

บทที่ 3

ภูมิหลังและวัฒนธรรมไทยพวน

ในการรวบรวมเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับชาวไทยพวนในบทนี้ ผู้วิจัยต้องการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับประวัติความเป็นมา สภาพความเป็นอยู่ ตลอดจนวัฒนธรรมประเพณีของชาวไทยพวน เพื่อเป็นพื้นฐานในการศึกษาเรื่องอื่น ๆ ต่อไป โดยผู้วิจัยได้พยายามรวบรวมข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ อาทิ หอสมุดแห่งชาติ สถาบันวิทยบริการและห้องสมุดคณะต่าง ๆ ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย หอสมุดมหาวิทยาลัยศิลปากร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ และมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ หอสมุดมหาวิทยาลัยศรีอยุธยา วิทยาลัยครู เทศศวี หอสมุดสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ สำนักงานประถมศึกษาจังหวัดลพบุรี สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอบ้านหมี่ ชมรมไทยพวนบ้านหมี่ ฯลฯ โดยเสนอผลการศึกษาเอกสารตามลำดับดังนี้

1. ประวัติความเป็นมาของชาวไทยพวน
2. ภาษาพวน
3. ความเชื่อของชาวไทยพวน
4. การนับถือศาสนาของชาวไทยพวน
5. ลักษณะบ้านเรือนของชาวไทยพวน
6. การแต่งกาย
7. การประกอบอาชีพ
8. ประเพณีและการละเล่นพื้นเมือง
9. ประเพณีการเกิด-การตาย
1. ประวัติความเป็นมาของชาวไทยพวน

คำว่า พวน (Phouen, Phuan, Phu-un, puan) หมายถึง คำที่ผู้คนในบริเวณพื้นที่ราบลุ่มทางตอนใต้ใช้เรียกคนเชื้อชาติไทยหรือคนเผ่าไต (Tai) สาขาหนึ่งในที่ราบสูง

เชียงขวาง¹ ซึ่งเป็นชนกลุ่มน้อยที่มีชนบทรวมเนียบ ประเพณี วัฒนธรรม และภาษาพูด อันเป็นเอกลักษณ์หรือแบบฉบับของตนเอง ชนกลุ่มนี้ได้อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ตามหมู่บ้านต่าง ๆ ในแถบภาคกลางของประเทศไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งหมู่บ้านที่อยู่รอบ ๆ จังหวัดลพบุรี² นอกจากนั้นแล้วยังพบว่ามิชชาวพวนได้อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทย เมื่อประมาณสองศตวรรษที่ผ่านมา

สาเหตุที่ชาวไทยพวนในนคร เชียงขวางได้ชื่อว่าคนพวนนั้นอาจ เป็น เพราะว่ามีในบริเวณที่ราบสูงครันนินท์มีแม่น้ำสายหนึ่งไหลผ่านชื่อว่า แม่น้ำพวน คนไทยเมื่ออพยพเข้าไปตั้งถิ่นฐานในบริเวณที่ราบสูงครันนินท์ใกล้แม่น้ำดังกล่าว ดังนั้นบริเวณที่ตั้งถิ่นฐานอยู่จึงได้ชื่อว่า "บ้านพวน" หรือเมืองพวน³

อนึ่ง ดร.บุญย์ เจริญไชย⁴ ได้ตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับที่มาของคำว่า "พวน" หอสรุปได้ว่า

"จากแผนที่ของแคว้นพวนทำโดยนักสำรวจฝรั่งเศส ผู้ซึ่งเรียกแคว้นพวนตามภาษาญวว่า ครันนินท์ (Tran Nihn) พบว่ามีแม่น้ำสายหนึ่งเรียกว่า "น้ำพวน" (ฝรั่งเศสเขียนเป็น Pou-eun หรือ Phou-eune) ไหลผ่านบริเวณที่ตั้งเมืองพวนซึ่งเป็นที่ยราบสูง มีภูเขาสลับซับซ้อน ที่ดินอุดมสมบูรณ์ อากาศเย็น เป็นดินน้ำจืด น้ำเนียบหรือเนียบ และน้ำขุ่น ที่ไหลลงสู่แม่น้ำโขงตรงข้ามกับอำเภอโพธิ์ชัย และบึงกาฬ เมื่เมืองเชียงขวางเป็นเมืองเอกอยู่ใต้เมืองเชียงคำเล็กน้อย ได้สูลงมาโคกแก้ว เมืองบริซันท์ ซึ่งเป็นเมืองสำคัญเมืองหนึ่งของไทยพวน"

¹Lebar Frank M, and other, Ethnic Groups of Mainland Southeast Asia (U.S.A.:Herman Relation Area Files Press New Haven, 1964), p.228.

²Brown J. Marwin, From Ancient Thai to Modern Dialects, (Bangkok: Social Science Association Press of Thailand, 1965), p.13.

³วิทยาลัยครู เทพสตรี, ลพบุรี (กทม.: บพิธการพิมพ์, 2522), หน้า 118.

⁴บุญย์ เจริญไชย, "คำนำ" อ้างถึงใน พันเอกวิเชียร วงศ์วิเศษ ไทยพวน (กทม.: วัฒนาพานิช, 2525), หน้า จ.

แผนภาพที่ 1 แผนที่คาบสมุทรอินโดจีนในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น แสดงที่ตั้งของเชียงขวาง และเมืองพวน

ที่มา : ดัดแปลงจากสำนักนายกรัฐมนตรี, ประวัติศาสตร์กรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 1-รัชกาลที่ 3

พ.ศ.2325-2394 เล่ม 1 ฉบับสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี, 2525.

ก่อนที่ชาวไทยพวนจะอพยพมาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทยนั้น ได้เคยตั้งถิ่นฐานอยู่ที่แขวงเชียงขวาง หรือนครเชียงขวาง (Xieng Khouang) ซึ่งในอดีต เคยเป็นเมืองสำคัญของอาณาจักร ปัจจุบันนี้แขวง เชียงขวางก็ยังคง เป็นหัว เมืองใหญ่ที่สำคัญแห่งหนึ่งของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว อยู่ห่างจากนคร เวียงจันทน์ (Vientiane) ไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือประมาณ 70-80 กิโลเมตร⁵ และตั้งอยู่บนที่ราบสูงครันนินท์ (Trannih Plateau) มีลักษณะภูมิประเทศประกอบด้วยภูเขาสูงมากมาย เช่น ภูเขา (สูง 9,242 ฟุต เป็นภูเขาที่สูงที่สุดในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว) ส่วนทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือและทิศตะวันตกเฉียงใต้ เป็นที่ราบ⁶

ในอดีตกาลดินแดนที่ราบสูงครันนินท์ (ปัจจุบันคือที่ราบสูง เชียงขวาง) นี้มีชนพื้นเมืองกลุ่มหนึ่งซึ่งมีจำนวนประชากรหนาแน่นพอสมควร และมีวัฒนธรรมเป็นของตนเอง ได้มาก่อร่างสร้างเมืองรวมตัวเป็นรัฐเล็ก ๆ อยู่ก่อนแล้ว ตามหลักฐานที่ปรากฏพอจะสรุปได้ว่า ชนกลุ่มนี้นั้นน่าจะเป็นพวกอินโดนีเซียน (Indonecian) ต่อมาชนกลุ่มนั้นคงจะถูกขับไล่ออกและถูกกลืนวัฒนธรรมโดยคนไทยพวกหนึ่ง คนไทยที่ขับไล่ชนกลุ่มนั้นก็คือ พวน นั่นเอง⁷

เนื่องจากนคร เชียงขวางตั้งอยู่บนที่ราบสูง จึงไม่เหมาะแก่การประกอบอาชีพของชาวพวนที่ถนัดการทำนาข้าวหรือปลูก อื่นประการหนึ่ง ทำเลที่ตั้งของ เมืองก็เป็นเส้นทางผ่านศึกษา ทำให้ชาวพวนที่รักสงบและชอบชีวิตอิสระ ไม่สามารถดำเนินชีวิตอยู่บนที่ราบสูงครันนินท์ได้ด้วยเหตุนี้จึงมีชาวพวนบางกลุ่มพากันอพยพมาทางตะวันตกของนคร เชียงขวางไปอยู่ตามลำน้ำโขงเคียงของนคร เวียงจันทน์ นครหลวงพระบาง และกระจัดกระจายอยู่ในบริเวณแม่น้ำโขง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เช่นบ้านหาดสวน บ้านทอง ศาลเปี้ยว หาดเสี้ยว ฯลฯ พวกที่อพยพมานี้ยังคงรักษาความผูกพันทางเครือญาติกับพวกที่อยู่ถิ่นเดิมไว้ได้⁸

⁵ พระธรรมมหาวิราวุธ, "เชียงขวางถิ่นดั้งเดิมชาวพวน" ไทยพวนสังสรรค์ 23 กพ. 23. (กทม.: พระประแดงการพิมพ์, 2523), หน้า 4.

⁶ บุญช่วย ศรีสวัสดิ์, ราชอาณาจักรลาว (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ก้าวหน้า, 2513), หน้า 171.

⁷ Eric Seidenfaden, The Thai People (Siam Society Bangkok, 1967), p.92.

⁸ ทศไนย อารมย์สุข, "การศึกษาเปรียบเทียบคำในภาษาพวนกับภาษาไทยมาตรฐาน" ปริญาณิพนธ์ปริญาการศึกษามหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2521, หน้า 5.

ในหนังสือประวัติศาสตร์ไทย เล่มที่ 1 เขียนโดยพระบริหารเทพธานีได้กล่าวถึง
บรรพบุรุษ หรือเชื้อสายของชาวพวน มีความตอนหนึ่งว่า

พวกไทยที่ลงมาตั้งภูมิลำเนาอยู่ในลุ่มแม่น้ำโขง ลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา เป็นพวกที่เดินลงมาตาม
ลำแม่น้ำดำและแม่น้ำอuddy พวกนี้พงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขาเรียกว่าไทยน้อย คู่กับพวก
ที่ลงมาทางลำแม่น้ำดำแล้วจากเมืองหลวงลงมาตามลำแม่น้ำคง ไปทางทิศใต้และตะวันตกต่อไป
นั้นเรียกว่าพวกไทยใหญ่

พวกไทยน้อยเรียกว่า เป็นบรรพบุรุษของไทยในแหลมทองสายใหญ่สายหนึ่ง และนับว่าเป็น
บรรพบุรุษของพวก พวน ไทยเวียง ไทยลื้อ ไทยเขิน คือพวกเชียงรุ่งในสิบสองปันนา และ
เชียงตุงนั้นด้วย⁹

โชติ สุวตถิ¹⁰ ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ชาวไทยและชนต่างเผ่าในเมืองไทย" (Thai
and Its Relatives in Thailand) ได้กล่าวไว้ว่า พวน ลาวพวน ผู้ฮั่น ผู้เฮิน (Poan, Lao
Poan, Phu-un, Pueun หรือ Phou-Eunes) พวน หรือลาวพวนจัดอยู่ในพวกผู้ไทย ซึ่งมีถิ่น
ฐานเดิมอยู่ทางฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขงในประเทศลาวที่เมืองพวน แขวงจำปาสัก (หัวพันทั้งห้าทั้งหก)
และเชียงขวาง เมื่อพวนอพยพเข้ามาอยู่ในเมืองไทยได้แยกย้ายไปหลายแห่งทางภาคกลางมีจังหวัด
สุโขทัย ลพบุรี สระบุรี ราชบุรี เพชรบุรี และกาญจนบุรี เป็นต้น ภาษาที่ใช้ใกล้เคียงกับผู้ไทย และ
โยงมากจนแทบกล่าวได้อย่างกว้าง ๆ ว่าเป็นภาษาไทยสาขาเดียวกัน เมื่อ พ.ศ. 2434 รัชกาลที่ 5
โปรดให้พระเจ้านองยาเธอกรมหมื่นประจักษ์ศิลปาคม เป็นข้าหลวงต่างพระองค์สำเร็จราชการมณฑล
ลาวพวน ซึ่งต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็นมณฑลอุดร

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁹พระบริหารเทพสตรี, ประวัติศาสตร์ไทย เล่มที่ 1, หน้า 134 อ้างใน เฟื้อง
บุญหนุนและคณะ ไทยพวนเล่ม 1 (สำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติ อำเภอบ้านหมี่ จังหวัด
ลพบุรี, 2527), หน้า 3.

¹⁰โชติ สุวตถิ, "ชาวไทยและชนต่างเผ่าในเมืองไทย," วารสารสำนักงานคณะกรรมการ
วิจัยแห่งชาติ 8 (กรกฎาคม-ธันวาคม 2519): 29-42.

ชาวไทยพวนที่อยู่ในเมืองพวน แขวงเมืองเชียงขวาง ได้อพยพมาอยู่ในประเทศไทยเนื่องด้วยเหตุผลหลายอย่าง ตามที่มีหลักฐานปรากฏในพงศาวดาร และตามที่เราสืบต่อกันมา เพราะเหตุว่าย่านเมืองเกิดศึกสงครามอพยพหลบหนีภัยสงครามเข้ามาบ้าง เข้าทำนองว่าหนีร้อนมาพึ่งเย็น ถูกกวาดต้อนเข้ามาเพราะบ้านเมืองแพ้ศึกสงครามบ้าง ผู้มีอำนาจยิ่งใหญ่ไปเกลี้ยกล่อมให้อพยพเข้ามาบ้าง อพยพเข้ามาด้วยความสมัครใจบ้าง เพื่อจะมาพึ่งพระบรมสมโพธิสมภารของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในประเทศไทยบ้าง และในการอพยพมานั้น เข้าใจว่าคงจะอพยพเข้ามาพร้อมกับชาวไทยสาขาอื่น ๆ ซึ่งตั้งถิ่นฐานอยู่ใกล้เคียงกัน หรืออยู่ที่เมืองพวนด้วยกัน แต่มีชื่อเรียกต่างกันและเป็นไทยสาขาเดียวกัน เช่น ผู้ไทย และโซ่ง ดังหลักฐานที่จะนำมากล่าวในตอนต่อไป

สนิท สมักรการ¹¹ ได้กล่าวถึงสาเหตุในการอพยพของชาวพวนมายังประเทศไทยสรุปได้ดังนี้คือ

1. สงครามที่เกิดต่อเนื่องกันตลอดเวลาระหว่างเมืองพวนและรัฐต่าง ๆ ที่มีกำลังมากกว่า เช่น เวียดนาม ลาว ไทย เมื่อใดก็ตามที่เกิดสงครามไม่ว่าจะเป็นญวนกับลาว (เวียงจันทน์หรือหลวงพระบาง) หรือสงครามระหว่างเวียงจันทน์กับไทย ชาวพวนนี้ก็จะถูกกวาดต้อนเข้าไปด้วยทุกราว เมื่อขอแรงงานไปใช้ในการกสิกรรมและเพื่อมิให้เป็นกำลังแก่ข้าศึกในเรื่องเสบียงอาหาร

¹¹Snit Smakarn, "Peasantry and Modernization : A Study of the Phuan in Central Thailand." (Master's Requirements for the Degree of Doctor of Philosophy in anthropology, Graduate Division of University of Hawaii, 1972), p.85-88.

การอพยพของชาวพวนด้วย เหตุผลทางสงครามมี เป็นหลายครั้งด้วยกันคือ

1.1 สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ พ.ศ.2322 เมื่อเวียงจันทน์แพ้สงครามกับไทย

ครอบครัวลาวพวนถูกกวาดต้อน เข้ามาพร้อมกับครอบครัวลาวทรงคำหรือลาวโซ่ง และลาวเวียงและมีพระราชโองการให้ลาวโซ่งไปอยู่ที่เพชรบุรี ส่วนลาวเวียงและลาวอื่น ๆ อาจมีลาวพวนปนอยู่ด้วย ให้ไปตั้งถิ่นฐานที่สระบุรี ราชบุรี จันทบุรี ฯลฯ

1.2 สมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก พ.ศ.2335 เมื่อเมือง

พวนแพ้สงครามเวียงจันทน์ (ขณะนั้นเวียงจันทน์เป็นเมืองขึ้นของไทย) ลาวพวนถูกกวาดต้อนเข้ามาในไทย และได้รับคำสั่งให้อยู่ในกรุงเทพฯ

1.3 พ.ศ.2336 - 2379 ไทยทำสงครามกับญวนเพื่อไม่ให้เป็นที่กำลังของญวน

ไทยได้กวาดต้อนผู้คนที่อยู่บริเวณชายแดนญวนมาไว้ในไทย เป็นหลายครั้งหลายหน ซึ่งการนี้ทำให้ลาวพวนอพยพเข้ามาอยู่ในไทยเป็นจำนวนมาก

2. การถูกข่มขู่โดยสม้าเสมอ ทำให้ชาวพวนบางกลุ่มเต็มใจอพยพเข้ามาเอง

3. ความยากลำบากในการหาเลี้ยงชีพ เนื่องจากแผ่นดินไม่อุดมสมบูรณ์ และสภาพภูมิศาสตร์ไม่อำนวย การอพยพนี้มักเป็นหลายคราว และแบ่งแยกกันมา เป็น 3 ทางด้วยกัน

3.1 กลุ่มที่ 1 มาตั้งถิ่นฐานที่เมืองพรม (ขณะนี้คือตำบลบางน้ำเชี่ยว อำเภอรามบุรี จังหวัดสิงห์บุรี) และบางคนอพยพต่อมาอยู่ที่อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี

3.2 กลุ่มที่ 2 มาตั้งถิ่นฐานที่หาดเสี้ยว อำเภอสรีลักษ์นาลัย จังหวัดสุโขทัย

3.3 กลุ่มที่ 3 อพยพมาตั้งถิ่นฐานในหลายตำบลในนครนายกและปราจีนบุรี

การกล่าวถึงสาเหตุที่ชาวพวนอพยพมายังประเทศไทยของ สนิท สมัยการตั้งกล่าว สัมพันธ์กันกับที่ ชีชาวลย์ สุคันธวิภัติ ¹² กล่าวไว้

ชาวไทยพวนที่อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทยนั้น ไม่ได้อพยพลงมาพร้อมกันเลยทีเดียว และการอพยพจะมีต่อเนื่องกันมานานแล้ว เคยมีผู้สันนิษฐานว่าชาวพวนอาจจะมาอยู่ในประเทศไทย ตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ แต่คงเข้ามาเพียงกลุ่มเล็ก ๆ กระจุกกระจายไปอยู่ตามที่ต่าง ๆ

¹² ชีชาวลย์ สุคันธวิภัติ, ไทยพวน (กทม. : อัญญาการพิมพ์, 2503), หน้า 22.

กล่าวหอสรูปจากหลักฐานต่าง ๆ ที่กล่าวมาแสดงว่า ชาวไทยพวนมีถิ่นฐานเดิมอยู่ในประเทศลาว ชาวไทยพวนได้เข้ามาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทยเมื่อราว ๆ สองศตวรรษที่ผ่านมา โดยกระจุกกระจายทั่วไปในประเทศไทย โดยเฉพาะภาคกลางเป็นส่วนมาก

จากการที่ชาวไทยพวนที่อพยพมาอยู่ในประเทศไทย ส่วนใหญ่จะกระจุกกระจายอยู่ตามบริเวณที่ราบลุ่มภาคกลาง ได้มีการสำรวจพบว่า มีภาษาพวนใช้ในจังหวัดต่าง ๆ ในประเทศไทย 16 จังหวัด¹³ นั้นหมายถึงว่ามีชาวไทยพวนอาศัยอยู่ในประเทศไทยถึง 16 จังหวัด (รายละเอียดภาพที่ 2) ดังนั้น ภาษาพวน ตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมเก่า ๆ ของชาวไทยพวนที่มีมาตั้งแต่เดิมก็แปรเปลี่ยนแตกต่างกันออกไปบ้างตามอิทธิพลของสิ่งแวดล้อม ดังเช่นงานวิจัยของ สนิท สมัครการ ในคอนคอปไป ซึ่งจะกล่าวถึงสังคมชาวไทยพวนในประเทศไทย และผลของการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ และการผสมกลมกลืนมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงชีวิตความเป็นอยู่ของชาวไทยพวน

สนิท สมัครการ¹⁴ ได้กล่าวถึงลักษณะสังคมชาวไทยพวนที่อยู่ในประเทศไทยว่า

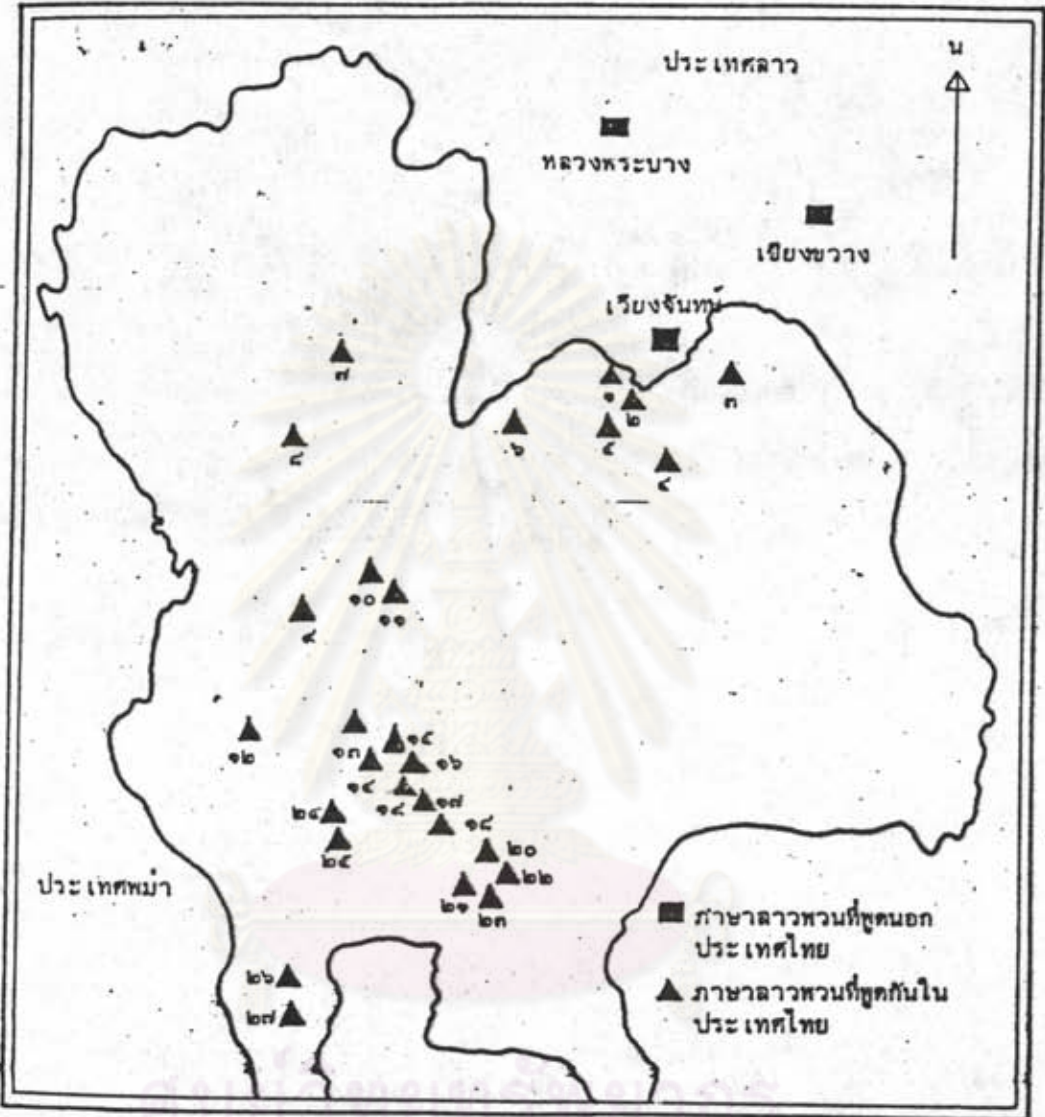
ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจในภาคกลางของไทยมีผลทำให้วิถีชีวิตเก่า ๆ ของพวกลาวพวนและศาสนาเปลี่ยนแปลงไปบ้าง จากการแต่งงานกับคนไทย และจากนโยบายการกลมกลืนชาติ (assimilation) ที่ให้ชนกลุ่มน้อยในประเทศรู้สึกเป็นคนไทย มีความอบอุ่น เพื่อไม่ให้เกิดปัญหาในการปกครอง จึงทำให้ไม่เกิดอุปสรรคใด ๆ ในอันที่คนลาวพวนจะกลายมาเป็นคนไทย ใช้ชีวิตแบบไทย ๆ และการที่พวนลาวพวนมาตั้งถิ่นฐานส่วนใหญ่ทางภาคกลาง ซึ่งมีความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจมากที่สุด มีผลทำให้ความเป็นอยู่ของพวกลาวพวนเปลี่ยนแปลงไปจากแบบเก่า ๆ ด้วย

¹³ อีระพันธ์ ล.ทองคำ และ เจอร์รี่ เกนีย์, แผนที่ภาษาในประเทศไทย

(กรุงเทพมหานคร: โครงการวิจัยภาษาไทยและภาษาพื้นเมืองต่าง ๆ ILTRP, 2520), หน้า 19.

¹⁴ Snit Smakarn, "Peasantry and Modernization : A study of the Phuan in Central Thailand," Master's Requirements for the Degree of Doctor of Philosophy in Anthropology, Graduate Division of University of Hawaii, 1972, p.89.

ภาพที่ 2 แผนที่แสดงจังหวัดและอำเภอที่ใช้ภาษาลาวหลวง

จ.หนองคาย	จ.สุโขทัย	จ.สิงห์บุรี	จ.ปราจีนบุรี
๑.อ.ศรีเชียงใหม่	๔.ศรีษะมาลัย	๑๔.อ.พรหมบุรี	๒๑.อ.บ้านสร้าง
๒.อ.ท่าบ่อ	๕.กำแพงเพชร	จ.ลพบุรี	๒๒.อ.ศรีมหาโพธิ์
๓.อ.โซ่พิสัย	๔.อ.ชาลวาลักษณ์บุรี	๑๕.อ.บ้านหมี่	๒๓.กิ่งอ.โคกขี้
จ.อุตรดิตถ์	จ.คิริน	๑๖.อ.เมืองลพบุรี	จ.สุพรรณบุรี
๕.อ.หนองหาน	๑๐.อ.เมืองคิริน	จ.สระบุรี	๒๔.อ.เมืองสุพรรณบุรี
๖.อ.บ้านผือ	๑๑.อ.ตะพานหิน	๑๗.อ.บ้านหม้อ	๒๕.อ.บางปลาร้า
จ.เลย	จ.อุทัยธานี	๑๘.อ.วิหารแดง	จ.เพชรบุรี
๖.บ.เมืองเลย	๑๒.อ.บ้านไร่	๑๙.กิ่งอ.หนองไค่น	๒๖.อ.เขาชัย
จ.แพร่	จ.ชัยนาท	จ.นครนายก	๒๗.อ.ท่าม่วง
๗.อ.เมืองแพร่	๑๓.อ.สรรพยา	๒๐.อ.ปากพลี	

2. ภาษาพวน

ภาษามิมีบทบาทสำคัญที่แสดงพฤติกรรมมนุษย์ เป็นสิ่งสำคัญในการสืบทอดวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี และความเจริญในด้านต่าง ๆ ของชนแต่ละกลุ่ม วิทยาการทั้งหลายที่ สืบทอดมาถึงปัจจุบันได้ก็ด้วยอาศัยภาษาเป็นเครื่องมือถ่ายทอดและรักษาไว้ ภาษาของชนกลุ่มชาติ ย่อมมีบทบาทสำคัญต่างกันไป สำหรับชาวไทยพวนสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงเอกลักษณ์ของชาวไทยพวนใน การสืบทอดวัฒนธรรมและประเพณีของเขาเหล่านั้นก็คือ "ภาษาพวน" ชาวไทยพวนเป็นผู้มีภาษาเป็น ของตัวเองทั้งภาษาพูดและภาษาเขียน แต่ปัจจุบันจะเหลือแค่ภาษาพูด ส่วนภาษาเขียนไม่ค่อยมีใคร เขียนได้ หรือแม้แต่การอ่านหนังสือที่เขียนเป็นภาษาลาวก็หาผู้ที่อ่านภาษาพวนได้น้อยเต็มที ผู้ที่อ่านได้ ในปัจจุบันก็จะมีอายุมาก ๆ ทั้งสิ้น สำหรับภาษาพูดนั้นลักษณะโดยทั่วไปจะคล้ายคลึงกับภาษาถิ่นเหนือ ของไทย หากจะพิจารณาภาษาพูดของชาวไทยพวนและนำมาเปรียบเทียบกับภาษาไทยกลาง (ภาษาไทย กรุงเทพมหานคร) จะพบว่ามีความแตกต่างกันมากทั้งในเรื่องของศัพท์และระบบเสียง ดัง เช่นงานวิจัยของ อุทัยวรรณ ดันทอง พบว่า¹⁵

ศูนย์วิทยพัทยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹⁵อุทัยวรรณ ดันทอง, ระบบเสียงภาษาพวนในจังหวัดลพบุรี-สิงห์บุรี-สระบุรี
โครงการศึกษาและรวบรวมวรรณกรรมในท้องถิ่น 3 จังหวัด (ลพบุรี : วิทยาลัยครูเทพสตรี,
2520), หน้า 1

ความแตกต่างในเรื่องระบบเสียงระหว่างภาษาไทยกรุงเทพฯ กับ ภาษาพวน

1. เสียง ร ในภาษากลางจะเป็นเสียง ช ในภาษาพวน เช่น รัก-ฮัก ริม-ฮิม
2. เสียง ช ในภาษากลางจะเป็นเสียง ซ ในภาษาพวน เช่น ชัน-ชัน ช้าง-ช้าง
3. เสียง ร ในคำบางคำ ภาษาพวนออกเสียงเป็น ล เช่น รล-ลล เรือง-เลือง
4. เสียงพยัญชนะควบกล้ำในภาษาพวน มีเฉพาะ กว. ขว. คว. เท่านั้น เช่น กวาง ขวาง ควาง
5. คำที่ประสมสระโอในภาษากลาง กรุงเทพฯ จะเป็น -เอ ในภาษาพวน เช่น หัวใจ-หัวเจอ ได้อุ่น-เดื่อล่าง ไคร-เพอ ท้ออะไร-เอ็ดพิเรอ ที่ไหน-อยู่กะเลอ.
6. คำที่ประสมสระเสียงยาวมีตัวสะกดในแม่กก ภาษาไทยพวนจะออก เป็นสระประสมเสียงสั้น เช่น ปลวก-บัวะ เพือก-เพือะ เบียก-เบียะ
7. คำส่วนใหญ่ที่มีเสียงวรรณยุกต์ตรี แต่มักจะสั้นกว่า เสียงตรีในภาษาไทยกรุงเทพฯ

ภาษาพวน	ภาษาไทยกรุงเทพฯ	ภาษาพวน	ภาษาไทยกรุงเทพฯ
กะชาย	กระชาย	จ่ม	บ่น
กะบ่อม, กี่โก้น	กิ่งก่า	จับ	หยิบ
กะคัง	กระคัง	จ๊ก (ฮูจ๊ก)	จู้จ๊ก
กะคั้น	ท้ายทอย	จี่	จะ
กะดู	กระดูก	จิค เจียม	จิ้งจก
กะดุ้ง	ยอ	จา	จอบ
กะเลอ	โหน	จิ่งเข็บ	คะเข็บ
กะแพะ	เกวียน	จอย	หอม
กั๊บ เก็ง	พระจันทร์	เจ็ด	เจ็ด
กั๊บ แก้	ตุ๊กแก	เจอ	ใจ
กั๊	นึ่	แจ้ว	น้ำพริก
เกียบ	รองเท้า	ชาวห้า	ยี่สิ บห้า (จำนวนนับ)
กุ้น	โน้น	ชาวหนึ่ง, ชาวเอ็ด	ยี่สิบเอ็ด (จำนวนนับ)

ภาษาพวน	ภาษาไทยกรุงเทพฯ	ภาษาพวน	ภาษาไทยกรุงเทพฯ
กุ่ม เจอ	กุ่มใจ	ชี่	ชี่
แก้ม	แก้ม	ซัง	เกลียด
กัน	กัน	ซัน	ซัน
กอไม้	คันไม้	ซันลัน	ทะ เล็ง
เก้า	เก้า (จำนวนนับ)	ซอม	แอบ
ชะแร้	รักแร้	ซอมบั้ง	คอยดู
ขาแข้ง	หน้าแข้ง	ซอย	ครกค้ำน้ำพริก
ขาดุ่น	คันขา	ซก	ครกค้ำข้าว
ชี่โก๋ไม้ะ	ลูกโซ่เนา	ซ้อง	ซ้องใส่ปลา
ชี่ค้ำ	ชี่เกียด	ซ้อย	ช่วย
ชี่ซ่าน	พื้นที่มีน้ำ เจอะและสกปรก	เซ่อ	เหม่อ
ชี่ตัวะ	โกหก	แซบ	อร่อย
ข้าวปุ้น	ขนมจีน	คัง	จมูก
ซ้อเสาะ	ซ้อศอก	คันคัง	คัดจมูก
คนหัวปี	คนโต (ลูก)	คะเงิน	ดวงอาทิตย์
คนน้อย, ผู้น้อย	คนเล็ก (ลูก)	คาคุ่มม้อง	คาคุ่ม
คิดซอด	คิดถึง	อู๋	นม
ดู	กระบองน้ำ	โต	คัว
เค้อ	โกล์	ถึ	ถูก
คันโต	บันโต	อุงคะโล๊ะ	อุงยามใหญ่
คันบ่า	ไม้คาน	ถั่ว เทย	ถั่วระะ
โคม	คะเกียด	เทื่อ	ครึ่ง
นกกแก	นกพิราบ	ย่าง	เดิน
บ่	ไม้	ยู	ไม้กวาด
บ่อง เอี่ยม	หน้าค่าง	อุ ผอ	ลูกใคร
บั้ง	อ	อุ	ลูก
เบาะ	บอก	อุชาย	ลูกชาย

ภาษาพวน	ภาษาไทยกรุงเทพฯ	ภาษาพวน	ภาษาไทยกรุงเทพฯ
บ่วง	ช้อน	จูเพื่อ	ลูกสะโก
ปะ	ปาก	เลี้ยว	ทะเลาะ
ปาซ้อ	ปลาช่อน	เลิ่น	เล่น
ปาแคะ	ปลาร้า	แล่น	วิ่ง
ปาเบียง, ปาเห็ด	ทอดมัน	ปะ	ชุด
ปีเหม่อ	ปีใหม่	วี	หัด
แป็น	กระดานบ้าน	เว้า	ชุด
ผ้ามน	ผ้าเช็ดหน้า	เว้าขวัญ	นิทาน
ผ้าเหม่อ	ผ้าใหม่	สายมือ	สายคือ
ผู้น้อย	คนเล็ก	สาค	เสื่อ
ผู้เหยื่อ, ผู้เฒ่า	ผู้ใหญ่	สบ	ริมฝีปาก
เพอ	ใคร	เสิง	ตะแกรง
ห่า	กระท่อม	เสื่อ	ใส่
ห่า	มิด	เสื่อ	ฟูก, ที่นอน
หี	อ้วน	หมา เกาะ	มะกอก
ห่อเฒ่า, ห่อเหยื่อ	คา	หมา เขียบ	น้อยหน้า
ห้าว	เร็ว	หมา เขื่อห่าม้า	มะเขือยาว
ห่วน	โหด	หมา เค่น	มะเขือเทศ
หัก	ชอบ	หมา โคน	ผักเขียว
มันเพา	มันแกว	หมา ทั้น	พุทรา
มิดไซ	กรรไกรตัดผม (โบราณ)	หมา เผ็ดน้อย	พริกขี้หนู
มิดเขีย	กรรไกรตัดผ้า	หมา พิลา	ทับทิม
มื่อ	วัน	หมา มี	ขนุน
มื่อก่อน	เมื่อวาน	หมา หุ่ง	มะละกอ
มื่อนี้	วันนี้	หมา ออ	ฉับประด
มื่อฮือ	มะริน	แมงงอด	แมลงบ่อง

ภาษาพวน	ภาษาไทยกรุงเทพฯ	ภาษาพวน	ภาษาไทยกรุงเทพฯ
หม่าไอ๋	ฝรั่ง (ผลไม้)	แอว	เอว
หม่าฮ้อ, ถั่วฮ้อ	ถั่วลิสง	ฮัก	รัก
เหียง	เขียง	ฮิม	ริม
อ้าย, ม้าอ้าย	พี่ชาย	ฮุ่ง	สว่าง
ฮี้เจีย, เจีย	ค่างควา	เอ็ด	ท่า
ฮื้อ	คั้นแมงลัก	เฮือน	บ้าน
เอี้ย, พี่เอี้ย	พี่สาว	ไฮ้	รื้อบ้าน
เอี้ย เพ้อ	พี่สะใภ้		

นอกจากงานวิจัยเกี่ยวกับภาษาพวนดังกล่าวแล้ว อุทัยวรรณ ดันหยง ได้ทำการวิจัยอีกเรื่องหนึ่ง ซึ่งเกี่ยวกับภาษาพวนเช่นกันคือ

อุทัยวรรณ ดันหยง¹⁶ ได้ทำการวิจัยเรื่อง "วิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงการใช้คำของคนสามระดับอายุในภาษาพวน" จุดมุ่งหมายเพื่อเปรียบเทียบการใช้คำของคนสามระดับอายุ และวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงลักษณะของคำ-ความหมายในภาษาพวน โดยใช้คำศัพท์ 500 คำ จำแนกกลุ่มคำต่าง ๆ 41 กลุ่มคำ ผู้บอกภาษาเป็นผู้พูดภาษาพวนชาย-หญิง ในอำเภอเมือง และอำเภอบ้านหมี่ในจังหวัดลพบุรี คำนวณบางน้ำเขียว อำเภอพรหมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี รวม 63 คน ระดับอายุ 3 กลุ่มคือ 50 ปีขึ้นไป 31-49 ปี และ 15-30 ปี ผลการวิจัยสรุปได้ว่า ลักษณะการใช้คำศัพท์ของคนสามระดับอายุจะนำศัพท์อื่นมาใช้ร่วมกับคำศัพท์เดิมในภาษาพวนมากกว่าการใช้คำศัพท์เดียวกันเหมือนกันทั้งสามระดับอายุ การเปลี่ยนแปลงเสียงของคำจะเป็นการเปลี่ยนแปลงชนิดไม่มีข้อจำกัด และพบหน่วยเสียงพยัญชนะต้น พยัญชนะควบกล้ำเพิ่มขึ้น เสียงสระและเสียงวรรณยุกต์เสียงเดียวกับภาษาไทยกรุงเทพฯมากขึ้นพบการเปลี่ยนแปลงในกลุ่มผู้บอกภาษากลุ่มที่ 3 มากที่สุด และพบคำศัพท์

¹⁶ อุทัยวรรณ ดันหยง, "วิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงการใช้คำของคนสามระดับอายุในภาษาพวน," วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2526, หน้า ๗-๘

ที่เลิกใช้ในแต่ละกลุ่มอายุอีกจำนวนหนึ่ง โดยผู้บอกภาษากลุ่มที่ 2 มีโอกาสเลิกใช้คำศัพท์เดิมหรือคำศัพท์อื่นได้มากที่สุด ซึ่งแสดงว่าผู้พูดภาษาพวนที่มีระดับอายุปานกลางและอายุน้อย มีการเปลี่ยนแปลงการใช้คำมากโดยได้รับอิทธิพลจากภาษาไทยกรุงเทพฯ ซึ่งเป็นภาษาของทางราชการ

นอกจากนี้ อุทัยวรรณ ดันหยง¹⁷ ได้ศึกษาเพิ่มเติมถึงภาษาพวนในเรื่องของหน่วยเสียง อันได้แก่ เสียงพยัญชนะ เสียงสระ และเสียงวรรณยุกต์ พอสรุปได้ดังนี้

เสียงพยัญชนะ

ภาษาพวนจะมีหน่วยเสียงทั้งหมด 20 หน่วยเสียง คือมีพยัญชนะที่แตกต่างไปจากเสียงพยัญชนะของภาษาไทยกรุงเทพฯ 3 หน่วยเสียงเท่ากัน ภาษาพวนจะไม่มีเสียง ช, ฉ จะออกเสียงเป็น ช, ส แทน ไม่มีเสียง ร จะออกเสียงเป็น ฮ , ล แทน และมีเสียง ฅ นาสิกเพิ่มขึ้นในขณเดียวกันก็ยังคงใช้เสียงพยัญชนะ ย อยู่ เช่น ผักกระเฉด-กะเสด เรือน-เฮือน รด-ลด อ่าง(เดิน)-อ่าง กระชาย-กระชาย ชัก-ชัก ช่วย-ช่วย ฯลฯ

สำหรับผู้สูงอายุชาวพวนพบว่า มีเสียงพยัญชนะที่แตกต่างไปอีกในบางเสียงคือ จะออกเสียง ข ค เป็นเสียง ฮ, ท แทน เช่น คำว่า แขน-แทน ขน-ทน

เสียงสระ

สระของภาษาพวนจะมีเสียงสระเดี่ยว 18 เสียง สระประสม 6 เสียง แต่เสียงภาษาไทยกรุงเทพฯ จะมีเสียงสระประสม 5 เสียง (ไม่มีสระเอือะ) และที่น่าสนใจมากของภาษาพวนก็คือจะออกเสียงสระไอต่างไปจากสระไอ คำที่ภาษาไทยกรุงเทพฯ ใช้สระไอ พวนจะออกเสียงสระเออ เช่น หัวใจ-หัวเจอ ผ้าไหม-ผ้าเหมอ ใ้-เฮอ

เสียงสะกดที่ใช้แตกต่างจากเสียงสะกดภาษาไทยกรุงเทพฯ คือ เสียง ก (แม็ก) ในคำที่ประสมด้วยสระเสียงยาวของภาษาไทยกรุงเทพฯ เช่น ปาก ออก ดาก เมียก ผือก ภาษาพวนจะออกเสียงเป็นสระเสียงสั้น และมีเสียงหยุดที่เส้นเสียง คือ ออกเป็น ปะ เออะ คะ เบียะ เผือะ

สำหรับเสียงพยัญชนะควบกล้ำ ผู้สูงอายุจะไม่พบเสียงควบกล้ำเลย แต่ปัจจุบันผู้พูดภาษาพวนส่วนใหญ่จะมีเสียงควบกล้ำ 2 เสียงคือ คว กว เช่น ควาย กวาง

¹⁷ อุทัยวรรณ ดันหยง, "ภาษาพวน" ใน สุจิตร์ไทยพวนสังสรรค์ ครั้งที่ 12 (กรุงเทพฯ: ศิลปสนองการพิมพ์, 2530), หน้า 49-52.

เสียงวรรณยุกต์

เสียงวรรณยุกต์จะมี 6 เสียง มีความคล้ายคลึงกันภาษาไทยกรุงเทพฯ เป็นส่วนใหญ่ เว้นแต่ในกรณีต่อไปนี้

1. คำที่มีพยัญชนะ ก จ ค ด บ ป อ เป็นพยัญชนะต้นและใช้ไม้โทภาษาไทย กรุงเทพฯ จะเป็นเสียง โท คนพวนจะออกเสียงขึ้น (คล้ายกับเสียงตรี) เช่น บ้ำ-บ้ำ คั่นกล้า-กอก้า บ้ำน-บ้ำน

2. เสียงวรรณยุกต์จัตวา ของภาษาไทยกรุงเทพฯ เมื่อปรากฏอยู่ในพยางค์หน้า ของวลี หรือคำประสมของภาษาพวน จะออกเสียงเป็นคำ (คล้ายกับเสียงเอก) เช่น หัวหอม-ฮัวหอม ข่าอ่อน-ข่าคุ่น สงสัย-ส่งสัย สงสาร-ส่งสาร

3. คำตาย สระเสียงสั้น ภาษาพวนจะออกเสียงเป็นเสียง สูง-ขึ้น, สูง-ตก ต่างจากภาษาไทยกรุงเทพฯ เช่น ชัด-คัด กัด-กึด บก-บัก นัด-นึด นก-นัก

นอกจากนี้ลักษณะการออกเสียงภาษาพวนที่แตกต่างกับภาษาไทยกรุงเทพฯบางประการ ดังกล่าวแล้ว การใช้ถ้อยคำของชาวพวนยังมีหมวดคำที่ใช้เฉพาะในภาษาพูดของเขาต่างไปจากภาษาไทยกรุงเทพฯอีกคือ อาทิเช่น ไปไหน-ไปกะเลอ ไคร-เผอ ทำไม-เอ็ดทีเลอ ทำอย่างไร-เอ็ดยังเลอ ไม่-ม่ ฉั้น-เฮา, ซ้อย ฉั้น (พูดกับคนเสมอกัน)-กัน เฮอ (พูดกับคนเสมอกัน)-โต คุณลเจ้า เขา-เพิ่น ชูดเพราะ-ปะม่วน, เว้นม่วน โททก-ซี้ดี้วะ หัวเราะ-โท รัก(คู่สาว)-มัก รัก(ฉันญาติ)-ฮัก ซะอม-ฝักเน่า ฯลฯ

ภาษาพวนนับว่าเป็นภาษาไทยถิ่นหนึ่งที่มีการชุดกระจายไปอีกหลายจังหวัด อาทิ ลพบุรี สุพรรณบุรี สิงห์บุรี และที่สำคัญภาษาพวนยังมีตัวอักษรที่ใช้ในภาษาอีกด้วย มี 2 ลักษณะคือ

1. อักษรที่ใช้ในการบันทึกเรื่องราวในศาสนา หรือคัมภีร์อันศักดิ์สิทธิ์ เรียกว่า อักษรธรรม

2. อักษรไทยน้อยใช้เขียนเรื่องราวทางโลก เช่น การะเกด สุริวงค์ และชาวพวนจะนิยมนำเรื่องราวเหล่านี้ที่เขียนด้วยอักษรไทยน้อยมาอ่านในการอยู่เป็นเพื่อนสพ เรียกว่า จับเฮือนดี โดยใส่ทำนองและลีลาไพเราะ น่าฟังเป็นอย่างยิ่ง

จากแผนที่ภาษาได้กล่าวแล้วว่า มีผู้พูดภาษาพวนในประเทศไทยแล้ว 16 จังหวัด ภาษาพวนจึงเป็นที่แพร่หลาย ในขณะนี้มีผู้พูดภาษาพวนเป็นจำนวนมาก ได้มีผู้สนใจศึกษาวิจัยเกี่ยวกับ ภาษาพวนเพิ่มเติม ดังจะเห็นได้จากงานวิจัยของ ทศโนย อารมณฺ์สุข และ รัชณี เสนีย์ศรีสันต์ กล่าวคือ

ทศโนย อารมณฺ์สุข¹⁸ ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การศึกษาเปรียบเทียบคำในภาษาพวนกับภาษาไทยมาตรฐาน" พบว่าในการศึกษาเปรียบเทียบดังกล่าวมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ได้ทราบแนวความคิดและความแตกต่างทางด้านเสียง โดยดำเนินการศึกษาค้นคว้ารวบรวมภาษาพวน จำนวน 2,253 คำ จากผู้ออกภาษา จำนวน 3 คน แล้วนำคำภาษาพวนที่มีความหมายตรงกันกับคำในภาษาไทยมาเปรียบเทียบกัน ผลปรากฏว่าภาษาพวนและภาษาไทยมีแนวของความคล้ายและความต่างกันทางด้านเสียง ผลที่ได้เป็นประโยชน์ในการสอนภาษาไทยในท้องถิ่นที่นักเรียนพูดภาษาพวนโดยเฉพาะ ด้านการสอนเสียงที่เป็นปัญหา

รัชณี เสนีย์ศรีสันต์¹⁹ ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การศึกษาเปรียบเทียบเสียงและระบบเสียงในภาษาลาวพวนมาบลาเค้าของผู้พูดภาษาที่มีอายุต่างกัน" จุดมุ่งหมายที่จะศึกษาเกี่ยวกับเสียงและระบบเสียงของภาษาลาวพวนซึ่งพูดที่บ้านมาบลาเค้า (หมู่ 1, 2, 3, 4) ตำบลมาบลาเค้า อำเภอกำแพง จังหวัดเพชรบุรี โดยเน้นเรื่องความแตกต่างของเสียงวรรณยุกต์ พยัญชนะ สระในการพูดภาษาลาวพวนของผู้พูดต่างอายุกัน ซึ่งแบ่งเป็น 4 กลุ่มอายุ รวมทั้งสิ้น 31 คน เป็นหญิง 16 ชาย 15 คน ผลการวิจัยคือระบบภาษาลาวพวนที่พูดโดยคนต่างอายุกันมีระบบเสียงเหมือนกันคือเสียง

¹⁸ ทศโนย อารมณฺ์สุข, "การศึกษาเปรียบเทียบคำในภาษาพวนกับภาษาไทยมาตรฐาน," ปรินญาณินทอปรินญาการศึกษามหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2521, หน้าทศคยอ

¹⁹ รัชณี เสนีย์ศรีสันต์, "การศึกษาเปรียบเทียบเสียงและระบบเสียงในภาษาลาวพวนมาบลาเค้าของผู้พูดภาษาที่มีอายุต่างกัน," วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2525, หน้า ค-ง

วรรณยุกต์ 5 หน่วยเสียง พยัญชนะ 20 หน่วยเสียง สระ 18 หน่วยเสียง แต่มีลักษณะของเสียงระบบเสียงต่างกัน ซึ่งเสียงเหล่านี้อยู่ในระยะแปรเปลี่ยนโดยอิทธิพลของภาษารอบข้าง คือภาษาไทยเพชรบุรีและภาษาไทยกรุงเทพ. สำหรับอิทธิพลการแปรเปลี่ยนของเสียงวรรณยุกต์ พยัญชนะ สระ ดังกล่าวข้างต้น แยกต่างกันไปตามกลุ่มอายุของผู้พูดภาษา คือผู้พูดภาษาลาวพวนกลุ่มอายุมากโดยเฉพาะกลุ่มอายุ 60 ปีขึ้นไป ยังคงออกเสียงภาษาลาวพวนเดิมในอัตราสูง ล้วนผู้พูดภาษาลาวพวนกลุ่มอายุน้อยโดยเฉพาะอย่างยิ่งอายุ 15-29 ปี ออกเสียงแบบภาษาไทยมาก

ในการที่ชาวไทยพวนมีภาษาพวนเป็นของตัวเองซึ่งแสดงให้เห็นถึงเอกลักษณ์ของชาวไทยพวน มีปัจจุบันยังมีการพูดภาษาพวนอยู่ โดยพ่อแม่ ผู้ปกครองพูดกับบุตรหลาน ตั้งแต่บุตรหลานเริ่มจำความได้ เป็นการถ่ายทอดวัฒนธรรมของคนเพื่อที่จะให้บุตรหลานสืบทอดวัฒนธรรมต่อไป

3. ความเชื่อของชาวไทยพวน

ความเชื่อถือ หมายถึง สิ่งต่าง ๆ ที่มนุษย์เชื่อว่าเป็นความจริงโดยมีการยินยอม เชื่อถือและปฏิบัติตามความคิดที่ตนเอง เชื่อถือหรือยอมรับและศรัทธาคือสิ่งต่าง ๆ ที่ได้กระทำลงไป ความเชื่อถือต่าง ๆ ของบุคคลในชนบทไทย ส่วนมากมาจากความเชื่อทางด้านศาสนา เป็นส่วนมาก และพุทธศาสนาเป็นรากฐานของความเชื่อถือที่สำคัญที่สุดในสังคมชนบทไทยทั่วไป เช่นเดียวกับชาวไทยพวนในตำบลบางกระพี้ยอมรับนับถือพุทธศาสนาเป็นสิ่งที่ยึดเหนี่ยว ส่วนความเชื่อถืออื่น ๆ นั้นมีความเกี่ยวข้องกับเฉพาะในฐานะที่มาส่งเสริมหรือทดแทนสิ่งที่พุทธศาสนาขาดไปให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นเท่านั้น

ในการกล่าวถึงความเชื่อของชาวไทยพวนต่อไปนี้ จะกล่าวถึงความเชื่อของชาวไทยพวนในเขตอำเภอบ้านหมี่ซึ่งยังคงสืบทอดมรดกทางความเชื่อมาตั้งแต่เดิม ความเชื่อหลายประการอาจไปพร้อมกับความเชื่อที่คนทั่วไปถือกันอยู่ บางประการอาจจะมีเฉพาะแต่หมู่ชาวไทยพวนเท่านั้น จากการสัมภาษณ์ผู้อาวุโส ประกอบการศึกษาเอกสารโครงการวิจัยวัฒนธรรมชาวพวนในอำเภอบ้านหมี่ ซึ่ง อีระภัทร ประสมสุข²⁰ สรุปไว้ดังนี้

²⁰ อีระภัทร ประสมสุข, "ความเชื่อของชาวพวนบ้านหมี่," วัฒนธรรมชาวพวน ภาคที่ 1 (โครงการวิจัยวัฒนธรรมชาวพวน ในอำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี (อัครสำเนาะ), หน้า 1-74

- ชายหญิงที่มีอายุครบ 25 ปีบริบูรณ์ (วัยเบญจเพส) เป็นปีเคราะห์ร้าย ให้ทำพิธีเสาะเคราะห์ (ทำให้หลุดหรือพ้นจากสิ่งที่ไม่ดี) จะคุ้มกันได้ปีหนึ่ง ไม่ว่าใครจะเกิดเดือนใดก็ตาม เมื่อพ้นเดือน 6 ไปแล้วจึงหมดเคราะห์ ถือว่าพ้นวัยเบญจเพส

- ถ้าจะนำเด็กอ่อนเดินทางในเวลากลางคืน ให้เอาดินหม้อมาป้ายที่หน้าอก แล้วให้กล่าวแต่คำเป็นมงคล ไม่ให้ผีมารบกวนเด็กอ่อนนั้น

- การขวนขวายนั้น ถ้าขวนขวายสองคนพร้อมกัน ให้ตั้งกองขวนขวายคนละบ้าน ถ้าตั้งกองขวนขวายนั้น จะทำให้คนขวนขวาย ไม่คนใดคนหนึ่งจะต้องตายจากกันไป

- ถ้าผีตายนอกบ้าน ห้ามไม่ให้ผีนั้นเข้าบ้าน เชื่อว่าจะทำให้คนในบ้านต้องตายตกไปคามกันอีก

- การตั้งบันไดบ้าน ให้ทำชั้นบันไดสี่ เช่น 5 ชั้น 7 ชั้น เป็นมงคล ถ้าตั้งบันไดมีชั้นคู่ เช่น 4 ชั้น 6 ชั้น ถือว่าเป็นอัปมงคล ชั้นคู่นี้จะใช้กับเมรุเผาศพเท่านั้น

อนึ่งความเชื่อเกี่ยวกับความเป็นสิริมงคล 8 ประการ ชาวไทยพวนจะถือกันดังนี้

1. ห้ามเสพกามรส ในวันโกน วันพระ วันครูสงกรานต์ วันจันทร์ปราศสุริยุปราคา และวันเกิดตัวเอง อายุจะยืน เป็นสิริมงคล

2. เวลารับประทานอาหาร ให้หันหน้าไปทางทิศบูรพาจะเป็นสิริมงคล

3. เวลานั่งถ่าย ให้หันหน้าไปทางทิศปัจฉิม จึงจะไม่เป็นอัปมงคล

4. การนอนให้หญิงนอนเบื้องซ้าย ชายนอนเบื้องขวา เทวดาจะคุ้มครอง

5. อย่าเอาผ้าหุงกลางวัน หุงร่วมกับกลางคืน ถ้ามีความจำเป็นต้องหุงให้หมายชายหกไว้ เทวดาจะคุ้มครอง

6. เวลาเข้าครัว โยคีสิริอยู่หน้าผาก ให้เสกน้ำล้างหน้าจะเกิดสิริมงคล

7. เวลาเที่ยง โยคีสิริอยู่ที่หน้าอก ให้อาบน้ำทาแป้งเจิมอกและทักจะเกิดสิริมงคล

8. เวลาค่ำ โยคีสิริอยู่ที่หัวแม่เท้า และกลางใจเท้า จะเข้านอนให้อาบน้ำชำระเท้า จะเกิดสิริมงคล เทวดาจะรักษา

1. ความเชื่อเกี่ยวกับความฝัน ชาวไทยพวนในอำเภอบ้านหมี่มีความเชื่อเกี่ยวกับความฝันตามวัน เช่น ฝันวันอาทิตย์ความฝันนั้นจะได้แก่ บุคคลโดยทั่วไป ฝันวันจันทร์ จะเกี่ยวกับญาติพี่น้อง เป็นต้น ในการแก้ฝันถ้าฝันร้าย เมื่อผู้ฝันตื่นขึ้นมา แต่เขาคงยังไม่ให้ ouch กับใคร ๆ ให้รับเข้าห้องส้วมแล้วกล่าวคำวันเป็นมงคล ไม่ให้ความฝันนั้นกลายเป็นจริงขึ้นมา แล้วล้างหน้าให้สิ่งที่ไม่เป็นมงคลนั้นไหลลงไปในส้วมนั้นเอง ว่ากันว่าฝันร้ายกลายเป็นดี หรือ ถ้าบ้านใครอยู่ใกล้แม่น้ำลำคลองให้แก้ฝันด้วยการล้างหน้าให้สิ่งชั่วร้ายค้าง ๆ จากความฝันล่องลอยไปกับสายน้ำ

ในการแก้ฝันมีคำทำนายตัวอย่างเช่น ฝันว่าได้กินน้ำผึ้ง ทายว่าจะได้เป็นใหญ่เป็นหัวหน้าคน ฝันว่าได้รับประทานอาหารร่วมกับพ่อแม่จะได้ภักดีเป็นที่ถูกใจยิ่ง ฝันว่าเก็บผลไม้ได้ จะได้ของรัก ของที่ถูกใจ ฯลฯ

2. ความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งแวดลอมทางธรรมชาติ สำหรับความเชื่อในเรื่องนี้สืบเนื่องไปถึงประเพณีกำฟ้า เกี่ยวกับสภาพดินฟ้าอากาศในวันกำฟ้า ถ้าได้ยินเสียงฟ้าร้องครั้งแรกมาทางทิศเหนือหรือทิศตะวันออกเฉียงเหนือถือกันว่ามีนีนน้ำฝนจะดี ถ้าฟ้าร้องมาทางทิศใต้ถือกันว่ามีนีนฝนจะแล้ง ชาวในนาเสียหาย ฟ้าร้องทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือถือกันว่าฝนจะตกปานกลาง ที่น้ำลุ่มดี นาคนอนไม่ได้ หรือถ้าฟ้าร้องมาทางทิศตะวันตกจะแห้งแล้ง ชาวยากมากแห่ง

นอกจากนี้ยังมีความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งแวดลอมรอบ ๆ ตัว เช่น

ถ้าผึ้งเข้ามาทำรังในบ้าน ถือกันว่าจะมีโชคลาภ

ถ้าได้ยินเสียงนกแสกร้อง จะมีคนตายในหมู่บ้าน

ถ้าเห็นควาเคียงเคียน จะมีหนุ่มสาวหนีคานกัน

ถ้าขณะที่รับประทานอาหาร เมื่อตักอาหารมือเกิดชนกัน จะมีญาติหรือแขกมาเยี่ยม

ถ้าเขม่นคางขวา จะมีคนนิทาให้ระวังเกิดคดีด้วย

ถ้าเขม่นคางซ้าย จะมีผู้อื่นเอาโชคลาภมาให้

ฯลฯ

3. ความเชื่อเกี่ยวกับชีวิตความเป็นอยู่ และขนบธรรมเนียมประเพณีของชาวไทยพวน ได้แก่

- การแต่งงาน ห้ามแต่งงานในวันจุม ถือว่าไม่เป็นศิริมงคล (วันจุม เช่น วันพุธเดือน 5 วันอาทิตย์เดือน 6)

4. ความเชื่อเกี่ยวกับการปลูกต้นไม้

ผู้ใดที่ปลูกสร้างบ้าน แล้วอยากให้อยู่ด้วยความร่มเย็นเป็นสุข เป็นมงคล ท่านจึงให้ปลูกต้นไม้ไว้ จึงจะอยู่สุขสำราญ คนจะเกรงขาม ร่ำรวย ทรัพย์สินเงินทอง เช่น ปลูกต้นไม้ที่ทิศบูรพา ให้ปลูกไม้ กุ่ม มะพร้าว เชื่อว่า จะไม่พบพานไรคร่าย หรือทิศอาคเนย์ให้ปลูกต้นสารภี ต้นยอ เชื่อว่ากันเสียดจัญไร

ส่วนต้นไม้ที่ห้ามปลูกในบ้าน ได้แก่ ต้นมะกอก ต้นโพธิ์ ต้นตาล ต้นไทร ต้นมะจั่ว ต้นสำโรง ค้ำระกำ สลัดโค และหวาย แต่ถ้ามันขึ้นอยู่ก่อนแล้ว ให้แผ้วถางทิ้งเสียให้เรียบร้อยก่อนสร้างบ้าน ต้นโพธิ์ถือว่าต้นไม้ที่มีสกุลสูงให้ปลูกในวัด ห้ามปลูกในบริเวณบ้าน ต้นไทรห้ามปลูกในบ้าน เพราะเป็นต้นไม้ใหญ่เกินไป ต้นคะเดียนห้ามปลูกเพราะถือว่ามีผีนางไม้สิงสู่ ต้นยางโบราณนิยมนำมาทำหีบศพห้ามปลูก ต้นดอกทอง ถือว่าเป็นलगไม้ต้นในบ้านจะผิประเวณีกันเอง นอกจากนี้ต้นไม้ที่มีชื่อไม่เป็นมงคลก็ห้าม เช่น ต้นโศก กอไม้หลวง ส่วนต้นนุ่น จ้าว ต้นกำมู ห้ามปลูกใกล้บ้าน จะทำให้ไม่มีความสุข เพราะไม้พวกนี้เปราะ ล้ม หักง่าย อาจทับบ้านให้พังได้

5. ความเชื่อเกี่ยวกับการปลูกสร้างบ้านเรือน

การตัดไม้เสาเรือน สมัยก่อนเมื่อจะเข้าป่า ตัดไม้เสาเรือน ให้เข้าไปตัดเฉพาะเดือนอ้าย เดือนยี่ เดือนสามและเดือนสี่ เท่านั้น นอกนั้นถือว่าเป็นเดือนที่ไม้บวช ห้ามตัดไม้ป่าเด็ดขาด เป็นที่น่าสังเกตุว่า ระหว่างเดือนที่ห้ามตัดไม้นั้น จะเป็นฤดูฝนไม้กำลังเจริญเติบโต งอกงาม พื้นก็เปียกและ ไม่เหมาะแก่การตัด ชัก ลาก แต่ถ้าเป็นเดือนอ้าย เดือนยี่ เดือนสาม และเดือนสี่ต่างก็ว่างจากนา พื้นดินก็แห้ง ไม่เป็นโคลนตม ต้นไม้ชะรึกการเจริญเติบโต แต่ปัจจุบันในหมู่ชาวไทยพวนและทิว ๆ ไป จะใช้เสาปูนในการสร้างบ้านแทน เพราะไม้เป็นทรัพยากรธรรมชาติที่หายากยิ่งในปัจจุบัน

6. ความเชื่อเกี่ยวกับการสังเวยต้นไม้ที่เสาเรือน

ต้นไม้ใหญ่ ๆ ทุกต้นจะมีคาไม้ จึงเกิดมีความเชื่อเกี่ยวกับคาไม้ที่ปรากฏอยู่บนต้นเสานั้นจำนวนคาไม้ 1 คา มีความเชื่อว่ามหาหลัง 2 คา เชื่อว่าหลัง 3 คา เชื่อว่าคาราไรจน์ 4 คา เชื่อว่าโคครกระยาจก 5 คาหรือมีคาเล็ก ๆ (นมหนู) ทั้งต้นเชื่อว่าคาราเมือง 6 คาเชื่อว่าคกยากหสัน 7 คาหรือ มีก้นหอยรอบ ๆ ต้น เชื่อว่า คารารัศมี

ลักษณะเสาเรือนทั้ง 7 นี้ โบราณท่านถือเอาว่าเสาในข้อ 1, 3, 5 และ 7 เป็นลักษณะเสาเรือนที่ดี เมื่อนำมาปลูกสร้างบ้านเรือน จะเป็นศิริมงคลแก่เจ้าของ ถ้าได้จำนวนเสาบ้านที่มีจำนวนคาไม้เป็นมงคล โบราณให้ปิดคาไม้เหลือคาไว้เฉพาะที่เข้าคามค้ำรา สำหรับคาที่จะปิดนั้น ให้ใช้เมล็ดพันธุ์ฝักภาค 1 จันท์ 1 น้ำผึ้งรวง 1 น้ำมันโค 1 และขี้โคแดง 1 รวม 5 อย่าง อย่างละเท่า ๆ กัน บดเข้าด้วยกัน เอาผสมน้ำมันยางปิดคาเสารายนั้นเสีย ขณะปิดให้ภาวนาเอาแคลงที่เป็นมงคลแก่บ้านเรือน และผู้ที่อยู่อาศัยในครอบครัวนั้น

7. ความเชื่อเกี่ยวกับการปลูกเรือนคามวัน

ความเชื่อเกี่ยวกับการปลูกเรือนคามวันยุคถือปฏิบัติและเชื่อกันว่าเป็น วันอาทิตย์ อุบาทว์จัญไร วันจันทร์ ดี จะทำให้มีโชคลาภ วันอังคาร จะเกิดโรคภัย วันพุธดีจะมีมาก วันพฤหัสบดีจะมีสุข วันศุกร์ จะมีทุกข์ (ห้ามเผาศพในวันนี้ด้วย) วันเสาร์ฉิบหายหนัก

8. ความเชื่อเกี่ยวกับปลูกเรือนคามเดือน

นอกจากจะเลือกวันปลูกเรือนแล้ว ยังต้องคำนึงถึงเดือนที่จะปลูกด้วย ตามความเชื่อดังต่อไปนี้²²

เดือนที่ปลูกเรือน	ความเชื่อ
เมษายน (5)	ทุกข์ทำอะไรไม่ก้าวหน้า
พฤษภาคม (6)	ทรัพย์จะไหลมาเทมาดี
มิถุนายน (7)	จะเสียทรัพย์ถือว่าไม่ดี
กรกฎาคม (8)	มีอันเป็นไปถือว่าไม่ดี
สิงหาคม (9)	จะเจริญด้วยยศศักดิ์ดี
กันยายน (10)	ฉิบหายต้องคดี เกิดโรคภัย
ตุลาคม (11)	จะได้รับอันตรายจากผู้ร้าย
พฤศจิกายน (12)	จะทำการได้ดีทุกอย่าง
ธันวาคม (อ้าย)	ดีพอทำเนา
มกราคม (ยี่)	ดีได้ลาภและบ้องกันศัตรู
กุมภาพันธ์ (3)	จะได้รับภัยพิบัติจิตใจพี่น้อง
มีนาคม (4)	ดีสุขสบายจะได้ทรัพย์เงิน

²² ธีระภัทร ประสมสุข, วัฒนธรรมชาวพวนภาคที่ 1, หน้า 20.

๘. ความเชื่อเกี่ยวกับโหราศาสตร์

ความเชื่อเกี่ยวกับเรื่อง โหรา หนอดู ฤกษ์ดวงชะตาชีวิต ตามวันเดือน ปีเกิดนั้น ชาวพวนส่วนมากจะมีความเชื่อมั่นแฝงเร้นอยู่ในจิตใจ จะเห็นได้จาก เมื่อเกิดปัญหาคับข้องใจ ที่เกี่ยวกับครอบครัว และปัญหาทางด้านหน้าที่การงาน หนอดูจะทำหน้าที่เป็นผู้ปลอบโยน ให้คำแนะนำและกำลังใจ อย่างเห็นอกเห็นใจผู้ทุกข์ร้อนก็จะมีสติสัมปรีชญะ เกิดปัญหา ความคิดที่จะแก้ปัญหาวีชีวิตขึ้นปกติชาวพวน ไม่ชอบปรึกษาหนอดู นอกเสียจากเวลาชาติที่พึ่งทางใจจริง ๆ

10. ความเชื่อในหลักธรรมคำสอนและศาสนพุทธร

สำหรับความเชื่อในหลักธรรมคำสอนของศาสนาพุทธที่ว่า ใครทำดีได้ดี ใครทำชั่วได้ชั่ว เป็นผลตอบแทน และสอนให้เดินสายกลางนั้น เข้ากับลักษณะนิสัยของชาวไทยพวน พระพุทธศาสนาจึงได้รุ่งเรืองในกลุ่มชนชาวไทยพวน จะเห็นได้จากวัดในหมู่บ้านหลายวัดจะได้รับการพัฒนา ทำนุบำรุง ทั้งทางหลักธรรมและทางด้านวัตถุอยู่เสมอ ดังเช่นในตำบลบางกระพี้ 7 หมู่บ้าน มีวัดอยู่ถึง 4 วัด ชาวบ้านที่อยู่ในหมู่บ้านโคกโล้ววัดโพนก็ทำนุญวัดนั้น แต่ละวัดมีการทำนุบำรุงพัฒนา วัดอยู่เป็นประจำ หรือที่ตำบลบ้านทรายมีศูนย์อบรมศีลธรรมประชาชนในงานบุญประเพณีทางพุทธศาสนา ต่าง ๆ เช่น ในวันวิสาขบูชา มาฆบูชา อาสาฬหบูชา วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา วันสงกรานต์ ฯลฯ หรือวันธรรมสวนะ จะมีผู้เฒ่าผู้แก่ไปจ้งหัน ไปเพล ไปทำนุญ ใส่บาตรกันมิได้ขาด และถือศีลภาวนากันอยู่เป็นประจำ ผู้เป็นบิดามารดา ปู่ย่า ตายาย ก็ได้สั่งสอน อบรมบุตรหลานให้เป็นคนดี เพราะเชื่อว่าคนดีจะทำอะไรก็ประสบผลสำเร็จ ไปไหนมาไหนก็สะดวกอยู่ที่ไหนก็สบาย ได้บุญอบรมให้ลูกหลานนับถือศรัทธาในพระพุทธศาสนาอีกด้วย

จากงานวิจัยของ พหลยุทธ รุณภัย²² พบว่า ความเชื่อเกี่ยวกับการทำดี ได้ดีทำชั่วได้ชั่วของชาวไทยพวนในหมู่บ้าน เชียงงามมีถึง 98% จากการสัมภาษณ์หัวหน้าครอบครัว 87 คน และความเชื่อเกี่ยวกับผลบุญที่ว่า ทำนุญให้มากในชาตินี้จะส่งผลให้ได้ดีในชาติหน้ามีถึง 92% แสดงให้เห็นว่าชาวไทยพวนมีศรัทธาและเชื่อในหลักธรรมคำสอนของศาสนาพุทธเป็นส่วนมาก

²² พหลยุทธ รุณภัย, "การศึกษาความเชื่อของชาวพวนกับการพัฒนาชุมชนที่หมู่บ้าน เชียงงา อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี," วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนาชุมชน) บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2515, หน้า 36.

4. การนับถือศาสนาของชาวไทยพวน

ชาวไทยพวน นับถือพระพุทธศาสนามาตั้งแต่สมัย เมื่อยังอาศัยอยู่เมืองพวน เชียงขวาง เวียงจันทน์ และหลวงพระบางในประเทศลาว และนับถือเคร่งครัดมาก ทั้งนี้เนื่องมาจากการได้รับการอบรมสั่งสอนสืบต่อกันมาตั้งแต่ยังเป็นเด็กเล็ก ๆ คือ สอนให้กราบไหว้พระและ เคารพวัดวาอาราม ตลอดจนปฎิบัติวัตรในทางพระพุทธศาสนา ทั้งที่อยู่นอกวัดและในวัด เช่น พระพุทธรูปและพระเจดีย์ และเมื่อเวลาเห็นพระเดินมา ก็ไม่ให้เดินสวนทางพระให้ทรุดตัว ลงนั่งยอง ๆ ประนมมือไหว้ จนกว่าพระจะเดินผ่านไปจึงลุกขึ้นยืน เวลามีการทำบุญที่วัดผู้เฒ่า ผู้แก่จะพาเด็กไปด้วยเสมอ ในการบำเพ็ญบุญกุศล เช่น ทำบุญให้ทาน และการรักษาศีลหังเทศน์ เจริญภavana ก็ทำอยู่เป็นประจำ การนับถือศาสนาในตอนต่อไปนี้ พันเอกวิเชียร วงศ์วิเศษ ได้กล่าวไว้ในหนังสือไทยพวนกล่าวถึงชาวไทยพวนที่อำเภอศรีสาขานาถ จังหวัดสุโขทัย ใน 4 หมู่บ้านคือ บ้านหาดเสี้ยว บ้านหาดสูง บ้านใหม่ และบ้านแม่กก โดยประมวลไว้โดยย่อคือ²³

1. การทำบุญประจำวัน ผู้สูงอายุชาวไทยพวนจะด้กัมาตรฐานเป็นประจำทุกวัน เวลาเช้าที่พระสงฆ์ออกบิณฑบาตแต่ละบ้าน จะเตรียมไม้กระดานไว้สำหรับพระสงฆ์ยืนรับบิณฑบาต เมื่อพระสงฆ์มาแล้วผู้ที่แลเห็นพระสงฆ์มาแต่ไกล ก็จะไปตีเกราะซึ่งทำด้วยไม้ไผ่ เรียกว่า กระลอบ) เพื่อเป็นสัญญาณบอกให้ทราบว่าพระมาแล้ว เมื่อพระสงฆ์ยืนประจำที่เรียบร้อยแล้วทุก ๆ คน ต่างก็พากันด้กัมาตรฐาน ดักแต่ข้าวอย่างเดียวไม่มีกับแกง หรือของอย่างอื่น เมื่อด้กัมาตรฐานทั่วถึงทุกคนแล้ว ก็พากันนั่งยอง ๆ ประนมมือฟังพระสงฆ์ให้พร ปฎิบัติเช่นนี้เป็นประจำทุกวัน

2. การทำบุญในวันพระ คือวันขึ้น 8 - 15 ค่ำ แรม 8-14-15 ค่ำ ของแต่ละเดือน นอกจากจะทำบุญประจำวันตามที่กล่าวมาแล้วนั้น สำหรับผู้เฒ่าผู้แก่จะไปรักษาอุโบสถศีลอีกด้วย เพราะถือเป็นประเพณีว่าผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 50-60 ปีขึ้นไปแล้ว จะต้องไปรักษาอุโบสถศีลทุกคน และในการไปรักษาอุโบสถศีลนั้น ผู้ที่มีอายุต่ำกว่า 70 ปีลงมา นั่งค้ำตามปกติธรรมคาถาสามเสื่อขาว ผ้าห่ม เจดียงบ่าสีขาว ส่วนผู้ที่มีอายุ 70 ปีขึ้นไป นั่งห่มผ้าขาว สามเสื่อขาวและในการไปวัดนั้น จะต้องเตรียมตัวคือจัดหาดอกไม้ธูปเทียน เครื่องใช้ประจำตัวก่อนวันไปวัด รักษาอุโบสถศีลคือในตอนเย็นวันแรม 7-13-14 ค่ำ พอเวลาประมาณ 04.30 หรือ 05.00 น. ของวันรักษาอุโบสถศีลก็พากันไปวัดไปประชุม พร้อมกับที่ศาลาการเปรียญ จุดธูปเทียนสักการะบูชาพระรัตนตรัยแล้วทำวัตรสวดมนต์ พอเวลาจวนรุ่ง

²³วิเชียร วงศ์วิเศษ, พันเอก. ไทยพวน อนุสรณ์ในงานอำพนกิจศพ นางละมัย วงศ์วิเศษ (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์วัฒนาพานิช, 2525), หน้า 49-60.

อรุณในราวเวลาประมาณ 06.00 น. พระสงฆ์ที่มาให้ศีล ต่างคนต่างตั้งใจสมาทานอุโบสถศีล การที่ต้องไปวัดตั้งแต่เช้ามีค เช่นนี้ เข้าใจว่าคงมีความประสงค์จะสมาทานและรักษาอุโบสถศีล ให้ครบกำหนดวันหนึ่งกับคืนหนึ่งตามที่พระพุทธรเจ้าทรงบัญญัติไว้

วันพระในเทศกาลออกพรรษาผู้ที่ไปรักษาอุโบสถศีลมีจำนวนไม่มากนัก การไปรักษาอุโบสถศีลก็รักษาเฉพาะศีลกันจริง ๆ ไม่มีการฟังเทศน์ ฟังธรรม มีแค่ไหว้พระทำวัตรสวดมนต์ ในคอนเช้าและคอนเย็น ในคอนเย็นเมื่อไหว้พระทำวัตรสวดมนต์แล้ว บางคนก็กลับบ้าน มีบางส่วนค้างวัด พอเวลาจวนสว่างก็ตื่นขึ้นไหว้พระทำวัตรสวดมนต์ พอรุ่งอรุณก็กลับบ้าน

วันพระในเทศกาลเข้าพรรษา จะมีผู้ไปรักษาอุโบสถศีล เป็นจำนวนมาก สมัยก่อนมีการสำรวจกันด้วยวิธีนับสดางค์ที่ถวายพระสงฆ์มาให้ศีล ซึ่งบริจาคกันเพียงคนละ 1 สดางค์เท่านั้น เวลาจะนำไปถวายพระก็นับสดางค์เสียก่อน เมื่อทราบแล้ว ก็ประกาศให้ทราบทั่วกันว่า วันพระนี้มีผู้มารักษาอุโบสถศีลจำนวนเท่านั้นเท่านี้ แค่นี้เป็นสำเนียงว่า "ศีลนี้หรือวันศีลนี้มี...คน" (เพราะวันพระประชาชนในท้องถิ่น เรียกว่าวันศีล)

การไปทำบุญตักบาตรในวันพระ แทบทุกบ้านเรือนจะต้องจัดหาเตรียมอาหารตั้งแต่ในคอนเย็นของวันขึ้นแรม 7-13-14 คำ ซึ่งเรียกว่าวันโกน สิ่งของที่จัดทำในวันโกนนี้ คือข้าวต้มขนมหวานซึ่งนิยมกันในพื้นบ้านนั้น เพื่อนำไปทำบุญตักบาตรและให้อู้อวูโส ซึ่งเป็นที่เคารพนับถือที่ไปรักษาอุโบสถศีล ในคอนเย็นวันโกนนี้ ลูกศิษย์พระก็จะไปตีฆ้องตีกลอง ซึ่งมีเครื่องประกอบในการตี 3 อย่าง คือกลองขนาดใหญ่ ฆ้องขนาดใหญ่ 2 ใบ และฉาบ 1 คู่ การตีดูเหมือนจะตีเป็นเพลง 2 เพลงคือ เพลงหนึ่งตีฆ้องขึ้นก่อนทั้ง 2 ใบ ตีฆ้องเสียงใหญ่ก่อนแล้วตีฆ้องเสียงเล็กสลับกันไปโดยไม่คำนึงอะไรทั้งหมด แล้วตีกลอง ฉาบ ตามลำดับกันไป ตีไปเช่นนี้เรื่อย ๆ ไม่มีกำหนดจบคนตีเหนื่อยเมื่อไรก็จะหยุดเมื่อนั้น การตีนี้เฉพาะในคอนเย็นวันโกนครั้งหนึ่ง ในวันพระเวลาพระฉันเช้าครั้งหนึ่ง ในคอนเย็นของวันพระอีกครั้งหนึ่ง และตีเช่นนี้ตลอดไตรมาสคือ 3 เดือน

3. การทำบุญในเทศกาลเข้าพรรษา ถือเป็นการทำบุญสำคัญอย่างหนึ่งในรอบปีหนึ่งบรรดาผู้ที่ไปนอนค้างแรมที่นา อยู่ในที่ห่างไกลจากบ้าน ห่างก็พยายามรีบเร่งทำนาให้เสร็จก่อนเทศกาลเข้าพรรษา เพื่อกลับไปทำบุญเข้าพรรษาที่บ้าน แต่ถ้ามีเหตุการณ์บังเอิญทำนายังไม่เสร็จเพราะฟ้าฝนไม่อำนวย เมื่อถึงวันเข้าพรรษา ผู้อวูโส ต้องกลับไปทำบุญก่อน การไปทำบุญที่วัด โดยเฉพาะวันอาสาฬหบูชา คือวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 8 ทุกครัวเรือนจะนำภัตตาหารไปทำบุญตักบาตรที่วัด และถวายผ้าอาบน้ำฝนทั่วถึงทุกองค์ ส่วนในวันเข้าพรรษาคือวันแรม 1 ค่ำ เดือน 8 ก็เช่นกัน มีการนำภัตตาหารไปทำบุญตักบาตรที่วัดในสมัยก่อนไม่มีการถวายเทียนพรรษาอย่างปัจจุบัน พระภิกษุ

สามเณรต้องคืนเทียนเอง จัดหาขี้ผึ้งแท้ม้าคืนเทียน เพื่อเตรียมไว้จุดไหว้พระสวดมนต์ภายในพรรษา ตลอดไตรมาส 3 เดือน ในวันเข้าพรรษาสามเณรจะต้องไปจัดที่สำหรับวางเทียนไว้เท่าจำนวนพระเณรในวัด เพื่อพระเณรจะได้นำเทียนไปวางคล้าย ๆ กับการปักบาตร สำหรับพระก็วางเฉพาะที่ของพระ ส่วนสามเณรต้องวางทั้งที่ของพระและทั้งที่ของสามเณรด้วย นอกจากนี้ในสมัยก่อนมีการจัดทำไม้สีฟัน เรียกว่า "ไม้เจีย" (คงจะเหมือนแปรงสีฟัน) ซึ่งเป็นหน้าที่ของสามเณรที่จะจัดทำถวายพระอาจารย์ของคนและพระในวัดทุก ๆ องค์ด้วย ไม้สีฟันเจีย" การทำไม้สีฟัน นำมาจากไม้คนตาและเศษไม้ที่เหลือทำเป็นไม้จิ้มฟันด้วย ในวันเข้าพรรษาสามเณรต้องถวายเทียนและไม้สีฟันไว้ให้เพียงพอแก่การใช้ตลอด 3 เดือน ของพระในวัด เมื่อทำพิธีเข้าพรรษาแล้ว สามเณรทุกองค์จะนำเทียนของคนและเทียนที่พระมอบให้ไปจุดตามสถานที่ต่าง ๆ ภายในบริเวณวัด เช่นที่พระเจดีย์ข้าง รอยโบสถ์ข้าง ร่องกำแพงวัดข้าง สมัยที่ยังไม่มีไฟฟ้าใช้ แสงไฟระยิบระยับไปทั่วบริเวณวัด พวกเด็กเล็กพากันมาดูมาชมด้วยความสนุกสนาน เพลิดเพลิน ส่วนผู้อาวุโสก็ฟังเทศน์เพราะเป็นวันเริ่มต้นฟังเทศน์ในระหว่างภายในพรรษา

4. การทำบุญในเทศกาลออกพรรษา คือวันขึ้น 15 ค่ำเดือน 11 การทำบุญในวันนี้ เช่นเดียวกับการทำบุญในวันพระภายในพรรษา แต่มีต่างกันอยู่อย่างหนึ่งคือในวันพระออกพรรษาคงถวายถวายภัตตาหารเทศน์ด้วย ชาวไทยพวนจัดให้มีเทศน์มหาเวสสันดรชาดก เรียกย่อ ๆ ว่า "เทศน์มหาชาติ" ภัตตาหารเทศน์จะจัดเป็นกระเจาด ประดับตกแต่งอย่างสวยงาม การฟังเทศน์มหาชาติครบ 13 กัณฑ์ ในวันหนึ่งกับคืนหนึ่งถือว่าได้บุญมาก ชาวบ้านที่ทำบุญประจำวัดที่มีเทศน์เฉพาะในวันแรกที่มีเทศน์ พอเวลาประมาณหนึ่งทุ่มเศษ ๆ จะต้องจัดสำรับให้หนุ่มสาวนำไปเลี้ยงอุบาสิกอุบาสิกาที่ฟังเทศน์ เรียกว่า "แจะแลง" แจะคือ แจก แลงคือ อาหารมือเย็น "แจะแลง" คือแจกอาหารมือเย็นนั่นเอง

ในเทศกาลออกพรรษานี้ การที่มีเทศน์มหาชาติจะต้องประดับตกแต่งศาลาการเปรียญ ซึ่งเป็นสถานที่มีการเทศน์ สิ่งที่จะนำมาตกแต่งเพื่อเป็นธรรมบูชาคือ ดอกไม้ต่าง ๆ ตามแต่จะหาได้ในท้องถิ่นนั้นและในฤดูนั้น เช่น ดอกบัวต่าง ๆ นอกจากนี้ยังจะต้องจัดทำสิ่งที่จะนำมาตกแต่งอีกสองอย่าง ทำด้วยกระดาษสีขาวอย่างหนึ่ง ภาษาในท้องถิ่นนั้นเรียกว่า ซ่อน้อย ธงกระดาษสีต่าง ๆ เรียกว่า ธงไชย รวมเรียกว่า "ซ่อน้อยและธงไชย" และจะต้องทำอย่างละหนึ่งพัน สามเณรในวัดทั้งหมดจะต้องแบ่งกันทำ ภาระที่สำคัญอีกอย่างคือทำน้ำมันจุด เป็นธรรมบูชา น้ำมันนี้ต้องนำด้วยผลไม้นชนิดหนึ่ง ในท้องถิ่นเรียกว่า "ลูกมะแตก" ลำต้นเป็นเถาถูกเป็นพวงขนาดเท่า เมล็ดข้าวโพด เมื่อสุกเปลือกนอกเป็นสีเหลือง สุกจัดแล้วจะแตกแฉก เห็นเมล็ดเป็นสีแดง ใช้เมล็ดมาทำเป็นน้ำมัน ปัจจุบันนี้

ดูเหมือนจะไม่มีการทำกันแล้ว เพราะมีไฟฟ้าได้สะดวกดีมาก การที่ทำน้ำมันจุด เป็นธรรมาบูชา
นี่ถือว่าได้บุญมาก และก็ไต่ยกส่วนบุญนี้ให้แก่สาม เณรผู้รับผิดชอบตั้งแต่การตกแต่ง สถานที่ การ
ทำช้อนน้อยและธงไชย รวมทั้งการทำน้ำมันอีกด้วย

5. การทำบุญในเทศกาลทอดกฐิน กำหนดระยะเวลาทอดกฐินคือตั้งแต่แรม 1 ค่ำ
เดือน 11 ถึงกลางเดือน 12 หมดเขตรวมเวลา 1 เดือน ชาวไทยพวนถือกันว่าการทอดกฐินได้บุญมาก
ผู้มีฐานะดีพอที่จะทอดได้ ต้องทอดด้วยกันทุกคน ถ้ายังไม่ได้ทอดกฐินถึงเดือนถึงแก่ความตายเสียก่อน
ญาติพี่น้องจะต้องทอดกฐินอุทิศส่วนกุศลส่งไปให้ ทั้งนี้เพราะ เชื่อกันว่าบรรดาที่สตุลิ่งของที่ญาติพี่น้อง
จัดทามาทำบุญในองค์กฐินนั้น เรียกว่า "กองกฐิน" ผู้ที่ตายไปก็จะได้รับทุกอย่าง

ผู้ที่มีศรัทธาปรารถนาจะทอดกฐิน ต้องเขียนหนังสือแสดงความจำนงค์จะทอดกฐิน
ในวันเดือนปี่นั้น ๆ เรียกว่า จองกฐิน กองทอดกฐิน ถ้าไปทอดที่วัดห่างไกลจากหมู่บ้าน ต้องมีการ
แห่กฐิน และฉลองกันวันหนึ่ง รุ่งขึ้นจึงจะทอดกฐินการทำพิธีทอดกฐิน หรือถวายผ้ากฐิน เรียกว่า
"เวนกฐิน" บรรดาชาวบ้านในหมู่บ้านที่ทอดกฐินก็จะพากันไปอนุโมทนาด้วยกันทุกครัวเรือน เมื่อ
ถวายผ้ากฐินและพระสงฆ์ ทำพิธีเสร็จแล้วเวลาเพลก็ถวายอาหารแก่พระภิกษุสงฆ์สาม เณรหมดทั้งวัด
เป็นอันเสร็จพิธี

6. การทำบุญบวชลูกหลาน ส่วนมากนิยมบวชกันในเดือนสี่ บางทีก็บวชพร้อมกันเป็น
จำนวนมากคือ 20-30 คน ผู้ที่เกิดปีเดียวกันเมื่ออายุครบบวชก็มักจะบวชพร้อมกัน บรรดาผู้ที่มี
ลูกหลานอายุย่างเข้าในวัยพอที่จะบวชได้ ก็ต้องจัดการบวชลูกหลานก่อนจะมีเหย้ามีเรือน ทั้งนี้เพราะ
เชื่อมั่นในเรื่องอาณิสัยของการบรรพชาอุปสมบท ซึ่งพระท่านแสดงว่า ผู้ใดยังไม่ได้บวชลูกหลาน
ไว้ในพระพุทธศาสนาผู้นั้น เชื่อว่ายังไม่ได้เป็นญาติสนิทใกล้ชิดพระพุทธศาสนา อีกอย่างหนึ่งเมื่อ
ลูกหลานบวชในพระพุทธศาสนาแล้ว ถ้ามารดาบิดาไปเสวยทุกข์ เวทนาอยู่ในอบายภูมิมีนรก เป็นต้น
ก็จะช่วยมารดาบิดาให้พ้นจากอบายภูมิได้เพื่อต้องการผลที่ว่านี้ เมื่อลูกหลานมีอายุสมควรจะบรรพชา
ถือบวชเป็นสาม เณร ส่วนมากมีอายุอยู่ในวัย 13-14-15 ปี ก็ต้องจัดการให้ลูกหลานบวช การบวช
เป็นสาม เณรไม่ต้องทำพิธีอะไรมากมายนัก เพียงแต่ในเวลาเย็นบอกราชทานที่ใกล้ชิดมาร่วมทำบุญ
เท่านั้น รุ่งเช้ามารดาบิดาก็นำไปวัดเพื่อบวชเป็นสาม เณร เมื่อมีอายุครบบวชจึงบวชเป็นพระค่อไป
การบวชเป็นพระมีพิธีรีตรองมากกว่าการบวชเป็นสาม เณร คือจะต้องเชิญญาติสนิทมิตรสหายมาร่วม
อนุโมทนาด้วย จะต้องจัดหาอาหารคาวหวานไว้เลี้ยงผู้ที่มาร่วมอนุโมทนาด้วย และถวายพระในวัน
อุปสมบททั้งเช้าและเพลด้วย เวลานั้นนาคเข้าวัดก็ต้องแห่กันอย่างเอิก เกริกด้วยขางแท่งค่อนน้ำนาค
ขึ้นข้างแท่เรียกเป็นคำสั้น ๆ ว่า "แห่ข้าง" ต้องแห่ก่อนวันบวชหนึ่งวันในเวลาบ่าย เมื่อแห่หน้าคกลับมา

แล้ว เวลาเย็นทำขำวัดนาค พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ รุ่งเช้าถวายอาหารบิณฑบาตแก่พระสงฆ์
เจริญพระพุทธมนต์ พระสงฆ์ฉันเสร็จ อนุโมทนา เลี้ยงอาหารญาติที่มาทำบุญด้วยกันเสร็จแล้ว
นำนาคไปวัดเพื่อบรรพชาอุปสมบทต่อไป เวลาเพลถวายภัตตาหารแก่พระภิกษุสามเณรทั้งวัด เมื่อ
อุปสมบทคือบวชเป็นพระแล้วเรียกว่า "เจ้าหัว" เมื่อสึกจากพระแล้วก็เรียกว่า "ทิด" เหมือน
อย่างที่เรียกกันในภาคกลาง

5. ลักษณะบ้านเรือนของชาวไทยพวน

วัฒนธรรมที่น่าสนใจอีกเรื่องหนึ่งของชาวไทยพวนก็คือ บ้านในลักษณะดั้งเดิม ซึ่ง
ปัจจุบันเราจะไม่พบลักษณะดังกล่าวมากนัก ลักษณะบ้านเรือนของไทยพวนต่อไปนี้ เป็นบ้านของ
ชาวมัยเชียง อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี ซึ่ง ณีฎกรภัทร นาวิกชีวิน แห่งกองพิพิธภัณฑ์
สถานแห่งชาติ กรมศิลปากร ได้สรุปได้ดังนี้²⁴

บ้านหรือเรือนในภาษาไทยภาคกลางนั้น ไทยพวนเรียกว่า เือน ซึ่งมีลักษณะ
เป็นบ้านใต้ถุนสูง แบบบ้านเมืองร้อนทั่วไป ตัวบ้านมีขนาด 2-3 ห้อง แผลนของบ้านจะแบ่งออก
เป็น 3 ส่วนคือ ตัวเรือน ที่ใช้เป็นที่นอน 1 ส่วน ไทยพวนเดิม เรียกห้องนอนว่า ส้วม มีฝา
มีประตู เปิดออกหน้าบ้านเพียงประตูเดียว เรียกว่า พักดู ภายในห้องนอนหรือส้วมทางหัวนอนจะ
เจาะเป็นช่องเล็ก ๆ ขนาดเท่าฝ่ามือ เรียกว่า ม่องเอี่ยม ไว้เพื่อคอยดูเหตุการณ์ภายนอกบ้านใน
เวลากลางคืน หรือเวลาที่อยู่ในห้อง แต่ปัจจุบันหาได้ยากเพราะหันมานิยมเจาะช่องใหญ่ขึ้น หรือ
ไม่ก็ทำเป็นหน้าต่างตามแบบบ้านสมัยใหม่ไปเลย เือนไทยพวนเดิมจะไม่มีการทำหน้าต่าง

ถัดจากห้องนอนออกมาก็เป็นระเบียงกว้างประมาณเท่ากับความสูงของห้องนอน ไทยพวนเรียก
ส่วนระเบียงที่อยู่หน้าห้องนอนมีหลังคาคลุมนี้ว่า เียน ส่วนนี้จะไม่ลดระดับลงจากระดับห้องนอน คือ
มีระดับเดียวกับห้องนอน บางหลังจะมีฝาเดี่ยวคือฝาที่ปิดส่วนคานสะดือของระเบียงทั้ง 2 ด้าน
และบางบ้านก็ไม่มีฝาเดี่ยว เียงหรือเียนนี้ จะเป็นที่นั่งพักผ่อนหรือทำงาน เช่น จักคอก สาน
ภาชนะพวกคิงข้าว ข้องเชิงซ้อนปลา ถักแหหรือยอ ไทยพวนเรียกว่า สานแหหรือสานยอ ผู้หญิง
ก็นั่งเข็นผ้า ยกรอผ้า มัดหมี่ ฯลฯ ถัดออกมาเป็นพื้นที่โล่ง ไม่มีหลังคาคลุม เรียกว่า ชาน หรือ
ชายในภาษาไทยภาคกลาง ระหว่างระเบียง (เียน) กับชาน (ชานเียน) จะลดระดับลงประมาณ

²⁴ ณีฎกรภัทร นาวิกชีวิน, "เียนพวน" ศิลปากร 19 (มีนาคม 19): 68-71.

40 ซม. บนชานนี้พวกไทยพวนจะจัดเป็นที่หุงหาอาหาร และตั้งภาชนะต่าง ๆ รวมทั้งเครื่องมือ หาลาหรือตะกร้า กะหย่ง ซาแซ ฯลฯ แต่ถ้าบ้านใดมีฐานะดีหน่อยก็จะสร้างหรือเอนไฟไว้ คำนข้างเลขที่เดียว

ข้างชานหรือชานเอน จะเป็นบันไดลงไปยังใต้ถุนบ้านซึ่งเรียกว่า ก้องดาล่าง มักใช้เป็นที่เลี้ยงสัตว์ เช่น วัว ควาย หมู ไก่ เหตุที่ต้องเลี้ยงไว้ใต้ถุนบ้าน ก็เพื่อสะดวกแก่การ ระวังดูแลในเวลากลางคืน : ถ้าไปสร้างคอกอยู่ไกลออกไปจากตัวเอน ก็อาจถูกคนร้ายลักขโมย ควายไปได้ที่ใต้ถุนหรือก้องดาล่างนี้ จะจัดที่ส่วนหนึ่งเป็นที่ตั้งที่ทอผ้าไทยพวนเรียกว่า เครื่องทอ กรรมวิธีทอผ้า เขาเรียกว่า คำชุก ด้วยผู้ทอพวนเดิมนั้นเขาทอผ้าใช้เอง ไม่ว่าจะขึ้น ผ้าตัวม้า ผ้าแถบ เข่งขึ้น ผ้าทำเสื่อ (ที่นอน) เองทั้งสิ้น ไม่มีผ้าสำเร็จรูปขายอย่างปัจจุบัน

เอนพวนมีส่วนที่แปลกไปจากบ้านไทยภาคกลางบ้างคือ ส่วนหลังคาซึ่งใช้ เครื่องมุงหลายอย่าง เช่น จาก แผก ซึ่งก็คล้ายกับเรือนภาคกลาง แต่เอนไทยพวนเดิมจะใช้ ไม้ชนิดหนึ่งมุงหลังคาเรียกว่า ไม้ทงหรือไม้พลวง นำมาตัดเป็นแผ่น ๆ อย่างแผ่นกระเบื้อง ปัจจุบันทำให้เอนพวนไม่ร่อนนุ้ย เหนือหน้าจั่วบ้านมีไม้แคบ ๆ ยาว ๆ คีติคไว้ทั้งสองด้าน เรียกว่า บันลม

เอนพวนแบบเดิมนี้อาจจะหายไปเกือบหมดแล้ว ด้วยเกิดนิยมแบบบ้านสมัยใหม่ ขึ้น ประกอบกับไม้ถึงที่จะนำมามุงหลังคานั้นลดน้อยลงไปมาก และไม่สะดวกที่จะไปตัดในป่าลึก จึงนิยมใช้สังกะสีหรือกระเบื้องสมัยใหม่แทน

ฝาเอนมีที่เป็นฝาแบบธรรมดาและฝาแดงคอง คือฝาที่ใช้คอบแห้งหรือใบงูมาเรียง กันทำเป็นแผงสำหรับปิดกันเป็นฝามันหรือฝาเสี้ยว อันเป็นฝาที่ลมพัดผ่านได้ ทำให้เย็นสบาย

ไทยพวนบ้านเชียง มีอาชีพทำนาเป็นอาชีพหลัก แทบทุกครัวเรือน เมื่อถึงฤดูฝน จะไปทำนากันหมด โดยจะไปตั้งกระท่อมเล็ก ๆ อยู่หน้าของคณเลขที่เดียวเพื่อสะดวกแก่การดูแล ข้าวกล้าและวัวควาย อาทิตย์หนึ่งจึงจะเข้ามาซื้อหาอาหารออกไปเสียดีหนึ่ง ดังนั้นในหมู่บ้านจึงเงียบ แทบจะไม่มีผู้คน เวลาจะเริ่มทำนานั้น พวกไทยพวนมักจะทำศาลเทวดาหรือหมอมีตาแฮกเล็ก ๆ ไว้ที่นา เพื่อบวงสรวงก่อน หลังจากค่านาเสร็จแล้ว จึงกลับมาอยู่ในหมู่บ้านเพื่อรอการเก็บเกี่ยวต่อไป ข้าว- เปลี่ยนที่เก็บได้ เขาจะนำไปใส่ไว้ในยุ้ง หรือเล้า ในภาษาพวน ซึ่งสร้างเป็นเรือนสี่เหลี่ยมทึบ ใต้ถุนสูง ไว้หลังตัวเรือน เมื่อเขาเกี่ยวข้าวได้ เขาจะนำข้าวเปลือกไปใส่ไว้ในยุ้งหรือเล้า เจ้าของจะต้องทำพิธีเชิญผีตาแฮกจากนามาสู่ขวัญข้าว โดยการนำเอาใบคูณหรือใบชัยพฤกษ์ ใบขอมมา บูชาและเก็บไว้ที่เล้า การเอาข้าวเข้ายุ้งมักทำกันในเดือนอ้ายและกัณฑ์ 3 เดือน จึงจะนำข้าว

ออกจากขุ้มมาใช้จ่าย ข่ายหรือหุงกินได้ แต่ระหว่าง 3 เดือนนั้นจะนำข้าวออกมาไม่ได้เป็นอันขาด
ตั้งนี้ก่อนนำข้าวเข้าขุ้มเจ้าของจะต้องแบ่งข้าวเปลือกไว้ในบ้านให้พอกับเวลา 3 เดือน ถ้าไม่พอก็
ต้องไปขอยืมเพื่อนบ้านก่อน จนกว่าจะถึงเวลาที่กำหนด ที่มีห้ามเช่นนั้น ก็คงเพื่อต้องการให้คน
ประยัตน์รู้จักกินรู้จักใช้ตนเอง ไม่ได้เที่ยวข้าวแล้วรีบเอาไปขายหมดคล้ายมีก็ไม่มื่ออะไรกิน

สมัยก่อน ไทยพวนมิได้มีห้องน้ำ ห้องส้วมแต่อย่างใด เมื่อทำกิจธุระกิจจก็ไปตาม
ป่าละเมาะ ห้องน้ำหรือห้องส้วมนั้นพวนเรียกว่า ถาน เดิมมีเฉพาะคาบวัดสำหรับพระภิกษุเท่านั้น
แต่เมื่อผู้คนมากขึ้น แต่ละบ้านจึงมีการสร้างถานกันแพร่หลายขึ้น

อาณาเขตบ้านไทยพวน บ้านจะสร้างอยู่ใกล้ ๆ กัน เดิมเข้าใจว่า จะไม่มีการกั้นรั้ว
บ้านแต่อย่างใด แต่เมื่อคนมากขึ้น วัดควายมากขึ้น ข้าวของถูกขโมยบ้าง วิว ควาย เข้ามาใน
เขตบ้านเหยียบพืชที่ปลูกไว้บ้าง จึงเกิดการกั้นรั้วขึ้น รั้วบ้านที่นิยมกันของไทยพวนมี 3 แบบ คือ

1. ฮั่ว หรือ ร้ว จะใช้เสาหลักปักเป็นระยะ ๆ แบ่งเสาออกเป็น 3 ส่วน บาง
ตรงส่วนเป็นร่อง แล้วใช้ไม้อีกท่อนหนึ่งค้ำคานเสาดตรงที่ปักไว้เรียงเรื่อย ๆ ไป
2. แอ้มลึก ปักเสาหลักเป็นระยะ ๆ ไม้ระแนงพาดกับเสาหลักอย่างฮั่ว แล้ว
เอาไม้ระแนงปลายเสียมตีเรียงกันถี่ ๆ ทั้ลงไปตลอดแนวค้ำนอก
3. ฮั่วโคน ปักเสาหลักเป็นระยะ ๆ ที่ตัวเสาเจาะช่องแบบเข้ารอกท หรือคานของ
เรือนไทยภาคกลาง แล้วเอาไม้อีกท่อนหนึ่งค้ำสอดเข้าไปในช่องขวางเสาหลัก

อย่างไรก็ดี มีรั้วบอกเขตที่ดินอีกชนิดหนึ่ง แต่เขาไม่นิยมนำมาทำรั้วบ้าน โดยมาก
จะทำเป็นรั้วเขตวัด เรียกว่า ไร่วัด โดยการเอาเสาหลักปลายเสียมปักไว้เป็นระยะ ๆ ห่าง ๆ
และนำเสาปลายค้ำขนาดสั้นกว่าเสาหลัก มาปักลงระหว่างเสาหลักใหญ่เว้นระยะกันพอสมควร แล้ว
เอาไม้ยาวค้ำทับลงบนปลายเสาคลออกช่วงเสาหลักใหญ่เรื่อยไป

จากลักษณะเรือนไทยพวนนี้ จะเห็นลักษณะใหญ่ ๆ ได้ว่า

1. ใต้ถุนสูง เพื่อไว้เลี้ยงสัตว์ ทำอุตสาหกรรมครัวเรือน บันทอผ้า หรือเก็บพาทนะ
เช่น ลื้อ เถวียน หรือเครื่องใช้ในการทำนา หาบลา ฯลฯ
2. หลังคา ใช้ไม้ทุงมุงเพราะทนกว่าแฝกหรือจาก ไม้ร้อนเหมาะกับอากาศร้อน
3. ไม่มีหน้าต่าง ๆ

4. ระเบียบกว้าง เพื่อไว้นั่งพักผ่อนในเวลากลางวัน นิ่งทำงาน รับแขก
รับประทานอาหาร
5. ซานทว้าง และลดระดับ ช่วยให้มองเห็นใต้ถุนบ้านได้ว่า ใครมา หรือทำอะไร
ลมพัดผ่านช่องแนวรอด ทำให้ข้างบนเย็นสบาย ใช้เป็นที่ประกอบอาหาร และวางเครื่องมือเครื่องใช้
6. มียุ้งหรือเล้า สำหรับเก็บข้าวเปลือก อยู่ด้านหลังเรือน
7. เติมนิยมนั่งรับบ้าน แต่คนมากขึ้นจึงกันรั้วซึ่งส่วนมากมีลักษณะโปร่ง เคีย
จุดประสงค์ใหญ่เพื่อกันสัตว์เข้ามา ในบริเวณบ้านมากกว่าจุดประสงค์อื่น ๆ

6. การแต่งกายของชาวไทยพวน

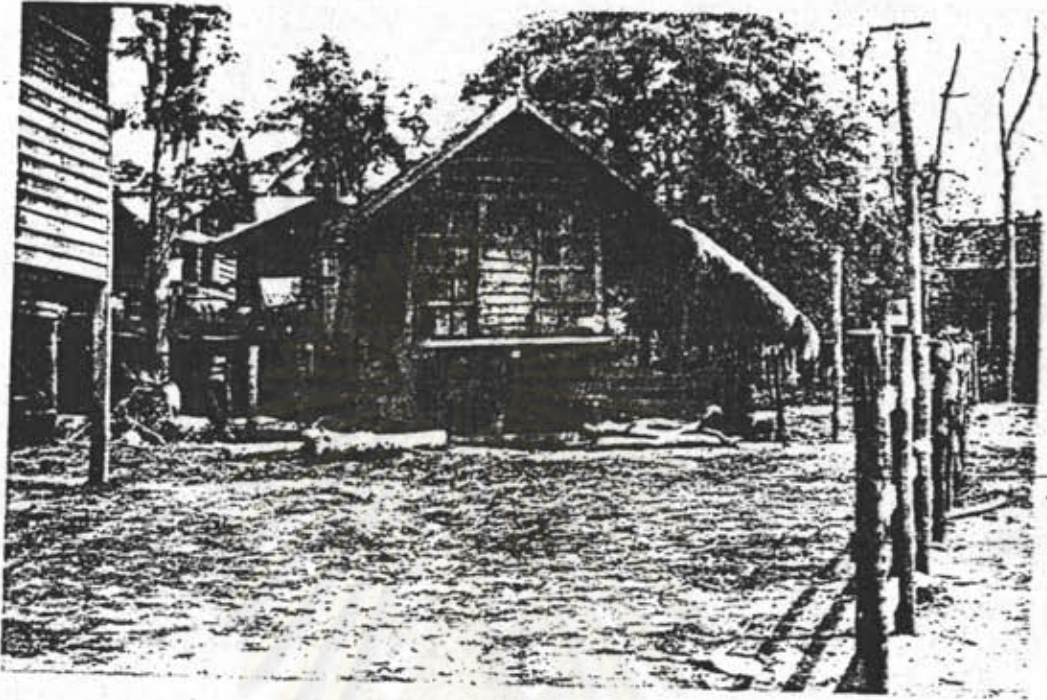
สำหรับการแต่งกายของชาวไทยพวนในตอนนี้ เป็นการแต่งกายของชาย-หญิง
ชาวไทยพวน ซึ่งวิเชียร วงศ์วิเศษ²⁵ กล่าวไว้ในหนังสือไทยพวนว่า

ชายนุ่งกางเกงและผ้าถุงโจงกระเบน ผ้าขาวม้าหาคำหรือคาคเอน (เรียกว่า
คาคเอนหรือเคียนหุง) เวลาไปทำบุญให้ทานให้หาคำม้าึง เจริญบ่าม้าึงเป็นบางเวลา หญิง
นุ่งผ้าซิ่น ผ้าขาวม้ารัดนม เรียกว่า "ซังตุ้" เมื่อเวลาไปทำนาทำไร่ ต้องสวมเสื้อสีคำหรือสีคราม
ทุกคน ชายสวมเสื้อแขนยาวถึงข้อมือกระดุม เสื้อใช้เงินกลมโบราณหนักเม็ดละ 1 สลึงม้าึง 1 เฟื้องม้าึง
คิดเรียงเป็นแถวยาวตามตัวตั้งแต่คอถึงสะเอว เสื้อผ้าที่ใช้นุ่งห่ม ทอและดัดเย็บย้อมเองทั้งนั้น สีที่ใช้
ย้อมก็ใช้สีธรรมชาติ คือรากไม้ ดินไม้ ดอกไม้ ผลไม้ เช่น รากยอ ดินฝัก ดอกลำพูย ลูกมะเกลือ
เป็นต้น

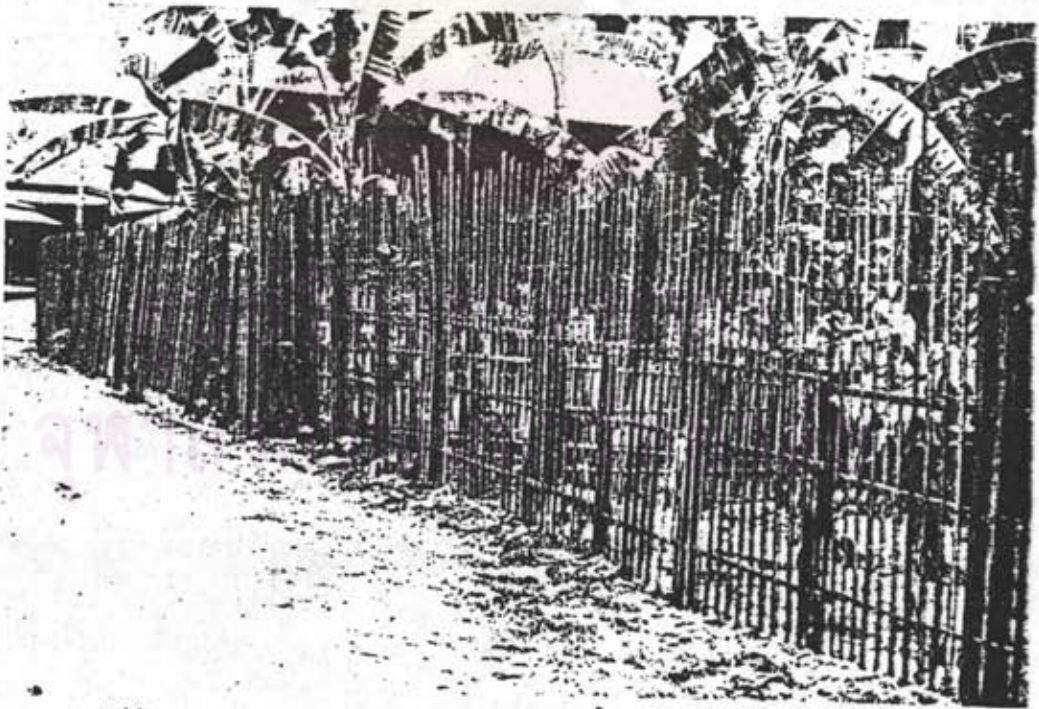
เมื่อเวลาเป็นเด็ก หญิงใช้กำไลมือกำไลเท้า กำไลมือเรียกว่า "กองแทน" ชายใช้
กำไลเท้าทำด้วยเงินและทองมีทั้งชนิดกลวง ชนิดตัน ชนิดกลวง เรียกว่า "กำไลข่ง" ชายเมื่อโตมี
อายุได้ 15-16 ปี ก็เลิกใช้ สำหรับ หญิงเมื่อแต่งงานแล้วก็เลิกใช้

ทั้งชายและหญิง เมื่อโกนผมไฟแล้ว ชายก็โกนผมค่อไปจนกระทั่งโต เป็นหนุ่มจึงไว้ผม
ส่วนหญิงไว้ผมจุก ทอโตเริ่มจะเป็นสาวอายุประมาณ 14-16 ปี ก็ไว้ผมยาวทรงคูกดาไทย เรียกว่า
ผูกผม สำเนียงผมเป็น "ผูกผม" และใช้เชือกผูกผมกันจริง ๆ วิธีผูกคือหวีผมรวบรวมไว้ทางข้างหน้าให้
หมดแล้ว รวบผมค่อนที่ติดกับศีรษะมารวมกันไว้เชือกผูกมัดไว้ เสร็จแล้วเอาผาไปไว้ทางข้างหลัง
ปล่อยให้ยกลงไปตามลำตัว ส่วนข้างหน้าหวีให้เรียงแผ่กว้างออกไปเท่าขนาดของหน้าผากหรือใบหน้า

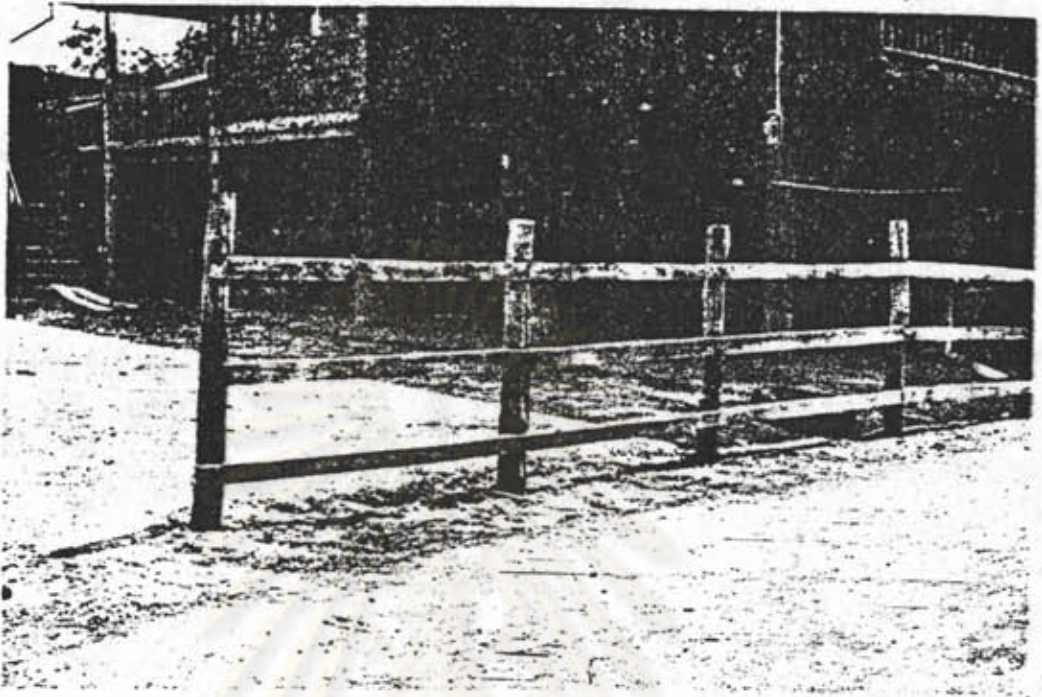
²⁵วิเชียร วงศ์วิเศษ, พันเอก ไทยพวน, หน้า 61-68.

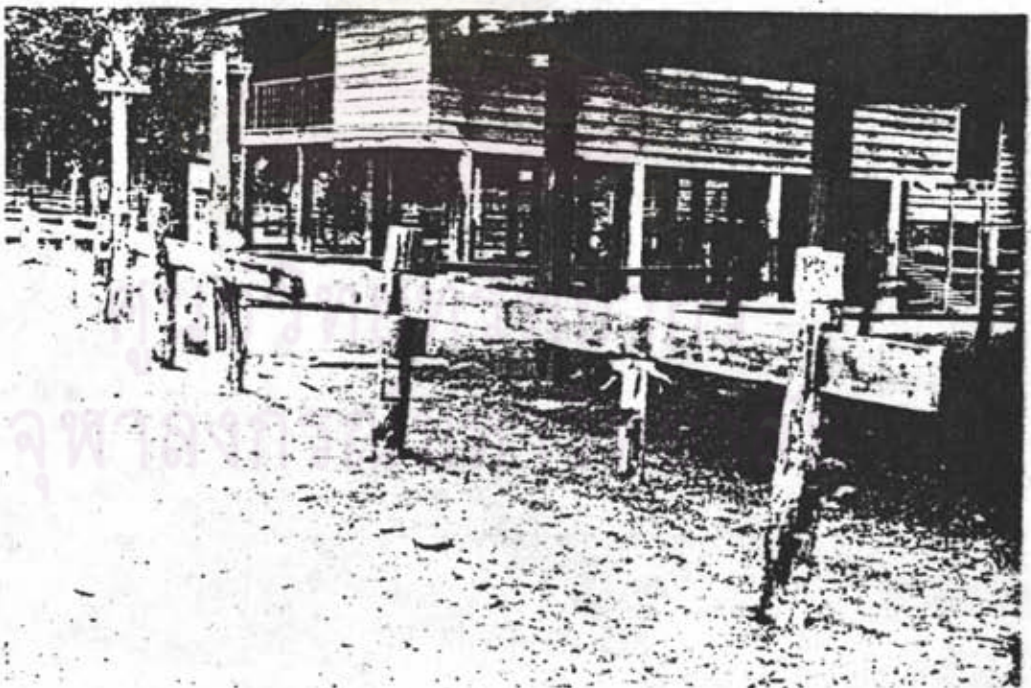
ภาพที่ 1 ขังหรือเล้าเก็บข้าวเปลือก

ภาพที่ 2 แอ้มลก

ภาพที่ 3 ชิว

ภาพที่ 4 ชิวโอบ

แล้วเอาหนามเม่นชนิดแข็งกลัดไว้ที่ตรงกลางศีรษะ เพื่อจะไม่ให้ผมเคลื่อนที่ไปมา หนามเม่นนี้บางคนก็ใช้เงินทำ ซึ่งมีช่างเงินรับจ้างทำทางปลายกลมเรียวยาวแหลม ทางโคนเป็นแปดเหลี่ยม สลักกลดลายต่าง ๆ เมื่อความสวยงาม เรียกว่าหนามเม่น หนามเม่นเงินจะใช้ไปจนกระทั่งแต่งงานแล้วจึงเลิกใช้ หญิงสาวที่มีผมทรงแบบนี้ถือว่าเป็นการประกาศตัวเองว่า เธอเริ่มเป็นสาว

เมื่ออายุได้ 17-19 ปี จัดว่าเป็นสาวขนาดกลาง จะต้องทำทรงผมอีกแบบหนึ่ง เรียกว่า "โค้งผม" วิธีทำก็เหมือนกับสาวรุ่นทุกอย่าง ต่างกันแต่ไม่ปล่อยปลายผมไปตามตัว ต้องเอาปลายผมขึ้นมาไว้ข้างบน เมื่ออายุได้ 20 ปีขึ้นไป จัดว่าเป็นสาวเต็มหรือเป็นสาวใหญ่ สาวแก่จะต้องทำผมอีกแบบหนึ่งคือเอาผมทั้งหมดไปขมวดเป็นกระจุกไว้ที่กลางศีรษะ คล้าย ๆ จุกกระเทียม เรียกว่า "เกล้าผม" หรือ "เกล้าผมจุกกระเทียม" (สำเนียงทวนเม่น หอคเก๋า หรือ หอคสำเก๋า) และต้องปักหนามเม่นด้วย ถ้ามีการมีงานผู้มีฐานะดีก็ใช้ปิ่น เรียกว่า "ปิ่นเกล้า" เมื่อแต่งงานมีสามีแล้วก็เลิกปักปิ่น แต่ถ้าใช้หนามเม่นเงินก็ต้องเลิกใช้หนามเม่นเงิน ส่วนหญิงที่มีอายุยังไม่ถึง 20 ปี ถ้าแต่งงานมีสามีแล้ว ก็ต้องเกล้าผมและไม่ใช้หนามเม่นเงินไม่ปักปิ่นเหมือนกัน คือเป็นการประกาศตัวเองว่าเธอเป็นสาวเต็มที่แล้ว พร้อมทั้งจะแต่งงานได้แล้ว

7. การประกอบอาชีพของชาวไทยทวน

ในการประกอบอาชีพของชาวไทยทวนในคนค่อไปนี้ เป็นการประกอบอาชีพของชาวไทยทวน ในอำเภอศรีสาขาน้อย จังหวัดสุโขทัย ซึ่ง วิเชียร วงศ์วิเศษ สรุปรวบรวมไว้ในหนังสือไทยทวน พงจะประมวลได้ว่า²⁶ ส่วนใหญ่ ชาวไทยทวนมีอาชีพหลัก ทำไร่ ทำสวน เลี้ยงหมู เลี้ยงเบ็ด เลี้ยงไก่ เวลาว่างจากการทำนา ทิ้งทอดผ้า ขายดีเหล็ก ผู้เป็นช่างเงินทั้งทองก็ทำเครื่องเงินเครื่องทอง

การทำนาที่บ้านเรือนที่มีนาทำเป็นของตนเองไม่ต้องเช่า และทำนาคำทิ้งนั้นไม่ทำนาว่านเลย เพราะพื้นที่ที่มีระดับสูง น้ำในแม่น้ำลำคลองไหลบ่าเจ้าไม่ถึง อาจจะมีบ้างเป็นบางมีนาน ๆ จะมีสักครั้งหนึ่ง แต่ก็ไม่ถึงกับทำให้ข้าวในนาเสียหาย เพราะน้ำในแม่น้ำไหลลงเร็วมาก ข้าวที่ปลูกมีทั้งข้าวเจ้า และข้าวเหนียว การทำนาอาศัยน้ำฝ่าน้ำฝน เพราะใช้ควายเป็นพาหนะสำหรับไถ คราด ฉากเข็นล้อเลื่อน เนื่องจากชาวนานับถือศาสนาพุทธเคร่งครัด ในวันพระงดเว้นการใช้แรงควาย คือไม่ใช้ควายไถคราดฉาก เข็นล้อเลื่อนตลอดจนไม่ทำลายชีวิตสัตว์ในวันพระเป็นอันขาด

²⁶วิเชียร วงศ์วิเศษ, ทักเอก ไทยทวน, หน้า 69-76.

การแต่งกาย

ภาพที่ 5 ชาวไทยพวนโบราณชายนุ่งกางเกง ผ้าขาวม้าคาดบ่า
หญิงนุ่งผ้าซิ่น ทับผ้าแถบขาว หรือผ้าขาวม้ารัดคนบ เรียกว่า แฉ้งตุ้

ภาพที่ 6 สาวชาวไทยพวน นุ่งผ้าซิ่น ทับผ้าแถบขาว เช่นกัน

แม้แต่จะเป็นพรานล่าสัตว์ในป่า . จับปูจับปลาในแม่น้ำลำคลอง ถ้าเป็นวันพระก็ต้องงดเว้น การทำนาถ้ามีไหนข้าวกล้าในนามีผลดีทั่วถึงกัน บรรดาผู้ที่ชาวนาในบริเวณใกล้เคียงกัน ก็จะ ชักชวนกันทำลานนวดข้าว ณ ที่แห่งเดียวกัน เมื่อต่างคนต่างเก็บเกี่ยวเสร็จเรียบร้อยแล้ว ก็ ชักชวนกันทำบุญคือ นิมนต์พระสงฆ์มาเจริญพระพุทธมนต์เย็น และถวายอาหารบิณฑบาตในเวลา เช้า เรียกว่า ทำบุญตักบาตรลาน เรียกสั้น ๆ ว่าทำบุญลาน เสร็จแล้วต่างคนต่างก็ทำขวัญข้าว ของตนเรียกว่า "สู้อัญญาข้าว" เสร็จแล้วต่างคนก็ต่างลากเชิญเก็บข้าวเข้ายุ้งข้าวที่บ้าน ยุ้งข้าว เรียกว่า "เจียข้าว" เมื่อได้ฤกษ์ยามดีก็ทำขวัญข้าวที่ยุ้งข้าวอีกครั้งหนึ่ง เรียกว่า "สู้อัญญา ข้าวมาเจีย" หรือ "มาเจียข้าว" ต่อจากนั้นก็ทำขวัญควายพร้อมทั้งแลก และโลอีกครั้งหนึ่ง เรียกว่า "สู้อัญญาควาย" ทุก ๆ คราวเรือนจะต้องทำเช่นนี้ด้วยกันทั้งนั้น เมื่อต่างคนต่างทำกันเรียบร้อยแล้ว ก็พร้อมใจกันไปทำบุญตักบาตรเลี้ยงพระสงฆ์ที่วัดอีกครั้งหนึ่ง เรียกว่า ทำบุญตักบาตรข้าวใหม่ เมื่อทำบุญตักบาตรข้าวใหม่แล้วก็อันเป็นเสร็จจากการทำนาในมีหนึ่ง ๆ

การทำไร่ ทำในฤดูฝนเช่นเดียวกับการทำนา ทั้งนี้ เพื่อเก็บพืชผลมารับประทาน ในการทำน้าง เก็บส่วนที่จะเก็บไว้ได้นาน สำหรับรับประทานตลอดทั้งปีบ้าง พืชที่ปลูกในไร่คือ ข้าวไร่ เป็นข้าวเหนียวเป็นพันธุ์ข้าวชนิดหนึ่ง ซึ่งจะต้องปลูกในไร่โดยเฉพาะไม่ต้องอาศัยน้ำเลี้ยง ลำต้น มีกลิ่นหอมชวนให้รับประทาน นอกจากนี้ก็มีการปลูกข้าวโพด พัก ผ่าง แดง น้ำเต้า พริก มะเขือ ถั่ว งา ฝ้าย คราม (ต้นครามสำหรับทำครามย้อมผ้าย้อมผ้า)

การทำสวน ทำไม่มีกำหนดฤดูกาล เมื่อเวลาว่างตอนไหนก็ไปดูแลและค่อนนั้น เพราะ ปลูกต้นไม้ยืนต้นเป็นส่วนมาก เช่น ต้นมะม่วง ต้นขนุน ต้นส้มโอ ต้นน้อยหน่า ต้นฝรั่ง ต้นมะพร้าว ส่วนต้นไม้ล้มลุกก็มีบ้าง เช่น ต้นกล้วยต่าง ๆ

การปั่นฝ้ายทอผ้า ในการปั่นฝ้ายทอผ้า (หรือทอหูก เรียกว่า ผ้า) โดยเฉพาะ ชาวไทยพวนบ้านทวดเสี้ยว อำเภอศรีสาขานาญชัย จังหวัดสุโขทัย ได้ทำสืบต่อกันมาเป็นเวลา 100 กว่าปีแล้ว เพราะต้องทอผ้านุ่งห่มกันเอง วิชาความรู้ในการทอผ้านี้ บรรพบุรุษได้นำมาจากเมือง พวน แขวงเมืองเชียงขวางในประเทศลาว เวลานั้นยังมีการทอผ้ากันอยู่เป็นบางบ้าน ไม่ทั่วถึง ทุกครัวเรือนเหมือนอย่างสมัยก่อน ๆ สมัยเมื่อรัฐบาลยังไม่ได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษา หญิงสาวไม่ได้ศึกษาเล่าเรียน เมื่อเจริญวัยใหญ่โตพอที่จะช่วยพ่อแม่ทำการงานได้ ก็ช่วยพ่อแม่ทำงาน บ้าน คามแต่พ่อแม่จะให้ทำ เช่น ตักน้ำ คำข้าว เลี้ยงน้อง เป็นต้น เมื่อว่างจากการงานส่วนมาก เป็นเวลากลางคืนก็ฝึกหัดทำฝ้าย ถ้ามีบ้านอยู่ในละแวกเดียวกันก็จะจับกลุ่มกันทำเป็นพวก ๆ วิธีทำ คือจุดไฟไว้ตรงกลางแล้วนั่งล้อมวงกันทำ ขณะทำไปก็คุยกันไปด้วย ความสนุกสนาน ถ้ามีชายรุ่น

ราวคราวเดียวกันมาเที่ยวและคุยด้วย ก็ยิ่งเพิ่มความสุขสนานมากขึ้น งานทำฝ้ายเป็นเพียงเครื่องบังหน้า การมาร่วมกันทำก็เพราะมุ่งจะมาคุยกันเพื่อความสุขสนานมากกว่า จึงไม่มีใครเกียจคร้านมาร่วมกันทำเมื่อรับประทานอาหารเสร็จค่างคนค่างก็รีบมา ใครมาถึงก่อนก็จุดไฟไว้คอยเพื่อน ไม่มีการเที่ยงนอน ส่วนพื้นที่สำหรับจุดไฟนั้น เขาก็พร้อมไต่กันไปหามาจากป่าในเวลากลางวันเป็นไม้ไผ่แห้ง ๆ เรียกว่า "หลัง" ส่วนการร่วมกันทำฝ้ายในตอนกลางคืนระหว่างหนุ่มสาว เรียกว่า "ลงช่วง" ส่วนหญิงรุ่นสาวที่ชำนาญในการทอผ้าแล้ว ก็ทอผ้าอยู่บนบ้านข้างใต้ถุนเรือนบ้างสุดแล้วแต่จะไปตั้งที่ทอผ้าไว้ที่ไหน หลังจากการไต่ฝักหัดทอผ้ามาบ้างแล้ว หญิงสาวอายุราว 16-17 ปี จะเริ่มฝึกหัดทำเชิงผ้าขึ้น ซึ่งมีลวดลายต่าง ๆ เรียกว่า "ขึ้นดินจก" ฝึกหัดเฉพาะดินจก แต่เอาตัวผ้าขึ้นไปรวมเข้าด้วยกันจึงเรียกว่า ขึ้นดินจก คำว่า "จก" ในที่นี้หมายถึง อาการที่ไต่ขนเม่นชนิดที่แข็งแยกเส้นไต่ขนของลูกสอหรือลวงลงไปตามด้วยยีนที่แยกนั้น ครักเอาด้ายหรือไหมซึ่งอยู่ข้างล่างขึ้นมาข้างบน แล้วแยกด้วยยีนที่อื่นอีกกดเส้นด้ายหรือไหมซึ่งครักขึ้นมาขึ้นลงไปข้างล่างอีก นำเช่นนี้จนตลอดความกว้างของด้ายยีนเพื่อให้เป็นลวดลายตามต้องการ แล้วทอสลัดกันไปจนกว่าจะเสร็จเป็นดินผ้าขึ้น แล้วเอาดินจกและตัวผ้าขึ้นมาเข็บติดกัน หญิงสาวทุกคนจะต้องมีผ้าขึ้นดินจก แล้วเก็บไว้สำหรับรับนุ่งในเวลาถึงงานสำคัญ ๆ เช่น เวลาไปทำบุญที่วัด ดังนั้นผ้าขึ้นดินจกจึงเป็นสัญลักษณ์ของผู้หญิงว่าเป็นคนขยันหมั่นเพียร ต้องใช้เวลาทอนาน และใช้ความละเอียดละออ มาก ชาวไทยทวนถือว่าผู้มีความสามารถทอผ้าขึ้นดินจกได้ จะมีความสามารถที่จะทอผ้าอื่น ๆ ได้ และมีความสมบูรณ์แล้วพร้อมที่จะแต่งงานมีเข้ามีเรือนได้ และจะเป็นแม่บ้านแม่เรือนที่ดีด้วย

การตีเหล็ก ตีเงิน ตีทอง การตีเหล็ก ตีเฉพาะเครื่องมือเครื่องใช้ภายในครอบครัวคือเครื่องมือสำหรับทำไม้ เช่น กบ ส่ว ขวานชนิดต่าง ๆ คำว่า "ฝั่ง" หมายความว่าถึง เครื่องมือสำหรับตากชนิดหนึ่ง รูปคล้ายจอบ ชาวไทยทวนเรียกเครื่องมือชนิดนี้ว่า "จะนะ" หรือ "ระมะ" สำหรับใช้ผากหรือขุดหรือมาสิรูปคล้ายจอบแต่พับริมทั้งสองข้าง เป็นขอบสูงประมาณครึ่งนิ้ว ค้ำยาวประมาณ 1 ฟุต เครื่องมือสำหรับขุดดินพันหญ้า เช่น จอบ เสียม มีด พร้า ชนิดต่าง ๆ และเครื่องมือสำหรับทำครีว เช่น มีด กระด้ายสำหรับขุดมะพร้าว ในสมัยก่อนามีคนนิยมใช้ขวาน มีด พร้า จอบ เสียม ที่ทำขึ้นในท้องถิ่นนี้มากขึ้น จึงได้ทำกันเป็นอุตสาหกรรมประจำบ้าน แล้วนำไปขายในเทศกาลงานวัดต่าง ๆ บ้าง เป็นการหารายได้ให้แก่ช่างเหล็กในท้องถิ่นนี้มากยิ่งขึ้น ส่วนการตีเงิน ตีทอง ทำกันเฉพาะในท้องถิ่นเท่านั้น ช่างเงินจะรับจ้างทำเฉพาะกำไลมืองกำไลเท้า ช่างทองจะรับจ้างทำสร้อยคอสร้อยข้อมือ ต่างหู และแหวนชนิดต่าง ๆ

8. ประเพณีของชาวไทยพวน

เนื่องจากประเพณีมีความผูกพันกับวิถีชีวิตของมนุษย์ในแต่ละสังคมอย่างใกล้ชิด ประเพณีบางอย่างมีการปฏิบัติเหมือนกันหรือคล้ายคลึงกันในสังคมแต่ละแห่ง แต่ประเพณีบางอย่างก็มีลักษณะเฉพาะสำหรับสังคมบางท้องถิ่น ในที่นี้จะกล่าวแต่เฉพาะประเพณีของชาวไทยพวนเท่าที่ศึกษาค้นคว้าและรวบรวมมาได้ มีดังนี้

8.1 ประเพณีกำฟ้า

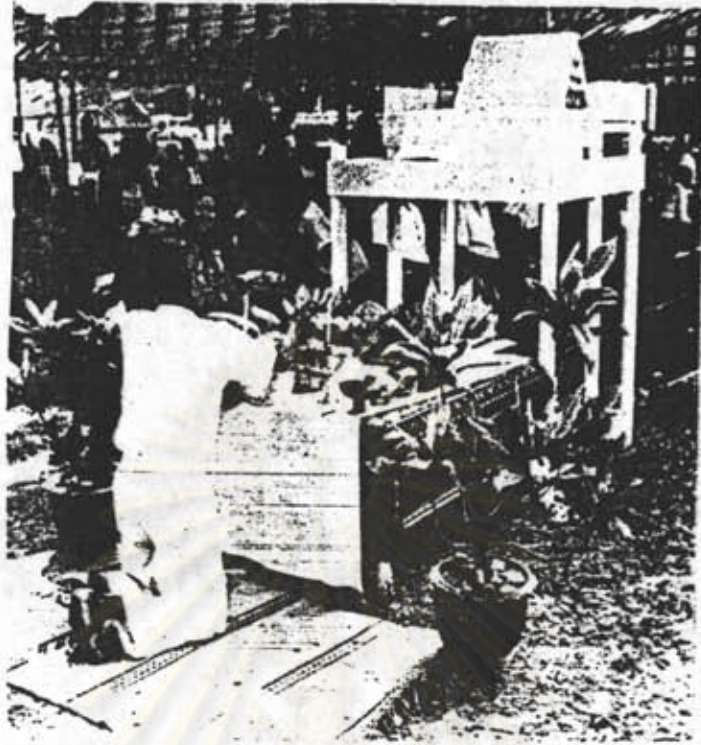
คำว่า "กำฟ้า" หมายถึงการนับถือฟ้า เป็นงานบุญพื้นบ้านอย่างหนึ่งของชาวไทยพวน โดยเชื่อกันว่าเมื่อได้มีการทำบุญประกอบพิธีกรรมตั้งบายศรีบูชา และประกาศของพรจากเทพยดาผู้รักษาฟ้าแล้ว เทวดาจะบันดาลให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล

กำฟ้า เป็นประเพณีที่ชาวไทยพวนถือปฏิบัติสืบต่อกันมา ไทยพวนพวกนี้เดิมมีภูมิลำเนาอยู่ทางเหนือ พวนเชียงขวาง ชาวเหนือ ชาวไต สิบสองปันนา สิบสองจุไทย ต่อมาพวกจีนฮ่อรบกวานจึงอพยพลงมาทางใต้ และแยกย้ายไปคนละถิ่นฐานในประเทศไทย เช่น หนองคาย ปราจีนบุรี นครนายก สระบุรี ลพบุรี นครสวรรค์ พิษณุโลก สุพรรณบุรี ไทยพวนรักหมู่บ้าน เช่นเดียวกับคนจีนถือ "เซ่" แต่ของพวนเรียก "เซื่อ"

ประเพณีกำฟ้าในจังหวัดลพบุรีมีปฏิบัติกันอยู่หลายแห่ง เช่นที่บ้านหมี่ บ้านถนนใหญ่ ตำบลชอนสารเดช ฯลฯ ในแต่ละท้องถิ่นจะกำหนดวันเวลาด่างกัน ภายใน 3 เดือนคือเดือนอ้าย ขึ้น 14 ค่ำ เดือนยี่ขึ้น 13 ค่ำ เดือน 3 ขึ้น 3 ค่ำ หรือเมื่อฟ้าร้องครั้งแรกในเดือน 3 แต่ในจังหวัดลพบุรีมักทำพิธีในเดือน 3 ขึ้น 3 ค่ำเป็นส่วนมาก²⁷

²⁷ ประทีป เหมือนนิล ผู้รวบรวม "ประเพณีในจังหวัดลพบุรี" ใน ลพบุรี (กรุงเทพฯ: บพิธการพิมพ์, 2522), หน้า 196-203.

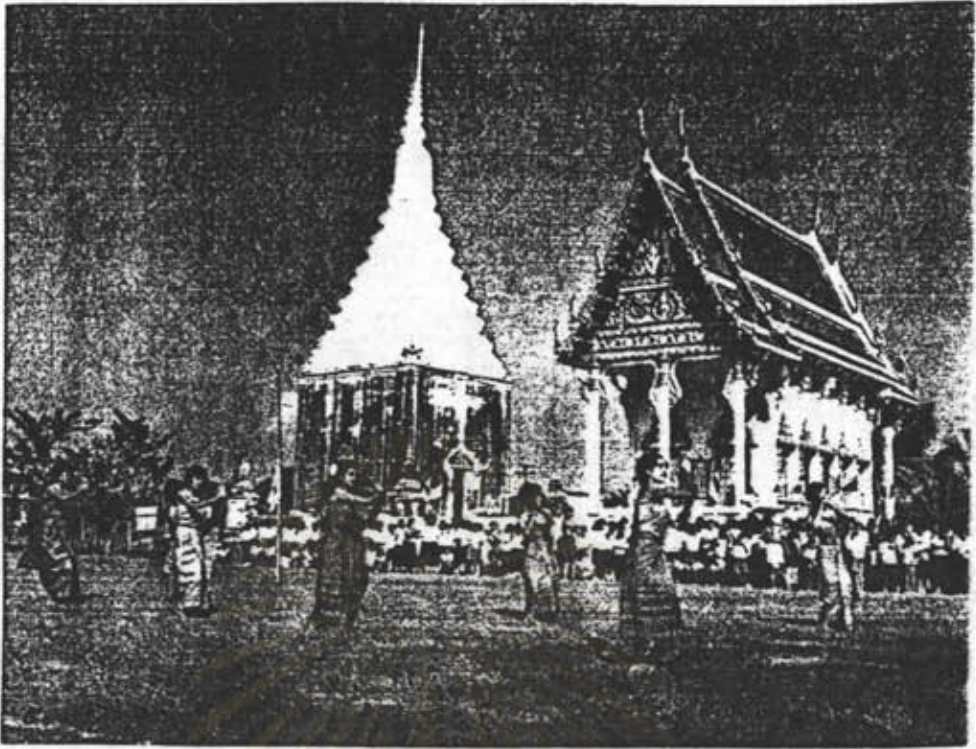
ประเพณีกำฟ้า

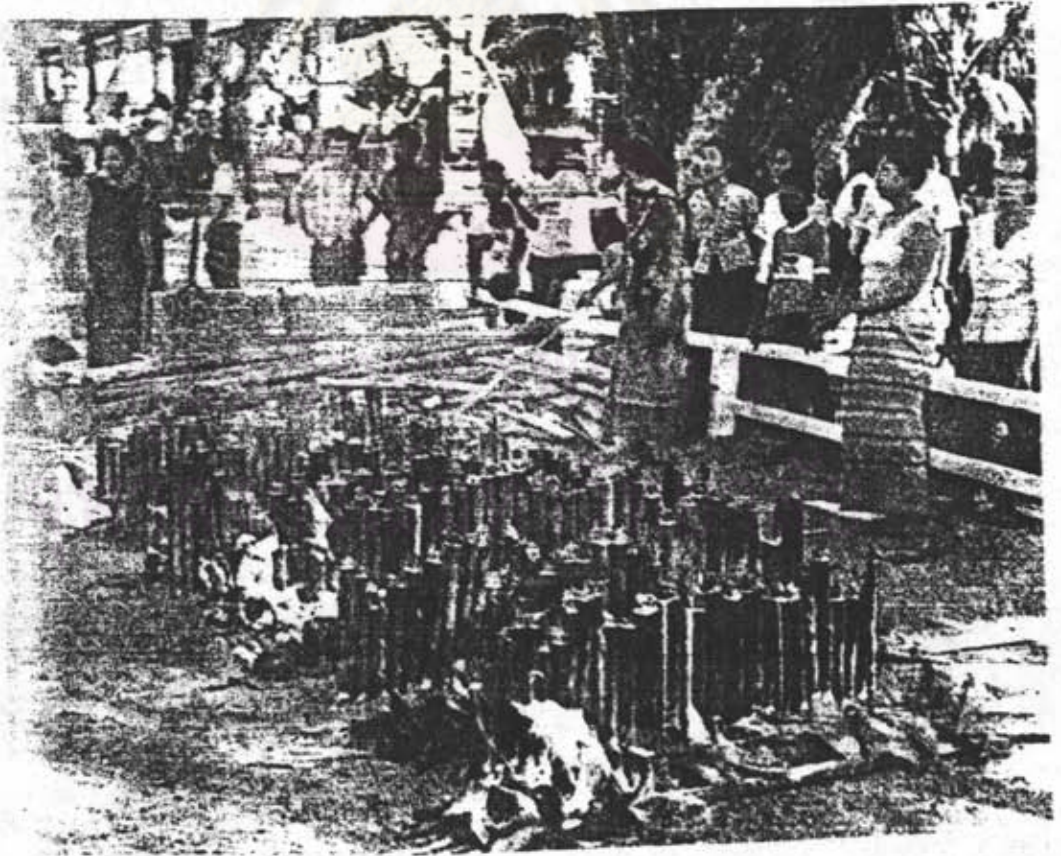
ภาพที่ 7 ผู้อาวุโสในชุมชนกำลังทำพิธีบายศรีบวงสรวงเทพยดา

ภาพที่ 8 เด็กชาย-หญิงชาวไทยหวน พร้อมใจกันรำถวายฟ้าในงานกำฟ้า

ภาพที่ 9 กลรชำถวายฟ้าในงานกำฟ้า เป็นการรำถวายเทพยคามฟ้า

ภาพที่ 10 พิธีเผาข้าวหลามในลานวัด เมื่อสุกแล้วเรียกว่า "ข้าวหลามทิพย์"

ภาพที่ 11 สาธิตการทำข้าวจีสำหรับใส่บาตรในวันทำฟ้า

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 12 ข้าวหลามและข้าวจีบูชาผีฟ้าของชาวไทยทวน

ตามประเพณีนั้น "วันสุกดิบ" อันเป็นวันเตรียมงาน ตรงกับวันขึ้น 2 ค่ำ เดือน 3 คนในบ้านทุกคนจะช่วยกันทำข้าวหมก (ขนมจีน) พร้อมทั้งนํายาน้ำพริก ส่วนอาหารหวานนั้น มีการทำข้าวหลาม เหาในกระบอกไม้ไผ่อ่อน และที่ขาดไม่ได้คือ ข้าวจี ซึ่งทำด้วยข้าวเหนียวปั้นยัดไส้หวาน ไส้เค็ม ทาด้วยไข่ แล้วมึงไฟให้เกรียมเพื่อนำไปโหว้ผีฟ้า และแบ่งกันกินในหมู่ญาติพี่น้อง มิตรสหายในการทำข้าวหมก ข้าวหลาม และข้าวจี เป็นหน้าที่ของฝ่ายหญิง ส่วนพ่อแม่และชายหนุ่มจะช่วยกันไปตัดไม้ไผ่อ่อน หาหินมาไว้ต้มข้าวหมก ทำข้าวหลาม เหาข้าวหลาม เมื่อเตรียมอุปกรณ์การ เหาข้าวหลามแล้ว ในคอนบ้ายค่างก็อามน้ำแดงคั่ว มุ่งสู่ลาน เหาข้าวหลามที่วัดในบริเวณลานวัด ฝ่ายชายจะแบ่งหน้าที่กันเพื่อสร้างประรำพิธีสงฆ์และจัดตั้งโรงพิธีบายศรีบูชา เทวดา สำหรับข้าวหลาม ซึ่งเหาที่วัดนั้น เรียกว่า "ข้าวหลามทิพย์" ซึ่งเชื่อกันว่าเมื่อกินข้าวหลามทิพย์แล้วจะไม่ถูกฟ้าผ่า²⁸

เวลาประมาณสามโมงเย็น พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ ผู้อาวุโสที่มีความรู้ ทางด้านการประกอบพิธีจะทำหน้าที่เป็นพรหมณ์สวด เบิกมายศรี บูชาเทพยดา (ผีฟ้า) อ่านประกาศอัญเชิญเทพยดาให้มารับเครื่องสังเวศ มาดูพิธีกรรมการรำขอพร ซึ่งผู้รำนั้นเป็นสาว ๆ ในหมู่บ้านรำถวาย แล้วแยกย้ายกันกลับบ้าน พอตกกลางคืน คนเฒ่าคนแก่ในบ้านจะเอาไม้ไปเคาะที่ เคาไฟ แล้วกล่าวคำเป็นมงคลในทำนองขอให้เทพยดาปกป้องรักษา ขอให้มีความอยู่ดีกินดี มีข้าวปลา อาหารสมบูรณ์

ในวันกำฟ้า ชาวไทยพวนจะตื่นขึ้นมาแต่เช้าครู่ เตรียมอาหารคาวหวานไป ถวายพระ ก่อนที่จะถวายภัตตาหารแก่พระภิกษุสงฆ์ ชาวบ้านจะร่วมกันใส่บาตรข้าวหลามและข้าวจี แล้วถวายภัตตาหารแก่พระสงฆ์เสร็จแล้วเลี้ยงอาหารร่วมกัน ตั้งแต่เวลาบ่ายจนถึงเย็นและกลางคืน มีการละเล่นพื้นเมือง เช่น มอญซ่อนผ้า ช่วงชั้ย เตะหมา เบียร์ระหว่างชายกับหญิง ผู้ใดแพ้จะถูกทำโทษ ด้วยการร้องรำทำเพลงหรือเชกเข่า เป็นที่สนุกสนานรื่นเริง นับว่าเป็นการกระชับความสัมพันธ์และสร้างความสามัคคีได้ดียิ่ง หรืออาจจะมีการเซิ้งนางคัง นางกวัก นางสะ ซึ่งเป็นการละเล่นเกี่ยวกับการทรงเจ้า เข้าผีด้วย

หลังจากวันกำฟ้าไปอีก 7 วัน ก็จะทำกำฟ้าอีกครั้งวัน ต่อจากครั้งนี้ไป อีก 5 วัน ถือว่า กำฟ้าแล้ว (แล้ว = เสร็จสิ้น) วันมีชาวบ้านจะจัดอาหารคาวหวานไปถวายพระ ที่วัดอีกครั้งหนึ่ง หลังจากนั้นก็จะเอาตุ้มหินที่ตีคโผ 1 ตุ้ม ไปทำพิธีตามลำนํ้า เรียกว่า "การเสียล้าง ความแม่น้ำลำคลอง" โดยการทิ้งตุ้มโผให้ไหลไปตามสายน้ำ เป็นการบูชาและรำลึกถึงเทพยดา สิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ และเป็นการบอกกล่าวแก่เทพยดาว่า หมดเซกกำฟ้าแล้ว

²⁸ บั้งอร กรโกวิท. "กำฟ้าที่บ้านวังรอ" อนุสาร อ.ส.ท. 21 (ธันวาคม 2523): 19.

๘.๒ ประเพณีใส่กระจาด

ประเพณีใส่กระจาดหรือที่ชาวไทยพวนเรียกว่า ใส่กระจาด จัดให้มีขึ้นในงานเทศกาลมหาชาติ ส่วนมากจะกำหนดในฤดูเทศกาลออกพรรษา คือระยะเดือน 11 ข้างแรม เป็นต้น เมื่อหมู่บ้านใดกำหนดให้มีเทศน์มหาชาติขึ้นแล้ว ทางวัดก็จะส่งหนังสือภัตต์เทศน์ คือภัตต์มหาชาติไปตามวัดต่าง ๆ เพื่อให้วัดต่าง ๆ ได้ส่งพระเข้ามาร่วมเทศน์ด้วย โดยเรียกวันก่อนจะถึงวันเทศน์ 1 วันว่า "วันตั้ง" คือวันใส่กระจาดนั่นเอง

การใส่กระจาดในเขตอำเภอบ้านหมี่จะมีในเขตตำบลบ้านกล้วย บ้านทรายหินมึก บางกระพี้ เชียงงา โพนทอง หนองทรายขาว หนองเต่า และสนามแจงบางส่วน การกำหนดวันบุญมหาชาติขึ้น ทั้งนี้บรรดาทายกของวัดมักจะเป็นผู้กำหนดให้แล้วประกาศให้ชาวบ้านในหมู่บ้านของตนให้ทราบ

ก่อนจะถึงวันใส่กระจาดหนึ่งวัน เรียกว่าวันต้อนสาว เจ้าบ้านจะไปวานลูกสาวของหมู่บ้านที่รู้จักมักคุ้นมาช่วยที่บ้านของคน เพื่อช่วยทำขนม ห่อข้าวต้ม คำข้าวปุ้น (ขนมจีน) และช่วยต้อนรับแขกที่จะมาใส่กระจาด ในคืนนี้จะมีหนุ่ม ๆ ไปเที่ยวถามบ้านสาว ๆ ที่คนชอบอยู่ และจะช่วยกันทำขนมไป คุยกันไปตลอดคืนและเตรียมจัดของไว้เลี้ยงแขก พอรุ่งขึ้นก็เก็บกวาดจัดบ้านไว้รับแขกในวันใส่กระจาด

วันใส่กระจาด ชาวบ้านอื่น ๆ จะนำของ เช่น กล้วย อ้อย ส้ม กล้วยเทียน หรือของอื่น ๆ ก็ได้ มาใส่กระจาด ตามบ้านของคนที่บ้านเองรู้จัก เจ้าของบ้านก็จะนำอาหารที่เตรียมไว้มาเลี้ยงรับรองแขก เมื่อแขกกินอิ่มแล้วก็จะบอกลากลับ เจ้าของบ้านจะเอาข้าวต้มมัดฝากไปให้คนละมัด เรียกว่าคืนกระจาด ในวันนี้จะใส่กระจาดกันจนมืด หรือจนกว่าบ้านไหนแขกจะหมด และทุกบ้านจะต้องปฏิบัติอย่างเดียวกัน แขกที่ไปใส่กระจาดจะต้องกินอาหารของเจ้าบ้านทุกครั้งบ้านละเล็กบ้านละน้อย

รุ่งขึ้นทางวัดจะจัดให้มีเทศน์มหาชาติ มีเทศนาเกี่ยวกับพระเวสสันดรชาดก มีภัตต์ภัตมหา ชาติ มีทรี ชูชก ชาวบ้านจึงเรียกงานทำบุญนี้ว่า "บุญพระเวส" หมายถึง พระเวสสันดรชาดก นั่นเอง

การทำบุญมหาชาตินี้จัดเป็นประเพณีประจำปี คำว่า "มหาชาติ" ถือกันว่าเป็นชาติสุดท้ายที่พระองค์ได้ทรงเสวยพระชาติ เป็นพระเวสสันดร หรือเรียกกันทั่วไปว่า

ภาพที่ 13 การจัด "ข้าแธ" หรือ สำหรับควทวนใส่ทาบ
เตรียมไปทำบุญที่วัด ในวันใส่กระดาษ

ภาพที่ 14 ชาวไทยพวนทาบสำหรับข้า้วไปถวายที่วัด

มหาเวศสันครชาภาค และมีความเชื่อกันว่า ผู้ใดหังเทศน์มหาชาติจบทุกกัณฑ์ จะได้รับอานิสงฆ์มาก คือไม่ไปสู่นรกและกำเนิดอันชั่วช้า จะได้เกิดทันศาสนาแห่งองค์พระศรีอาริยาเมตไตรย์²⁹

8.3 ประเพณีแห่บ้องไฟ

ประเพณีแห่บ้องไฟแรกเริ่ม เดิมทีมาจากการบูชาไฟของลัทธิศาสนาพราหมณ์ ใช้เสียงทวยฤดูฝน ถ้ำบ้องไฟขึ้นสูง ผ่นจะดี ข้าวปลาอาหารบริบูรณ์ ถ้ำบ้องไฟแตกหรือไม่ขึ้นผ่นจะแล้ง มีเรื่องเล่าต่อ ๆ กันมาว่าพระยาขอมมีความเลื่อมใสในลัทธินี้ จึงให้ทำพิธีจุดบ้องไฟเป็นประจำมี ชาวไทยหวนเอาลัทธิพราหมณ์ที่ขอมนำมาใช้ จึงมีประเพณีแห่บ้องไฟมาจนถึงปัจจุบันนี้

อำเภอบ้านหมี่เป็นอำเภอหนึ่งที่ยังมีประเพณีแห่บ้องไฟเหลืออยู่บ้างบางตำบล คือบ้านกล้วย บ้านทราย บางกระสี³⁰

บ้องไฟหรือบั้งไฟ (บั้ง แปลว่า ไม้กระบอก) เมื่อมีกำหนดนัดหมายชาวบ้าน จะหาไม้ไผ่มาเตรียมทำบ้องไฟ บางทีใช้เหล็กท่อประปายาวประมาณ 1 เมตรทำบ้องไฟ มีการประดับประดาบ้องไฟด้วยกระดาษสีตัดเป็นรูปต่าง ๆ เช่น รูปนาค รูปงูใหญ่ รูปจรวด เมื่อเสร็จแล้วก็หามบ้องไฟ ให้นำไปตั้งไว้ในบริเวณที่จัดงาน

ระหว่างแห่บ้องไฟมีการรำหู่เรียกว่า เช็งบ้องไฟ มีหัวหน้าออกมทลูกหู่ เป็นลูกคู่ว่าคามบทเช็ง เป็นกาพย์กลอน เมื่อถึงบ้านใด ขบวนแห่ก็จะหยุดให้รำ เช็ง เจ้าของบ้านจะให้รางวัลเป็นเงินหรือสุรา เพลงเช็งบ้องไฟมีเอกลักษณ์เฉพาะที่แตกต่างจากเพลงประเภทอื่น ๆ วิธีการเช็งมีหัวหน้าออกมทหนึ่งคน ผู้ร้องผู้รำคนอื่น ๆ เป็นลูกคู่ว่าคามบทเช็งครั้งละ 1 วรรค คามเครื่องให้จังหวะ เนื้อร้องเริ่มจากการบรรยายความเป็นมาของงานบุญบั้งไฟไปจนกระทั่งถึงการสรรเสริญผู้มีพระคุณ ผู้ปกครองบ้านเมือง และขอให้หมู่บ้านของคนอุทิศสมบูญ

เมื่อถึงกำหนดจุดบ้องไฟ ขบวนแห่จะนำบ้องไฟไปยังสถานที่สำหรับจุดบ้องไฟ ซึ่งทำเป็นร้านม้าไว้สูงจากพื้นดิน คณะให้สูงกว่าส่วนหางของบ้องไฟ เมื่อวางในแนวตั้งเรียกว่า "ค้ำ" คอ่สายขนวนให้ยาวลงมาพอกที่คนยืนจุดได้สะดวก บ้องไฟของใครถูกส่วนก็จะพุ่งขึ้นไปบน

²⁹พรเทพ เทพาพร, ของดีบ้านหมี่มี 27 (เอกสารอัดสำเนา), 2526, หน้า 14

³⁰เรื่องเดียวกัน, หน้า 17

ท้องฟ้า ชาวบ้านจะให้ร้องแสดงความยินดี ซึ่งเป็นนิมิตหมายตามคำทำนายว่า ปีนี้ฝนจะตก
ตามฤดูกาล พืชผลการเกษตรกรรมจะอุดมสมบูรณ์

ปัจจุบันความเจริญทางวัตถุ โดยเฉพาะระบบการชลประทานได้ เข้ามามีบทบาท
ต่ออาชีพการเพาะปลูกของชาวไทยพวนนี้เป็นอย่างมาก การเข้างบ้องไฟเพื่อขอฝนจากฟ้า เมื่อยาม
ฝนแล้ง เปลี่ยนเป็นขอความช่วยเหลือจากหน่วยงานของกรมชลประทานและหน่วยฝนหลวง แต่
การเข้างบ้องไฟจะมีแค่เฉพาะในงานเทศกาลใหญ่ ๆ เช่น เทศกาลของดีบ้านหมี่ ซึ่งปกติจะจัดในช่วง
เดือนมีนาคมของทุก ๆ ปี เท่านั้น

8.4 ประเพณีลงช่วง

“ลงช่วง” เป็นประเพณีของไทยพวนอยู่จังหวัดหนึ่ง

“ช่วง” คงหมายถึงบริเวณที่โล่งแจ้งที่กว้างพอสมควร หอที่จะเป็นบริเวณรวม
คนได้ประมาณ 20-30 คน เพื่อจะทำงานบางอย่างได้

โดยทั่วไป “การลงช่วง” หมายถึงการนัดหมายเพื่อนบ้านออกมาทำงานพร้อมกัน
และเป็นการนัดพบของหนุ่มสาวด้วย ส่วนมากจะรวมกันเป็นล่อง ๆ คำว่า “ล่อง” หมายถึง บ้าน
ใกล้เคียงกัน เช่น ล่องบ้านค่าน, ล่องบ้านซ่ง, ล่องบ้านใหญ่ เป็นต้น³¹

ประเพณีลงช่วง มีจุดหมายสำคัญที่การได้พบปะพูดคุยกันของหนุ่มสาว เพราะประเพณี
สมัยโบราณ หนุ่มสาวมีโอกาสพบกันมาก งานที่นำมาทำขณะลงช่วงนั้นส่วนใหญ่เป็นประเภทเบ็ดเตล็ด
เช่น การทอผ้า ปั่นด้าย การกระเทาะเปลือกถั่วลิสง (เตรียมไว้ปลูก) การซ้อมข้าว การไถพญา
(กองแฝก) การแกะเม็ดมะขาม ฯลฯ และส่วนมากจะเป็นงานพื้นบ้าน

ก่อนการลงช่วง จะมีการเก็บหัว (เศษไม้ใบไม้) เพื่อนำมาก่อไฟเพื่อให้เกิดแสง
สว่าง ในคอนเียนสาวจะเดินเก็บหัว (เพื่อบอกว่าไม่ให้หนุ่มทราบว่าวันนี้จะมีการลงช่วง) มากอง
รวมไว้บริเวณที่จะลงช่วง แล้วขึ้นบ้านประกอบอาหารเพื่อรับประทานก่อนแล้วจึงลงช่วง หลังคา
รับประทานอาหารและอาบน้ำ แต่งตัวเสร็จประมาณ 2 ทุ่ม ก็จะช่วยกันก่อกองไฟ ทำงานที่จะทำลง
มาจากบ้าน และทำกันไปคึกคักไปเป็นที่สนุกสนาน จากนั้นหนุ่ม ๆ ในละแวกบ้านก็จะเดินมาเที่ยวเป็น
กลุ่ม ๆ การมาของหนุ่ม ๆ อาจจะมีแหม่ม แหม่ม ร้องเพลง เป็นการให้เสียงลวงหน้าเพื่อสาว ๆ

³¹ ประทีป เหมือนนิล, อุพบรี, หน้า 204.

จะได้เตรียมตัวต้อนรับ โดยการนำน้ำดื่มมาวางไว้ในบริเวณงาน หรืออาจจะมีขนมหวานไว้ให้ด้วย
 หนุ่มที่สนใจสาวใดอาจจะแยกเป็นคู่ ๆ จะมีบางกลุ่มร้องเพลง และชวนคุยคลกขบขัน เป็นที่น่าสนุกสนาน
 ตามประสาหนุ่มสาว จนประมาณ 5-6 ทุ่ม หนุ่มจะไปส่งลาวกลับบ้านแต่ในบางท้องถิ่นการลงช่วง
 จะกระทำกันที่บ้านของสาวนั่นเอง

ภาพที่ 15 ประเพณีลงช่วง

๑.5 ประเพณีสงกรานต์

เป็นนักชัศตวรรษส่งท้ายปีเก่าและต้อนรับปีใหม่ตามประเพณี เดิมที่นับวันขึ้นปีใหม่ทาง
 สุริยคติ เป็นประเพณีสืบเนื่องมาจากศาสนาพราหมณ์ และบรรพบุรุษไทยได้ดัดแปลงเป็นประเพณีไทย

“สงกรานต์” แปลว่า ผ่านหรือเคลื่อนย้ายไปในเดือนเมษายน เมื่ออาทิตย์แรก
 ผ่านหมู่ดาวแกะ ก็ใช้คำว่า บกจันสูราสีเมฆ เมฆาแปลว่าแกะ เรียกเป็นพิเศษว่า วันมหาสงกรานต์

อำเภอบ้านหมี่มีประเพณีสงกรานต์มาตั้งแต่เดิม วันสงกรานต์คือวันที่ 13-14-15
 เดือนเมษายนของทุกปี วันแรกของสงกรานต์ ชาวบ้านโดยทั่ว ๆ ไป จะเตรียมอาหารเพื่อถวายพระ
 วันรุ่งขึ้นวันที่ 14 เมษายน เรียกว่า วันเนา ทุกบ้านที่ถือประเพณีไทยจะนำอาหารหวานคาวไปถวาย
 พระที่วัดแต่เช้าตรู่ อุทิศส่วนกุศลให้แก่ญาติพี่น้องที่ล่วงลับไปแล้ว คอนบ่ายหนุ่มสาว แก่ เฒ่า จะ
 แต่งกายด้วยอาภรณ์ใหม่ ๆ ถือขันเงินหรือขันน้ำที่โรยด้วยน้ำอบน้ำหอมไปสรงน้ำที่วัด ทางวัดจะ
 เตรียมสถานที่สำหรับให้สรงน้ำพระพุทธรูปและพระสงฆ์ แล้วจึงสาคน้ำรดกัน เป็นที่สนุกสนาน ในวันที่

15 เมษายน ชาวบ้านก็จะนำอาหารและดอกไม้ธูปเทียนไปถวายพระที่วัดอีกหนึ่งวัน แล้วมีการรดน้ำกันเอง เช่น ตอนกลางคืนของวันที่ 14 และ 15 นั้น แค้เดิมหนุ่มสาวจะมาชุมนุมกันที่วัดมีการละเล่น สนุกสนาน³² ไซ้่น ลูกข่าง มอญซ่อนผ้า ทว่า เบี้ย แค้มีจจุบันการละเล่นเหล่านี้ไม่ค่อยนิยมเล่นกันมากนัก จะมีแค้ในงานเทศกาลของค้บ้านหมี่

8.6 ประเพณีงานสารท

สารทเป็นค้ำของอินเดีย หมายถึงฤดู พิธีสารทเป็นของพราหมณ์ พุทธศาสนาทำค้ำมอย่างพราหมณ์ ถือว่าเป็นการทำบุญในเวลาค้คืนข้าวออกรวงเป็นน้านม จึงทำพิธีรับขวัญรวงข้าว เพื่อให้เป็นสิริมงคลแก่ข้าวในนา ส่วนในพุทธศาสนาถือว่า เป็นการทำบุญเพื่อแสดงว่า วันเดือนมีค้ล่วงมาค้ด้วยความสามัคคี.

อำเภอบ้านหมี่มีพิธีสารทอยู่หลายค้คือ สารทไทย สารทพวน สารทแล้ว

ประเพณีสารทไทย ถือเอาวันแรม 14-15 ค้ำเดือน 10 และขึ้น 1 ค้ำเดือน 11

เมื่อถึงเทศกาลสารท พุทธศาสนิกชนในเขตเทศบาลเมืองบ้านหมี่ ค้ำบล. สนามแจง บางพึ่ง บางขาม บักนซี มหาสอน สายห้วยแก้ว ไร่ใหญ่ ทั้งหนุ่มสาวและเฒ่าแก่จะแต่งกายอย่างสวยงามนำข้าวกระยาสารทกล้วยไซ้ นำไปทำบุญที่วัด และแจกจ่ายให้ญาติพี่น้องที่เคารพนับถือ หนุ่มและสาว จะไปทำบุญในวันสารทมากกว่าวันอื่น ๆ ค้ค้ำกลอน

"ถึงเดือนสิบ เห็นกันเมื่อวันสารท	:ใส่อังคาส โภชนา กระยาหาร
กระยาสารท กล้วยไซ้ ใส่โคกพ่าน	พวกชาวบ้าน ถ้วนหน้า สาธารณะ
เจ้างามค้ม ห่มสี ชูลีนั่ง	แล้วจ้งจ้ง ทัพพี น้อมศ้ระชะ
หทัยข้าวของ กระยาสารท ใส่บาตรพระ	ธารณะ เสร็จสรรพ กลับมาเรือน ³³

ประเพณีสารทพวน ถือเอาวันสิ้นเดือน 9 เป็นวันสารท มีประเพณีสารทพวน ที่ค้ำบล โพนทอง เชียงงา บ้านทรายขาว หนองเค้า และสนามแจงบางส่วน ก่อนจะถึงวันสารท ชาวบ้านจะเตรียมกวนข้าวกระยาสารท ซึ่งมีส่วนผสมของข้าวเม่าค้ว ข้าวคอก ถั่วลิสง น้ำค้ำส้ม, แปะแซ

³² หลดพุทธ รุณภัย, "การศึกษาความเชื่อของชาวพวนกับการพัฒนาชุมชนที่หมู่บ้านเชียงงาน อ.บ้านหมี่ จ.ลพบุรี," (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนาชุมชน) บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชครศาสตร์, 2525), หน้า 46-47.

³³ พรเทพ เทพพร, ของค้บ้านหมี่ ปี 27, หน้า 14.

เทศกาลสารทวน

ภาพที่ 16 การดำข้าวแม่ไปทำกระยาสารท

ในเทศกาลสารทวน

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แล้วใส่กระบุงไว้ สารทพนเขาจะกวนข้าวกระยาสารทกันมาก ๆ ในคอนเย็นนุ่มสาวจะชวนกัน ทำข้าวพูน (ขนมจีน) รุ่งเช้าวันสารทก็จะนำอาหารคาวหวาน ข้าวพูน ข้าวกระสารทไปถวายพระที่วัด แล้วนำข้าวกระยาสารทออกมาแจกจ่ายตามบ้านญาติพี่น้องและผู้เฒ่าพญานับถือ วันสารทพนจะพากัน หุคงานไปเยี่ยมญาติ

ประเพณีสารทแก้ว ถือเอากลาง เดือน 10 เป็นวันสารท ประเพณีคล้ายกับสารทพน มีที่ตำบลหนองเมือง วงหลับ หนองเคำ พุดา สายห้วยแก้ว บางส่วน

8.7 บุญข้าวหลาม

ประเพณีอีกอย่างหนึ่ง "พน" อำเภอบ้านหมี่ยังมีคั้งคั้งมาจนทุกวันนี้ คือ "บุญข้าวหลาม" ประเพณีนี้จะทำกันที่ตำบลโพนทอง เชียงงา บ้านกล้วย บ้านทราย หินปัก หนองทรายขาว หนองเคำ สนามแจงบางส่วน³⁴

ในเดือนยี่หลังจากเก็บเกี่ยวใหม่ ๆ ข้าวใหม่มีรสหอม ไม้ไผ่ก็กำลังเจริญเติบโต ชาวบ้านจึงตัดไม้ไผ่เพื่อจะทำข้าวหลาม การทำบุญข้าวหลามนี้ถือว่าเป็นอาถรรพ์สงฆ์มาก ชาวบ้านจะคัดเลือกไม้ไผ่ที่เติบโตขนาดกลางและขนาดเล็กมาเรียง หรือพันคั้งก่อนยาวประมาณ 1 ฟุตบ้าง ค้างกว่า 1 ฟุตเล็กน้อยบ้าง แล้วก็จัดหาเครื่องอุปกรณ์ในการทำข้าวหลาม มีข้าวสาร เหนียว นำมาแช่น้ำประมาณ 3 ชั่วโมง แล้วเอาขึ้นให้สะเด็ดน้ำ แล้วเอามาเคล้ากะทิให้เข้ากัน บ้านโพนทรายขาวก็เติมน้ำตาลคลุกเคล้าเข้าไปด้วย กรอกส่วนผสมข้าวเหนียวที่เคล้าลงในกระบอกไม้ไผ่

คอนเย็นสาวเจ้าของบ้านก็จะนำกระบอกข้าวหลามไปเผาที่ลานบ้าน การเผาข้าวหลามต้องสุกไฟไม่ให้แรง บ้างบ้านใช้ฟางเผาข้าวหลาม เมื่อได้เวลาที่สาวเผาข้าวหลาม ก็เป็นโอกาสที่หนุ่ม ๆ บ้านใกล้เคียงหรือหนุ่ม ๆ ต่างตำบล มาช่วยสาวเผาข้าวหลาม กว่าข้าวหลามจะสุกใช้เวลาประมาณ 1 ชม. บางทีหนุ่มก็แกล้งทำให้ไฟมอดเพื่อให้ข้าวหลามสุกช้า ๆ รุ่งขึ้นเช้า ชาวบ้านก็จะนำข้าวหลามพร้อมด้วยอาหารคาวหวานนำไปถวายพระที่วัด บางหมู่บ้าน เช่น ตำบลหนองทรายขาว เชียงงา โพนทอง ทำบุญข้าวหลามพร้อมกับวันกำฟ้า บางท่านอาจจะสงสัยว่าทำไมชาวบ้านไม่ใช่ไม้ไผ่ลำโต ๆ ทำข้าวหลาม ความจริงชาวบ้านเคยใช้ไม้ไผ่ลำโตทำข้าวหลาม แต่เวลารับประทานกลับสู้ข้าวหลามที่ใช้ไม้ไผ่กระบอกเล็กไม่ได้ ชาวบ้านจึงนิยมใช้ไม้ไผ่กระบอกเล็กและขนาดกลางทำข้าวหลามกันมาจนทุกวันนี้

³⁴ พรเทพ เทพพร, ของดีบ้านหมี่ 27, หน้า 17.

8.8 ประเพณีทอข้าว

เนื่องมาจากเรื่องราวในธรรมบทมีว่า พระเจ้าพิมพิสารทรงถวายทานแก่พระภิกษุสงฆ์ แต่มิได้อุทิศผลทานนั้นให้แก่ผู้ล่วงลับไปแล้ว ในยามราตรีนั้นเอง พระเจ้าพิมพิสารก็ได้ยินเสียงร้องกรีดไทยทวนน้ำสะหิ้งกัวอยู่ใกล้ ๆ กับพระราชนิเวศน์ พระเจ้าพิมพิสารไม่อาจที่จะทรงหลับนอนได้ รุ่งขึ้นเช้าพระเจ้าพิมพิสารจึงเสด็จไปกราบขอลาตามพระพุทธเจ้า ก็ได้ความว่าพระญาติของพระเจ้าพิมพิสารตายไปเป็นเปรต เพราะไปกินของสงฆ์ เมื่อพระเจ้าพิมพิสารถวายทานแก่พระภิกษุสงฆ์ แต่มิได้อุทิศผลกุศลส่งไปให้แก่เปรตผู้เป็นญาติ เปรตได้รับความอดอยากจึงได้มาร้องขอส่วนบุญ พระเจ้าพิมพิสารจึงได้ถวายไทยธรรมแก่พระพุทธเจ้า และอุทิศแก่ส่วนบุญไปให้เปรต โดยนำข้าวทอไปวางไว้บนพื้นดินคามทางแยก ดังนั้นจึงเป็นเหตุของการทำบุญทอข้าว

ชาวทวนในอำเภอบ้านหมี่เช่น ชาวบ้านคำบลบ้านกล้วย บ้านทราย โพนทองหนองทรายขาวจะถือประเพณี การทำบุญทอข้าวในเดือน 9 วันสิ้นเดือนตรงกับวันธรรมสวนะ จะหุงหาอาหารพร้อมทั้งทำขนม และหาหมาก กล้วย บุหรี่ ท่อด้วยใบคอง เป็นสี่เหลี่ยม เล็กบ้างใหญ่บ้างแล้วแต่ความต้องการ แล้วมัดด้วยคอก (ไม้ไผ่ที่จักบาง ๆ) หรือด้วยเชือก บางทีก็ทำเป็นกระทงบรรจุข้าว ขนม หมาก กล้วย บุหรี่ดังกล่าว รุ่งขึ้นเช้าก็นำไปวางไว้ตามดิน คามหญ้าที่ทางแยก จะเป็นทางสามแพร่งหรือสี่แพร่งก็ได้ เพราะถือกันว่าเป็นทางที่มีผีผ่าน บางทีก็วางทิ้งไว้ตามข้างโบสถ์ ถือว่าเป็นการแจกข้าวให้แก่เปรต อสุรกายผู้ตกนรกหมกมุ่นในอเวจี และให้ทานแก่นก หนู แร้ง กา สัตว์ 2 เท้า สัตว์ 4 เท้า แล้วจึงนำ "พาดข้าว" (สำหรับข้าว) มีอาหารหวานคาวไปถวายพระภิกษุสงฆ์ แล้วกรวดน้ำแก่กุศลไปให้ผีอีกทีหนึ่ง เป็นอันเสร็จพิธีการทำบุญทอข้าว³⁵

8.9 พิธีสงฆ์

เป็นประเพณีอันดีอย่างหนึ่งของชาวทวนในอำเภอบ้านหมี่ พิธีนี้จะเริ่มภายหลังจากสงกรานต์ ความมุ่งหมายของการสงฆ์ก็คือ ผู้น้อยจะได้ขอขมาโทษผู้ใหญ่ โดยอาจจะล่วงเกิน กระทำผิดพลาดต่อผู้ใหญ่ในขบวนที่ล่วงมาแล้ว และขอพรจากผู้ใหญ่ด้วยเพื่อความ เป็นสิริมงคลอยู่เย็น เป็นสุข การสงฆ์จะกระทำพิธีกันคามวัดวาอารามต่าง ๆ โดยมากผู้ที่ได้รับสงฆ์

³⁵พรเทพ เทพพร, ของดีบ้านหมี่ 27, หน้า 15.

นั้นจะเป็นเจ้าอาวาสวัด คนเฒ่าคนแก่ที่เคารพนับถือ โดยมีการนัดหมายกันให้ผู้ที่จะสร่งน้ำมารวมกันที่บริเวณพิธี ศิษยานุศิษย์ก็จะจัดขบวนแห่ขึ้น และบางทีจัดผ้าป่ามาถวายเจ้าอาวาสวัด พร้อมด้วยเครื่องไทยทาน หลังจากสร่งน้ำเมื่อเจ้าอาวาสวัดผลัดจีวรใหม่แล้ว ก็จะให้ศีลให้พรและแจกของชำร่วยแก่คนเฒ่าคนแก่ หลังจากนั้นหนุ่มสาวก็จะเล่นสาคน้ำกันด้วยความสนุกสนาน

8.10 ประเพณีแห่เทียนเข้าพรรษา

ปัจจุบันทางอำเภอบ้านหมี่ได้พยายามส่งเสริมประเพณีเกี่ยวกับเทียนเข้าพรรษาไว้ โดยตั้งโรงพิธีหล่อเทียนขึ้นในเดือนสิงหาคมของทุกปี แล้วนำไปแจกแก่วัดต่าง ๆ ในอำเภอทั่วกัน โดยมีผู้มีจิตศรัทธาซื้อเทียนขี้ผึ้งสำหรับหล่อเทียนถวายเป็นจำนวนมาก วิธีทำมีเม้าสังกะสีทำเป็นรูปเทียนขนาดใหญ่ กะทะเคี้ยวเทียนและขี้ผึ้ง เมื่อตั้งกะทะแล้วนำเทียนเข้าต้มเคี้ยวในกะทะแล้วเทใส่เม้าสังกะสี เมื่อเต็มแล้วก็ยกเม้าสังกะสีขึ้นน้ำ เพื่อเอาเทียนออก จากนั้นก็นำเทียนมาตกแต่งให้สวยงาม ร้อยกรองมาลัยดอกไม้สวมเทียน บางทีแกะสลักเป็นรูปต่าง ๆ เมื่อถึงวันเข้าพรรษา ทางคณะกรรมการจะนำเทียนมารวมไว้เป็นที่เดียวกัน เพื่อให้วัดต่าง ๆ นำขบวนแห่ขบวนได้ ขบวนแห่จะตกแต่งอย่างสวยงาม หรือพร้อมไปด้วยสาวสวยงามแต่งกายแบบไทยเดิม บางขบวนแต่งแฟนซี บางขบวนแต่งกายแบบพระเวสสันดร, มิกัดทา ซาลิ ชูชก นำขบวนด้วยกลองยาว บ้าง แครวบ้าง ในการนี้มีการประกวดเทียนและขบวนแห่ไปด้วย ขบวนแห่เทียนก็จะรับเทียนนำไปยังวัดในตำบลของคนเพื่อใช้ในระหว่างพรรษา³⁷

นอกจากประเพณีกำฟ้า ประเพณีใส่กระจาด ประเพณีลงข่วง ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีงานสารท ประเพณีบุญข้าวหลาม งานบุญทอดข้าว พิธีสร่งน้ำ และประเพณีแห่เทียนเข้าพรรษาแล้ว ในแต่ละประเพณีถ้ามีการละเล่นรื่นเริงสนุกสนานระหว่างหนุ่มสาว มักจะมีการละเล่นพื้นเมืองร่วมอยู่ด้วย ได้แก่ หมอลำพวน เลี้ยงกลอง นางด้ง นางกวัก นางสะ ตังราย ละเหยียดค่อไปนี่คือ

³⁶ พหลยุทธ รมย์, การศึกษาความเชื่อของชาวพวนกับการพัฒนาชุมชน ที่หมู่บ้าน เชียงา อ.บ้านหมี่ จ.ลพบุรี, หน้า 47.

³⁷ พรเทพ เทพาพร, ของดีบ้านหมี่ 27, หน้า 16.

8.11 หมอลำพวน

"หมอลำพวน" เป็นศิลปะและวรรณคดีพื้นบ้าน ที่ตกทอดมาจากบรรพบุรุษของชาวพวนแต่บรรพกาล เช่นเดียวกับที่ภาคใต้มีโนราห์ หนังตะลุง ภาคกลางมีลิเก ลำตัด ภาคเหนือมีการฟ้อนเล็บ ภาคอีสานมีหมอลำ

คำว่า "หมอลำพวน" หมายถึง ผู้รู้ผู้ชำนาญในการขับร้องที่มีแคนเป็นดนตรีประกอบ ตามท่วงทำนองและลีลาทางภาษาพวน

ประวัติความเป็นมาของหมอลำพวน ไม่มีหลักฐานยืนยันแน่ชัดว่าเกิดขึ้นในสมัยใดและแสดงครั้งแรกเมื่อใด แต่ค้นกำเนิดของหมอลำพวนน่าจะเกิดจากการละเล่นของเด็กบทร้องลูก ล้อคำพูด และคำแหล่ นำมาผสมผสานกัน เข้ากับท่วงทำนองที่วิวัฒนาการขึ้นมาตามลำดับ

ประเภทของหมอลำพวน หมอลำพวนแบ่งออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ³⁸

1. ลำพื้นหรือลำเรื่อง ซึ่งได้แก่ เรื่องจักร ๆ วงศ์ ๆ อาถิ เรื่องการระเทศปลาบู่ทอง เป็นต้น

2. ลำคั้น ผู้ลำคิดคำร้องขึ้นเอง เป็นการแสดงความสามารถทางภาษาของผู้ลำ แบ่งเป็น 5 ประเภทย่อย ๆ คือ

2.1 ลำคั้น เป็นเรื่อง เช่น ลำคั้นเหตุการณ์ตั้งแต่ออกจากบ้าน มาจนถึงบริเวณการจัดงานบุญ เป็นต้น

2.2 ลำเดินดง เป็นการชมความงามของธรรมชาติ

2.3 ลำเกี่ยว เป็นชาย-หญิง ลำเกี่ยวกัน เป็นคู่ ๆ

2.4 ลำชิงชู้ ผู้ลำมีสองฝ่ายตามเทศ แต่ละเทศจะต้องมีจำนวน

ไม่เท่ากัน

2.5 ลำสาต เป็นการว่ากล่าวกันคล้ายลำตัด ใช้คำไม่สุภาพ

(คล้ายหมอลำ กลอนของภาคอีสาน)

³⁸ สนั่น มีสัจธรรม และธีระภัทร ประสมสุข, ไทยพวน เล่ม 2, สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอบ้านหมี่ (เอกสารอัดสำเนา), หน้า 40.

หมอลำพวน มีลักษณะพิเศษที่แตกต่างกับหมอลำของภาคอีสาน 3 ประการคือ

1. สถานที่แสดง หมอลำพวนไม่ต้องสร้างเวทีแสดง ใช้แสดงในสถานที่ก่อสร้างเดิม เช่น บ้าน ศาลาการเปรียญ เป็นต้น ไม่นิยมแสดงกลางแจ้งหรือที่โล่ง เช่น บริเวณลานวัด เป็นต้น ส่วนหมอลำ นิยมสร้างเวทีแสดงในที่โล่ง

2. ทำนองเพลง หมอลำพวนมีทำนองเพลงคร่ำครวญ ออกฉ้อน นุ่มนวล และอ่อนหวาน ทั้งเสียงคนลำและเสียงแคน จะหยุดหายไป เมื่อสิ้นสุดของแต่ละวรรคการลำ เมื่อเริ่มวรรคใหม่ ทั้งเสียงคนลำและเสียงแคน จะเริ่มขึ้นพร้อม ๆ กัน

3. คนลำไม่แสดงท่าทางประกอบ ทั้งนี้เพราะทำนองลำพวน จังหวะไม่กระชับหรือเร่งเร้า เหมือนอย่างหมอลำของภาคอีสาน

ด้วยลักษณะพิเศษของหมอลำพวนนี้กระมังที่ทำให้หมอลำพวน จำกัคงแคบ อยู่เฉพาะในหมู่คนพวน ไม่สามารถขยายกว้างออกไปสู่กลุ่มที่ใช้ภาษาอื่นได้ เหมือนอย่างหมอลำของภาคอีสาน ซึ่งให้ทั้งความสนุกสนาน เพลิดเพลิน เร้าใจ ถึงแม้จะฟังภาษาไม่เข้าใจก็ตาม

แต่อย่างไรก็ตาม ชาวพวนก็ภูมิใจในความเรียบง่าย ความอบอุ่นของ "เสียงลำ เสียงแคน" ที่คลอคู่กันอย่างดี เนื่องมีขาดสาย ประคองดังสายใยของบรรพชนพวกที่คู่ ตะโกนให้อนุชนรุ่นหลังได้ทราบถึงความ เป็นมาและลักษณะนิสัยของ "พ่อเฒ่า แม่เฒ่า" และ "หมู่เขา ชาวพวนยุคปัจจุบัน"

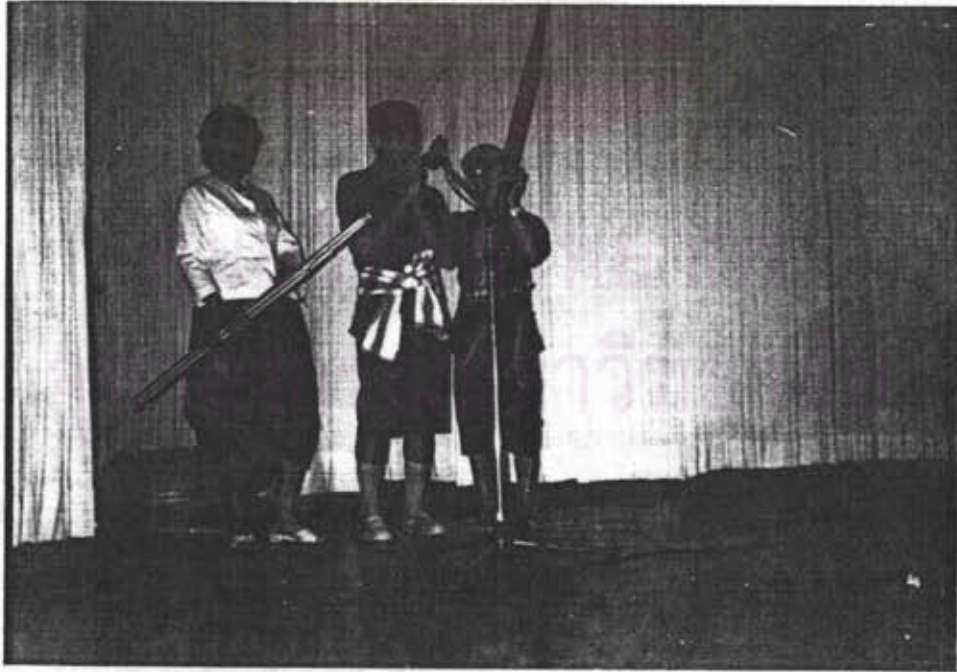
8.12 เส็งกลอง

เส็งกลองเป็นการละ เล่นพื้นบ้านของชาวพวนในอภ เภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี และคงจะ เป็นที่นิยม เล่นในหมู่ของชาวพวนในท้องที่อื่น ๆ ที่มีชาวพวนอาศัยอยู่ เพราะเป็นการละ เล่น ที่มีมาแต่ดั้ง เดิม

กลองเส็งที่นำมาแข่งขัน จะต้องทำด้วยความประณีตและต้องใช้ฝีมือจริง ๆ โดยใช้ไม้ท่อนซุงที่เป็นไม้เนื้อแข็ง ที่นิยมได้แก่ ไม้ประดู่ ขนาด เส้นผ่าศูนย์กลางระหว่าง 10-15 นิ้วหุด ยาวประมาณ 1 เมตร นำมาหุดเจาะรูให้กลวงตามความยาวของท่อนไม้ ให้เหลือเนื้อไม้ที่เป็นขอบหนาประมาณ 1 นิ้วหุด ภายในต้องทำ เป็นขอบนูน ให้เป็นวงรอบคั่นใน ความหนาประมาณ

ภาพที่ 17 หมอลำพวน

ภาพที่ 18 หมอลำพวน

จะได้ตัดสินใจ ได้อย่างถูกต้อง หลังจากนั้นจะเริ่มตีรัวจังหวะพร้อม ๆ กัน จนถึยบ ตีจนหมดแรงเหนื่อย
อ่อนแล้วจึงหยุดพัก การตีรัวแข่งขันกันนี้ กองเชียร์ของแต่ละฝ่าย จะเชียร์กันอย่างสนุกสนาน นัก
เสียงกลองจะจัดเอากลเม็ดเด็ดพราย สายทางการตีกลองของคนออกมาใช้เพื่อให้เสียงกลองของคน ดัง
ชนะใจ เทวดาผู้เป็นกรรมการ ผู้ฟัง ผู้ชมก็จะตื่นเต้นระทึกใจไปกับเสียงกลองนั้นด้วย กรรมการจะจำ
ไว้ในใจว่า มือที่ 1 นี้ กลองลูกไหนชนะ หมายถึง ตีได้ดังกว่ากัน เทคนิคการตีให้ดังนี้ เป็นเทคนิค
เฉพาะตัว ไม่เพียงแต่โหมใช้กำลังเพียงอย่างเดียว หาได้ไม่

จากนั้นจะเป็นหน้าที่ของมือที่ 2 หลังจากได้ยินเสียงสัญญาณแล้ว จะเข้าประจำกลองของคน
ตีแข่งขันจนเหนื่อยแล้ว จึงตกเป็นหน้าที่ของมือที่ 3 ซึ่งเป็นมือเอกของแต่ละชุด ค้างคักเอามา เพื่อมุ่ง
เอาแพ้เอาชนะกันจริง ๆ เมื่อสิ้นสุดการตีของมือที่ 3 เทวดาจะตัดสินชี้ขาดว่ากลองลูกใดชนะ
ลูกใดแพ้ โดยใช้สัญญาณของ กลองลูกในชนะ เทวดาจะตั้งธงไว้ ลูกใดแพ้จะโบกธงข้างลำตัว
เจ้าของกลองที่แพ้จะปลดคกลองของตัวเองลงจากหลัก:กลองที่ชนะ เรียกตามภาษานัก เสียงกลองว่า
"กลองไล่" นักเสียงกลองชุดต่อไปก็จะนำกลองของคนเข้ามาเทียบกับกลองลูกชนะ แล้วทำการแข่งขัน
กันต่อไปเช่นนี้เรื่อย ๆ จนกว่าจะหมดคู่แข่งขัน

ในขณะที่แข่งขันนั้น ถ้ากลองทั้ง 2 ลูกมีเสียงดังพอ ๆ กัน เทวดาผู้ตัดสินจะโบกธง
ไขว้เป็นรูปกากบาทหมายถึง ให้เปลี่ยนข้างแขวนกลองใหม่ แล้วให้ตัดเลือกมือที่ตี เก่งที่สุดในชุดของ
ตัว ก็คงเป็นมือที่ 3 มาตีแข่งขันกันอี ตีเพียงมือเดียว เทวดาจะตัดสินว่ากลองลูกใดแพ้หรือชนะ

ในการแข่งขัน เพื่อที่จะให้เกิดความสนุกสนาน จึงต้องมีของรางวัลเป็น เครื่องล่อใจ
เช่น ในสมัยโบราณให้รางวัลที่ 1 ได้เงิน 1 ชั่ง (80 บาท) รางวัลที่ 2 ได้ 10 คำลึง (40 บาท)
รางวัลที่ 3 ได้ 5 คำลึง (20 บาท) ทั้งนี้จะให้มากน้อยเพียงใดก็ได้ และอาจจะมีเครื่องคอง
ของมีน เมาแถมพกให้ ก็จะได้ความสนุกสนานมากยิ่งขึ้น

แต่นักเสียงกลองส่วนใหญ่ มักไม่คำนึงถึงเรื่อง เงินรางวัลนัก จะถือเอาความสนุกสนาน
และเพื่อเป็นการรักษาสิบทอดวัฒนธรรม ประเพณีการละ เล่นพื้นบ้านดั้ง เดิมไว้ เป็นสำคัญ

เทคนิคการเสียงกลอง

การที่จัดทำให้กลองเสียง มีเสียงดีจนชนะการแข่งขันได้นั้น ชาวพวนถือว่า

1. ไม้ที่ใช้ทำกลอง จะต้องเป็นไม้ประดู่
2. การขุดเจาะ ต้องให้เนื้อกลองบาง เรียบเสมอ
3. เทคนิคการทำลึงกลอง

4. หนังสกลอง ใช้หนังกวางหรือเสียงผาดีที่สุด
5. การตีจ่ากลอง
6. คนตีกลอง ต้องมีเทคนิค วิธีการและพลังกำลังดี
7. อย่าให้หน้ากลองถูกน้ำจากฝิวมะกรูด เปลือกส้ม หรือกรดทุกชนิด

ท่านที่สนใจในการเล่น เสียงกลอง ถึงแม้จะได้อ่านข้อเขียนนี้แล้ว ก็คงไม่ทราบซึ่งเท่ากับการได้ไปสัมผัสกับการแข่งขัน "เสียงกลอง" จริง ๆ ซึ่งจะหาชมได้ในงานนครุข สารท (หวนเรียก ห่อข้าว) งานบุญอื่น ๆ และงาน เทศกาลของดีบ้านหมี่ เป็นต้น

8.13 นางด้ง

นางด้งเป็นการละเล่นของหญิง เนื่องในเทศกาลครุขสงกรานต์ งานกำฟ้า มีจุดมุ่งหมายเพื่อความสนุกสนาน รื่นเริง เป็นสำคัญ ขณะที่ผีเข้าสิงในคน เขื่อนั้น ผู้ที่อยู่โดยรอบจะทำหน้าที่ "เซ็ง" (คือ การร้องเพลงปรบมือ) แล้ว เดินแท่นแทนไปหรืออยู่กับที่ก็ได้

ผู้ที่จะเป็น "ผู้เข้าทรง" หรือ "คน เขื่อนีมาเข้า" นั้น จะต้องเป็นคนที่ใจอ่อน มีอารมณ์อ่อนไหวง่ายจึงจะเข้าทรงได้เร็ว

อุปกรณ์การเล่น กระด้ง 1 ใบ กระจกเงา 1 บาน ทวี 1 อัน แมง 1 กระบอง ผ้าขาวม้า 1 ผืน ชันธ 5 (มีดอกไม้ธูปเทียน) สำหรับอัญเชิญผีเข้าทรง

วิธีการเล่น นำเอาสิ่งของดังกล่าว มารวมใส่ไว้ในกระด้งให้ผู้เข้าทรง (คน เขื่อนี) 2 คน ยืนจับขอบกระด้ง คนดูหรือคน เซ็งยืนล้อม เป็นวง ร้องเพลงปรบมือเป็นจังหวะ การเซ็งเป็นการอัญเชิญผีนางไมให้มาเข้าทรง สิ่งที่อยู่ในร่างของคนถือกระด้งทั้ง 2 คน ดังคำชี้แจงที่ว่า

"นางด้งเอยลงมาไว ๆ ลงมากินผัก ลงมากินปลา มีเหล้า 2 โห ไก่น้อย 1 โด กระเทียม 2 หัว ดิดชก ดิดสะ กระดาษไม้แดง กระแทงแมงเม่า กระด้งผัดข้าว เขย้อมผัด เขย้อมผัด"⁴⁰

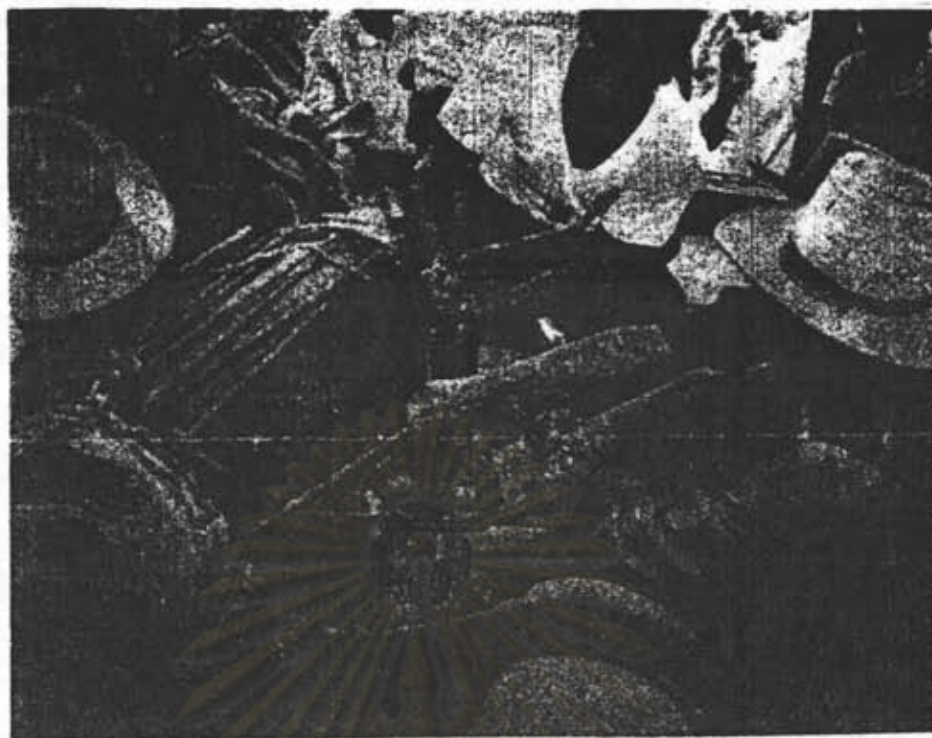
ผู้เซ็งจะร้องวนไปมาจนกว่าผีจะเข้าสิง ในบางท้องที่เนื้อร้องเพลง เซ็ง อาจคิดเพี้ยนกันไปก็ได้ แต่ให้ได้อรรถาธิบายความของ เพลงในทำนองที่เขื่อนีให้สมาธิรับ เครื่อง เช่น โท

⁴⁰ สนั่น มีลัทธิธรรม และอิระภัทร ประสมสุข, ไทยพวน เล่ม 2, หน้า 50.

เสียงกลอง

ภาพที่ 19 บริเวณสนามแข่งขัน "เสียงกลอง"

ภาพที่ 20 นัก "เซ็งกลอง" กำลังขึ้นหน้ากลองของตนเองให้ตั้งก่อนนำเข้าแข่งขัน

ภาพที่ 21 เมื่อ "จำกลอง" ร้อนหูคก็ต้องตีคกันใหม่ แล้วลวงเสียงกันใหม่อีกทน

ที่จัดเตรียมไว้ให้เป็นอันใช้ได้ ในการร้องเพลงซึ่งจะใช้เวลานานประมาณ 5-10 นาที หรือจนกว่า
 ผีจะเข้าสิงคนทรง ซึ่งจะสังเกตได้จากกระดิ่งที่คนทรงถือ จะแกว่งหนักขึ้น ๆ จนกระทั่งกระดิ่งหลุด
 มือไป ผู้ที่ทรงจะยืนนิ่งเฉย ในตอนนี้ห้ามแตะเนื้อต้องตัวคนทรง ถ้ามีการแตะเนื้อต้องตัวคนทรง ผี
 ที่สิงอยู่จะออกจากร่างคนทรง หลังจากนั้นผู้ร่วมซึ่งจะผลัดกันชักถามจนเป็นที่สนุกสนานพอใจแล้วจึงเลิก

8.14 นางกวัก

นางกวัก เป็นการละเล่นพื้นเมืองของชาวไทยทวนในอำเภอบ้านหมี่ เมืองใน
 เทศกาลตรุษสงกรานต์ หรืองานกำฟ้า เป็นต้น

อุปกรณ์ในการเล่น กวัก (ที่ตั้งกรงปืนค้าย) 1 ตัว ไม้คาน 1 อัน เสื่อ
 สำหรับใส่กวัก 1 ตัว กะลามะพร้าว 1 ใบ หมาก 1 กำมือ บุหรี่ 1 มวน หอยขม 5 ตัว แมง
 กระจกหวี อย่างละ 1 สิ่ง ผ้าสไบ 1 ผืน ภาด 1 ใบ ชันธ 5 (คอกไม้ ๑ คู่ เทียน อย่างละ 5 สิ่ง
 อุปกรณ์ดังกล่าว ต้องเป็นของหญิงหม้ายและต้องได้มาโดยเจ้าของไม่รู้ตัว

วิธีการเล่น นำสิ่งของทั้งหมดมาแต่งตัวกวัก ให้เป็นคน (หุ่น) กะลาใช้
 ทำเป็นศีรษะ ไม้คานใช้แทนแขน กวักใช้เป็นลำตัว ใส่เสื่อใช้หอยขม 5 ตัว มีครวมใส่ท่อ เอากะลา
 ครอบไว้ที่ส่วนหัว ชันธ 5 ใช้ผูกติดกับหัวกวัก แมง กระจก หวี นำใส่ไว้ในภาด

คนเชิญจำนวน 2 คน (คัดเลือกจากคนที่มีจิตใจอ่อนไหวง่าย) จุดธูป เทียน
 นำกวักไปทำพิธีอัญเชิญให้มาเข้าสิงในกวัก สถานที่เชิญต้องอยู่ห่างไกลคนที่อยู่ในวงเล่น เรียบร้อย
 แล้ว นำกวักมายังวงเล่น โดยเชิญทั้ง 2 คนจกกวักไว้คนละด้าน

ผู้ซึ่งจะร้อง เพลง ซึ่งและปรบมือพร้อม ๆ กัน คำซึ่งแต่ละท้องที่อาจผิดเพี้ยน
 กันไปบ้าง ดังตัวอย่าง

"นางกวัก เอ๋ย นางกวักถักแท้
 แม่เจ้าแม่ อีแม่แมงตอง

หากนยก คนตอง เสีสูงเพียงช้าง

เจ้าอังก่าชุกเดือนหงาย

สายลึงसानลายเดือนแจ้

เจ้าอย่าแอ้งแมง อีแม่นางกวัก

กวักเจ้ากวัก นางกวักถักแท้"

คนซึ่งจะร้องวกไปวนมา จนกว่าวิญญาจะมาถึงอยู่ในกวก ซึ่งจะสัง เกศ
ได้โดยที่คน เข็ญจะมีอาการตัวโยกสั่นไหว บางครั้งก็คืนโดยไปมา แขนกวกจะตีตมทั้งสองข้าง
(ปลายไม้คสนตีตม)

เมื่อวิญญาเข้าสิงแล้ว ผู้ร่วมวง เข็ญจะซักถามปัญหา ใ้นางกวกทำนาย
ทายทัก การคอบค้ำถามของนางกวก มีดังนี้

1. คอบค้ำถามใ้ปลายแขน (หัวไม้คาน) เขียน เป็นตัวหนังสือ
2. คอบค้ำถามใ้ปลายแขนตีตม แล้วนับ เป็นจำนวนครั้ง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับ
วิญญา ถ้าวิญญาที่เข้ามาสิงสู่นั้นมีความรู้ จะใ้วิธีการเขียนบนตมคอบค้ำถาม พื้นที่ใ้เล่น เข็ญ
นางกวกจงควรโดยค้ำทรายหรือขี้เถ้า จะทำให้มองเห็นหนังสือใ้ได้ง่าย

ชายหนุ่ม หญิงสาว มักชอบใ้นางกวกทำนายทายทัก เนื้อคู่ ใ้เป็นที่สนุกสนาน
คกัับ เข้าจริง ๆ ขอเลขสามตัวไปเลขก็มี เรื่องอย่างนี้ไม่ว่าที่ไหน เห็นมีเคลื่อนไปทมค

เมื่อจะเลิกเล่น เข็ญนางกวก ต้อง เข็ญวิญญาออกจากกวก โดยการจับคอง
คับนทรวง เมื่อฝือออกคนทรวงจะนิ่งเฉย แต่ถ้าวิญญายังไม่ออก กวกก็ยังคงเคลื่อนไหวโยก เข็ญอยู่
เมื่อเข็ญเท่าไร ๆ ฝือยังไม่ออก ใ้หน้ากวกและคนทรวงไปลอคไคบั้นไค 3 รอบ วิญญา ก็จะออก เมื่อ
วิญญาออกจากคนทรวงแล้ว ก็นับว่าเป็น เสร็จพิธีการเล่น เข็ญนางกวก

8.15 เข็ญนางสะ

นางสะ (สาก) เป็นการละ เล่นพื้น เมือง เมืองใน เทศกาลค่าง ๆ ของชาว
ไทยทวนเช่นเดียวกับนางคัง ซึ่งเป็นการละ เล่นแบบทรวง เจ้า เข้าฝือ

อุปกรณ์ในการเล่น สากค้ำข้าว (ค้ำขนมจีน 2 อัน) ผ้าปิดตา 1 ผืน
หญิงทรมจารี 1 คน ชันค 5 ชุด

วิธีการเล่น

ก่อนเล่นใ้ผู้ที่จะ เข้าทรวงถือชันค 5 ใ้ในมือ เอาผ้าผูกตา คน เข็ญจะจับ
ผู้เล่นทวนรอบค้ว 3 รอบ แล้วนำผู้เล่นไปยืนคร่อมสาก ใ้ผู้เล่นก้าวข้ามสากข้ามไปข้ามมา เมื่อ
วิญญา เข้าสิงจะสัง เกศใ้จากค้วผู้เล่นจะมีอาการสั่น แต่ก่อนที่ฝือจะ เข้าสิงนั้น ผู้เข็ญจะช่วยกัน เข็ญ

และปรบมือให้เป็นจังหวะ เพลงดังนี้คือ⁴¹

“ เดิมแม่ เดิม

น้ำอ้อยบ่หวาน น้ำคาลมา เดิม

ประทัดสองดอก ขามอกแม่ เดิม

เซียม เซียม แม่เซียม

เอ้าเซียม แม่เซียม”

ผู้ซึ่งจะร้องวนเนื้อร้อง จนกว่าวิญญาณจะเข้าสิง เมื่อวิญญาณเข้าสิงแล้ว จะหยุดร้องเพลง ผู้ซึ่งจะเริ่มซักถามคนทรง การซักถามมักจะถามไปในทำนองทายทาย เนื้อคู่ ถามหาทิศทางว่าอยู่ทางไหน ไช้หรือไม่ใช่ ให้ผู้ทรงสิ่งศรัทธา พักหน้า หรือขีมือ เป็นต้น ไม่มีการพูดคุยได้ตอบ เมื่อต้องการให้วิญญาณออกจากร่าง ให้พาคนทรงไปลอดใต้บันไดสามรอบ หรือ เดินผ่านน้ำที่สกปรก วิญญาณก็จะออกจากร่างคนทรง ถ้าวิญญาณไม่ยอมออกจากร่าง ผู้เฒ่าผู้แก่เล่าสืบต่อกันมาว่า จะทำให้คนทรงเสียสติ เป็นบ้าไปได้ แต่ก็ไม่ค่อยจะปรากฏให้เห็น

8.16 หมาเบ๊ย

หมา เป็นภาษาทวน หมายถึง ลูก หรือ ผลตรงกับคำภาษาไทยว่า “หมากรุก”

เบ๊ย เป็นภาษาทวน หมายถึง วัดอุทรงกลมที่มีความแบนค่อนข้างหนา ตรงกับคำภาษาไทยว่า “เบ๊ย”

ดังนั้น คำว่า “หมาเบ๊ย” จึงหมายถึง วัดอุทรงกลมที่มีความแบนค่อนข้างหนา

ประวัติความเป็นมา

หมาเบ๊ย เป็นการละเล่นพื้นบ้านของชาวทวน อำเภอม้านทึบ มาแต่สมัยโบราณ เล่นกันในเทศกาลตรุษสงกรานต์ กำฟ้า หรือในคืนที่มีการลงช่วง (ลงช่วง คือ การที่หนุ่มสาวในหมู่บ้าน เองงานในบ้าน มาทำร่วมกันในตอนกลางคืน โดยอาศัยแสงจากกองไฟที่บริเวณลานบ้าน งานที่ทำ อาจจะเป็น คำข้าว บั่นด้าย เย็บผ้า ฯลฯ)

⁴¹ สนั่น มีสัจธรรม และธีระภัทร ประสมสุข, ไทยทวน เล่ม 2, หน้า 52.

หลังจากที่วัฒนธรรมตะวันตกเข้ามาในสังคมไทย (ทวน) อย่างรวดเร็ว เมื่อประมาณ 40-50 ปีล่วงมาแล้ว ทำให้วัฒนธรรมประเพณีพื้นบ้านทยอยชะงักไป จนกระทั่งได้มีการฟื้นฟูวัฒนธรรมพื้นบ้าน เพื่อให้เป็นเอกลักษณ์ไทยขึ้นมาอย่างจริงจังในสมัยปัจจุบัน ด้วยการกำหนด เป็นเป้าหมาย ในการพัฒนาของรัฐบาล ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 และฉบับที่ 5 ทาง การ อำเภอบ้านหมี่ ในงานเทศกาลของดีบ้านหมี่ "หม่าเบี้ย" เป็นการละเล่นชนิดหนึ่งที่ได้รับการฟื้นฟู⁴²

วิธีการเล่น

ฝ่ายชายและฝ่ายหญิงจะเคาะ หม่าเบี้ย ให้กระทบกระดานตั้งล้มลง สลับกัน เป็นคู่ ๆ ผู้ชนะ หมายถึง ผู้ที่เคาะถูกกระดานตั้งล้มลง จะได้รางวัลโดยการ เชกหัวเข้าผู้ที่แพ้ หรือผู้ที่เคาะไม่ถูกกระดานตั้ง

ความมุ่งหมายในการเล่น

เพื่อความสนุกสนาน และความสนิทสนม ใกล้ชิดระหว่างหนุ่มสาว
การเล่น หม่าเบี้ย ในปัจจุบัน

อุปกรณ์การเล่น

1. ไม้กระดานตั้ง

ขนาดความหนาประมาณ 4 เซนติเมตร

ความกว้างประมาณ 30 เซนติเมตร

ความยาวประมาณ 75 เซนติเมตร

จำนวน 1 แผ่น

2. หม่าเบี้ย (ลูกเคาะ)

ใช้กันครกค้ำน้ำพริก ชนิดที่ทำด้วยเครื่องปั้นดินเผา เส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 4

นิ้ว หนาประมาณ 2-3 นิ้ว (หรืออาจจะใช้ไม้เนื้อแข็ง ทำค้ำหม่าเบี้ย ให้มี

ลักษณะกลมคล้ายกันครกค้ำน้ำพริก แทนก็ได้)

⁴² สนั่น มีสัจธรรม และธีระภัทร ประสมสุข, ไทยทวน เล่ม 2, หน้า 54.

5. ผู้เล่นให้สวมเสื้อติดหมายเลข 1-5 ให้มองเห็นได้ชัดเจน ติดแล้วห้ามสลับหมายเลข
6. เมื่อผู้เล่นเตะลูกหม่าเบียดูกกระดานจะต้อง ให้กระดานล้มลง จึงจะถือว่าได้ 1 คะแนน
7. การวางลูกหม่าเบียดบนหลังเท้า ถ้าลูกหล่นเป็นครั้งที่ 2 ให้ถือว่าหมดสิทธิ์ในการเตะกระดานนั้น
8. ในการเตะลูกแต่ละครั้ง ต้องฟังเสียงการให้สัญญาณจากกรรมการกำกับจุดเตะก่อน
9. การตัดสิน ให้ถือเกณฑ์ดังนี้
- 9.1 ชนะ 1 ใบ 3 กระดาน หรือ
- 9.2 เมื่อเสมอกัน 3 ค่อ 3 กระดานให้นับลูกได้เสียของแต่ละทีม ทีมใดได้มากกว่า เป็นผู้ชนะ หรือ
- 9.3 กรณีที่นับลูกได้ลูกเสียแล้วยังเสมอกันอีก ให้เตะลูกโทษแข่งกันดังนี้
- หมายเลข 1 ทีม ก. เตะคู่กับหมายเลข 1 ทีม ข. ถ้าทีมไหนชนะ ให้ถือว่าเป็นการชนะในการแข่งขันครั้งนี้ด้วย ถ้าเสมอกันให้ดำเนินการแข่งขันต่อไปโดย
 - ให้หมายเลข 2 ทีม ก. เตะกับหมายเลข 2 ทีม ข. ถ้าทีมไหนชนะ ให้ถือว่าเป็นการชนะในการแข่งขันครั้งนี้ด้วย ถ้ายังเสมอกันอีก ให้ดำเนินการแข่งขันต่อไปจนกว่าจะได้ผู้ชนะ แต่ถ้าทั้งสองทีมเตะลูกโทษ ครบทั้ง 3 คนแล้ว ผลยังเสมอกันอีก ให้ถือว่าทั้งสองทีมชนะเลิคร่วมกัน
 - ในกรณีที่เป็นการรอบคัดเลือก จะต้องดำเนินการแข่งขันจนกว่าจะได้ผู้ชนะเพียงทีมเดียวเท่านั้น
10. การแข่งขัน จะใช้แบบแพ้คัดออก หรือถ้ามีทีมเข้าแข่งขันน้อย จะจัดแบบพบกันหมดก็ได้
- ความมุ่งหมายในการเล่น

ในปัจจุบัน มุ่งหมายเพื่อการแพ้ชนะ และความสนุกสนาน

๑. การแต่งงานของไทยพวน

การแต่งงานของไทยพวน เขาเรียกว่า กินคอง คำว่า "คอง" ในที่นี้หมายถึง การเกี่ยวคองเป็นเครือญาติกัน กินคอง คือ การไปร่วม เป็นเครือญาติด้วยการอยู่ร่วมกันฉันสามีภรรยา นั้นเอง การกินคองของไทยพวน มีคติหรือความคิดแต่เดิมที่ไม่เหมือนกับปัจจุบัน เพราะเดิมทีการกินคองหรือการแต่งงาน ไม่มีการส่งบัตรเชิญ⁴³ แต่เขาใช้วิธีบอกกันไป คนที่ถูกบอกหรือถูกเชิญ ก็จะเตรียมของมาให้คู่แต่งงานก่อนวันแต่งงาน 1 วัน ของที่นำมามี ไก่ หมู หรือเหล้า เพื่อนำมาเลี้ยงเท่านั้น ส่วนไก่หรือหมูเป็น ๆ ที่เหลือก็ถือว่า ไว้ให้เป็นสมบัติแก่คู่บ่าวสาว ที่จะได้ไว้ทำทุนต่อไป คือ เอาเลี้ยงไว้จนกว่าจะขายได้ ดังนั้นการแต่งงาน เดิมคู่บ่าวสาวไม่มีการ เสียเงินหรือลงทุนอะไร มีแค่จะได้ของไว้ตั้งตัว เพราะการแต่งงานนั้นผู้ที่มาร่วมเป็นแขก เขามีความตั้งใจมา เกื้อหนุนคู่บ่าวสาวให้มีฐานะดี เลี้ยงตัวเองได้เมื่อแต่งงานไปแล้ว ในวันแต่งงานจะเลี้ยงกันคอนเข้า คนที่มาในงานจะเตรียมข้าวเหนียวที่หุงแล้วมาคนละกะติบ รวมทั้งพริก ปลาร้า มาพร้อม เป็นการไม่ให้คู่แต่งงานต้องเดือดร้อน เขามาเพื่อกินเลี้ยงร่วมกันให้เป็นที่ครึกครื้นและอวยพรบ่าวสาว คู่บ่าวสาวจึงไม่ต้องเหน็ดเหนื่อยอะไรมากนัก และของกินที่แขกมาร่วมงานนำมาจากบ้าน พวกปลาร้าที่กินไม่หมด ก็จะเก็บใส่ไหไว้อีก ถ้วยซามที่แขกใส่ปลาร้ามา เจ้าภาพก็จะตักอาหารที่เจ้าภาพเตรียมไว้มา ให้แขกกินรวมกันเป็นวง ๆ ถ้วยซามพวกนี้จึงมักจะแค้นสีหรือทำเครื่องหมายถ้วยซามของแต่ละคนไว้กันสับเปลี่ยน

⁴³ วัชรภัทร นาวิกชีวิน, "กินคองของไทยพวน" ศิลปากร, 19 (ก.ศ.20) : 18-24.

ก่อนที่จะกล่าวถึงพิธีการระหว่างการแต่งงานหรือกินดองแบบโบราณ ก็ใคร่จะกล่าวถึง การหมั้นหรือขอลูกสาวเล็ก เล็กน้อย ก่อนที่จะแต่งงาน ฝ่ายชายถ้าเป็นผู้ฐานะดีหน่อย มักจะให้พ่อแม่ ของคนไปขอลูกสาวหญิง เมื่อพ่อแม่ฝ่ายหญิงตกลงยอมให้ลูกสาวแต่งงานกับฝ่ายชาย ฝ่ายหญิงก็จะขอ ของหมั้น บางคนเอาเงินมัดจำไว้ หรือบางคนก็ขอเป็นเครื่องประดับ เช่น สายสร้อยคอทองคำ หนักเท่าไรแล้วแต่ตกลงกัน เมื่อฝ่ายชายมอบให้แล้ว ก็ถือว่าเป็นคำสินสอดอย่าง เช่นว่าฝ่ายหญิง เรียกคำสินสอดเป็นเงิน 5,000 บาท และทองหนัก 2 บาท ฝ่ายชายจะเอาทองหนัก 2 บาทมา มัดจำหมั้นไว้ก่อน พอถึงวันแต่งงานจึงจะเอาเงิน 5,000 บาทไปมอบให้ฝ่ายหญิง แต่สำหรับคนที่ ไม่ร่ำรวยนักก็มักจะตกลงคำสินสอดก่อน เมื่อตกลงกันเท่าไรแล้ว ก็กำหนดวันเวลาแต่งงาน ฝ่าย ชายก็ต้องนำเงินมามัดจำไว้ก่อน ถ้าฝ่ายชายเกิด เปลี่ยนใจไม่ยอมแต่งงานตามสัญญา ฝ่ายหญิงมีสิทธิ์ ยึดเงินมัดจำนั้นไว้ได้ แต่ถ้าหากฝ่ายหญิงเกิดคิดสัญญาเองไม่ยอมแต่งงานกับฝ่ายชาย ทั้งที่ฝ่ายชาย ให้คำมัดจำไว้แล้ว ฝ่ายชายมีสิทธิ์ปรับฝ่ายหญิงได้อีก เท่าตัวของ เงินที่ฝ่ายชายมัดจำไว้ นั้นหมายถึง ว่า ฝ่ายหญิงต้องคืนคำมัดจำที่ไว้ไว้ และยัง เสียค่าปรับ เท่ากับคำมัดจำให้ฝ่ายชายด้วย ก็นับว่า เป็น ประเพณีการขอลูกสาวหมั้นหมายที่ให้ความยุติธรรมดี แต่ปัจจุบันประเพณี เช่นว่านี้ชกจะหมดไปแล้ว ด้วย นิยมประเพณีแบบภาคกลางเสีย เป็นส่วนมาก บางคนพ่อแม่ฝ่ายหญิงไม่สามารถ เรียกคำสินสอด จากฝ่ายชายได้เลย เพราะฝ่ายหญิงกับฝ่ายชายได้ตกลงกำหนดคำสินสอดกันเองไว้ล่วงหน้าแล้ว

การกินดองมักนิยมทำกันมากในเดือน 4 เดือน 6 และ เดือน 12 ด้วยถือว่าเดือนทั้งสาม นี้เป็นสิริมงคล ตามความเชื่อที่ว่า เดือน 4 เป็นเดือนต้นฤดูฝน ดอกไม้สดชื่น เบ่งบาน ทุกสิ่งจึงดู สดชื่นสวยงาม อากาศเย็นสบาย เหมาะที่คู่บ่าวสาวจะ เริ่มการอยู่ร่วมกัน เดือน 6 เป็นเดือนของ การเริ่มต้นทำมาหากิน เพื่อร่วมกันทำงานหาดอกผลไว้ใช้สำหรับครอบครัวใหม่ และ เดือน 12 เป็น เดือนของความอุดมสมบูรณ์ ก่อนวันแต่งงาน บางบ้านจะนิมนต์พระมาสวดมนต์ เย็นที่บ้านฝ่าย เจ้าสาว พิธีแต่งงานก็ทำที่บ้านเจ้าสาวด้วย รวมถึง เมื่อแต่งงานแล้ว เจ้าบ่าวก็จะมาอยู่บ้านเจ้าสาว ช่วย พ่อตาแม่ยายทำมาหากินระยะหนึ่ง ก่อนที่จะแยก เรือนออกไปหรือจะอยู่รวมต่อไปก็ได้

การประกอบพิธีกินดองของไทยพวนดังกล่าว เป็นของชาวไทยพวนที่ตำบลบ้าน เชียง อำเภอนองทาน จังหวัดอุดรธานี แสดงให้เห็นถึงประเพณีที่เป็นของตัว เองของไทยพวนประเพณี หนึ่ง ที่ไม่เหมือนกับไทยภาคกลาง ทั้งมีค่าความเชื่อที่น่าสนใจศึกษา แต่น่าเสียดายที่ว่า ประเพณี นี้ได้กลายไปทีละน้อย ๆ ด้วยการนำเอาประเพณีการแต่งงานสมัยใหม่ของคนภาคกลางผสมคัดแปลง อันทำให้ประเพณีดั้งเดิม เริ่มเสื่อมสูญไป และต่อไปในอนาคตเราอาจจะไม่ได้เห็นการประกอบพิธี กินดองอีกก็เป็นได้

10. การเกิด - การทำศพของชาวไทยพวน

เมื่อชายหญิงแต่งงานแล้ว มีบ้านเรือน เป็นของตนเอง ช่วยกันทำมาหากิน เพื่อเลี้ยงครอบครัวและค้ำคัวเป็นหลักเป็นฐาน เพราะอีกไม่นาน เขาทั้งสองจะต้องรับผิดชอบสมาชิกใหม่ของครอบครัว ความประเพณีของชาวไทยพวน บ้านหาดเสี้ยว จังหวัดสุโขทัย⁴⁵ เมื่อภรรยาตั้งครรภ์ ประมาณ 4 - 5 เดือน สามีจะต้องไปเตรียมค้ำคัวไม้สะแกในป่า เพื่อใช้เป็นพื้นสำหรับอยู่ไฟ แล้วนำมาตั้งเรียงกองไว้ที่หน้าบ้าน เมื่อภรรยาปวดท้องจะคลอด สามีต้องไปปลุกกองหินให้ล้มลง ผู้ที่ทำการคลอดก็คือหญิงชาวบ้าน ซึ่งมีอายุมากแล้ว เรียกว่า หมอคำแย ในการทำคลอดไม่มีการตั้งราคาค่างวคอะไร ทำคลอดด้วยจิตใจเมตตากรุณา ในฐานะที่เป็นญาติและเป็นเพื่อนบ้านใกล้เคียงกัน เมื่อแม่ของเด็กคลอดแล้ว ต้องปฏิบัติค้ำคัวตามที่ผู้ที่เคยมีลูกมาแล้วแนะนำ เช่น แนะนำให้รับประทานยาที่มีส่วนประกอบเพียงเกลือกับน้ำมะขามเปียก หลังจากนั้นจัดการทำพิธีอยู่ไฟ โดยนำหินที่สามีเตรียมไว้ให้ การอยู่ไฟใน 3 วัน 3 คืนแรกให้นั่งอยู่ ห้ามไม่ให้นอนราบ ถ้าง่วงก็ให้นั่งหลับ ทั้งนี้เพื่อป้องกันมิให้เลือดขึ้นบน เมื่อจัดการจุดไฟเรียบร้อยแล้ว สามีต้องไปหาปลามาสองตัวขนาดเท่า ๆ กัน จะใช้ปลาอะไรก็ได้ ส่วนมากใช้ปลาตุก โดยใช้ไม้เสียบให้ติดกันแล้วผูกหางแขวนห้อยหัวลงอย่างไวนบนเตาไฟนั้น เรียกว่า "ปลาตุก" ทั้งนี้เพื่อเหตุผลอะไรไม่มีใครทราบ การอยู่ไฟ เรียกว่าอยู่ก้ำ คำว่า "ก้ำ" ในที่นี้หมายความว่า งดเว้น คือ แม่ของเด็กจะต้องงดเว้นจากการรับประทานกับข้าวทุกอย่าง เว้นแต่เกลืออย่างเดียว คือ เอาข้าวมาคลุกกับเกลือ แล้วปั้นเป็นก้อนขาว ๆ เรียกว่า "ข้าวขู่" แล้วเก็บไว้รับประทาน การรับประทานข้าวขู่เพื่อไม่ให้ เป็นพิษเป็นภัยแก่ร่างกาย ส่วนที่เป็นแผลและ เพื่อให้แผลหายเร็วด้วย

สำหรับเด็กเมื่อคลอดออกมาใหม่ ๆ หมอคำแยจะตัดสายสะดือเด็ก เรียกว่า "ตัดสายสะดือ" วิธีตัดคือ ใช้ไม้ไผ่หรือไม้รวกที่มีคมตัด และใช้ถ่านสำหรับรองค้ำคัวด้วย เชื่อว่าสิ่งที่ใช้ตัดและรองค้ำคัวไม่เชื้อโรค เมื่อตัดแล้วล้างให้สะอาด เมื่อล้างแล้วก็เอาใส่ในกระบอกไม้ไผ่และเอาเกลือโรยนิดหน่อย แล้วนำเอาไปฝังไว้ใต้บันไดสำหรับชั้นเรือน ถ้ามีลูกคนต่อไปก็ฝังเอาไว้ ณ ที่แห่งเดียวกันนี้ ด้วยถือเคล็ดว่า เพื่อให้ลูกมีความรักและห่วงใยบ้านเกิด เมืองนอนของคน เมื่อตัดสายสะดือแล้วก็จัดการบ่อนข้าว เรียกว่า "แกลัมข้าว" ผู้บ่อนก็คือ พ่อแม่บ่อนเพียง 3 คำ คือ เอาข้าวไปแตะที่ริมฝีปากพอเป็นพิธีเท่านั้น เมื่อเด็กอายุได้ 3 - 4 วัน ก็ทำการเจาะหูทั้งสองข้าง

⁴⁵ วิเชียร วงศ์วิเศษ, พันเอก ไทยพวน (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์วัฒนาพานิช, 2525),

เจาะทั้งชายและหญิง เรียกว่า "บ่องหู" เด็กอายุได้ 1 เดือน แม่ของเด็กก็เลิกอยู่ไฟ เรียกว่า "ออกไฟ" หรือ "ออกกำ" ในการออกไฟนี้ต้องทำพิธีโกนผมไฟและทำขวัญเด็กด้วยสิ่งที่จะต้องจัดหา และต้องทำในการโกนผมไฟและทำขวัญเด็ก คือ จัดหากรรไกรและมีโกน น้ำมันระหุทธมนต์ ค้าย สำหรับผูกแขน เวลาจะโกนผมก็ให้ผู้เฒ่าผู้แก่ ซึ่งมีศีลธรรมเอากรรไกรขลิบให้ก่อน (ถ้ามีพิธีสงฆ์ ก็ควรให้พระสงฆ์ขลิบให้ก่อน) การทำขวัญต้องจัดสำหรับข้าวคัมขนมหวาน 2 สำหรับ เรียกว่า "หาขวัญ 2 หา" ไก่ต้ม 1 ตัว ไช้ไก่ต้ม 2 ฟอง หมอทำขวัญ 1 คน เมื่อทำขวัญและโกนผมไฟ เสร็จแล้ว เอาไช้ไก่ 2 ฟองมาลอยน้ำแล้วอาบน้ำให้เด็ก และต้องเอาไช้ไก่ลอยน้ำอาบให้เด็กเป็น เวลา 3 วัน ทั้งนี้ด้วยเชื่อเป็นเคล็ดว่า เพื่อให้เด็กมีผิวพรรณขาวละเอียดยเหมือนอย่างไข่ เมื่ออาบ น้ำเด็กเสร็จแล้ว ผู้เฒ่าผู้แก่ก็ผูกแขนแม่และเด็กเป็นการให้ศีลให้พร เสร็จแล้วก็จัดอาหารมาเลี้ยงกัน เสร็จพิธีเมื่อออกกำแล้ว แม่ของเด็กก็รับประทานกับข้าวได้ทุกอย่าง

ในการเลี้ยงลูก เลี้ยงด้วยนมแม่และข้าวบดกับกล้วยน้ำว้า การให้นม เด็กนี้ที่ไม่มี กำหนดระยะเวลา เล็กร้องไห้เมื่อไรก็ให้ดื่มนม เมื่อนั้น เนื่องด้วยพ่อแม่ของเด็กเป็นชาวนา ชาวไร่ ชาวสวน ต้องออกไปทำงานนอกบ้านเสมอ ๆ เวลาแม่ของเด็กออกไปทำงานนอกบ้าน ก็ ให้เด็กหญิงซึ่งเป็นลูกหลานและยายายเลี้ยงลูก เวลาเด็กร้องไห้ก็มักว่าอยากดื่มนม เพราะเคยปฏิบัติ กันมาเช่นนั้น บางครั้งต้องไปขอมแม่ลูกอ่อนซึ่งคลอดลูกในระยะเวลาใกล้เคียงกัน การขอมกันเช่นนี้ ถือเป็นของธรรมดา แต่การไปขอครั้งแรกทุกคนจะต้องเอาสรวงค้ำไปด้วยหนึ่งสลึง เรียกว่า "เอาเงิน ไปขึง" ถ้าไม่เอาเงินไปด้วยน้ำนมจะไม่ออกให้เด็กดื่มได้ หลังจากนั้นก็ให้เด็กรับประทานข้าวบดกับ กล้วยน้ำว้า ให้รับประทานละ 3 เวลา คือ เช้า กลางวัน เย็น นอกจากสามเวลานี้แล้ว ก็ให้ดื่มนมแม่ สักระยะหนึ่งก็เลิกให้นม และรับประทานข้าวต่อไปจนกระทั่งโต

เมื่อมีการเจ็บไข้ไม่สบาย ถ้ามีอาการไม่มากนัก จะสอบถามกันในหมู่บ้านว่าถ้าคน ไม่สบายมีอาการอย่างนั้น อย่างนี้ จะใช้ยาอะไรรับประทาน เมื่อได้รับคำบอกแล้วจะไปเที่ยวเก็บหา แต่ละอย่างมา ส่วนมาก เป็นรากไม้ ต้นไม้ ใบไม้ ในบ้านในป่า ถ้าเรียกแบบสมัยปัจจุบัน เรียกว่า "สมุนไพร" นำมาบดให้ละเอียดหรือต้มรับประทาน แล้วแต่สรรพคุณของยา ยาประเภทนี้ชาวบ้าน เรียกว่า "หาหมอหายา" แต่ก่อนมีการเชื่อผีสาบอยู่บ้าง ก็รักษาทางผีสาบร่วมกับหมอด้วย

เมื่อมีคนตายในบ้าน ชาวไทยพวนในคำบลหาด เลี้ยว ไม่นิยมเก็บศพไว้หลายวัน เมื่อมีคนตายญาติใกล้เคียงก็จะช่วยกันจัดการอาบน้ำศพ แล้วเอาไปนอนหันศีรษะไปทางทิศใต้หรือทิศ ตะวันตก ทั้งนี้สุดแต่สถานที่ที่จะอำนวยให้ เอาผ้ามาขึงรอบ เป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า เพื่อป้องกันไม่ให้

แมวกระโดดข้ามได้ เพราะถือว่าถ้าแมวกระโดดข้ามศพก็จะลุกขึ้นนั่ง เรียกว่า "คอย" คือ เอาศพไปคอยไว้เพื่อคอยบรรจุลงหีบ ส่วนพวกที่เป็นช่างไม้ก็ช่วยกันจัดการทำหีบศพ แล้วบรรจุในหีบเรียกว่า "โมง" ผู้ที่เป็นเจ้าพิธีทางศาสนาจะไปนิมนต์พระมาสวดมาติกาบังสุกุล เรียกว่า นิมนต์พระมาให้บุญหรือมาโปรดสัตว์ เพราะถือเป็นธรรมเนียมว่า เมื่อคนตายแล้วต้องไปนิมนต์พระมาโปรดในทันทีอย่ารอให้ศพเย็น เมื่อเวลากลับต้องแบกคัมภีร์พระมหาปิฎกานมาด้วย แล้วเอาพานมารองรับไว้ และมีของใส่ไว้ในถาดหลายอย่างพร้อมด้วยจตุปัจจัยพอสมควร หกญาติสนิทที่เป็นชายจะเข้าไปป่า เพื่อตัดหินสำหรับเผาศพแล้วจัดตั้งกองไว้ให้เรียบร้อย เรียกว่า "กองพอน" ศพแต่ละศพต้องใช้หินเผาเป็นเล่มเกวียน กองสูงประมาณศรีษะ เจ้าบ้านของคนตายจะต้องจัดตั้งขันน้ำส้อมบ่อไว้ที่เชิงบันได เพื่อบรรดาผู้ที่มาบ้านคนตายจะได้ประพรมศรีษะก่อนกลับบ้าน เพราะเชื่อว่าเมื่อเอาน้ำส้อมบ่อประพรมศรีษะแล้วผีสง่าซึ่งจับเกาะอยู่ตามเนื้อตัวและเสื้อผ้า จะปลอยวางไม่กล้าจับหรือเกาะอยู่อีกต่อไป พระสงฆ์เมื่อรับนิมนต์แล้ว จะไปสวดมาติกาบังสุกุลจนกระทั่งนำศพไปฝังหรือเผา เวลาพระไปโปรดคือก่อนเพลงครึ่งหนึ่ง เพลแล้วครึ่งหนึ่ง ในคำบิณฑบาตเอาศพนเผาเวลาบิณฑบาตถ้ายังไม่เอาศพไปฝัง-เผาจะด้วยเหตุใดก็ตาม เวลากกลางคืนต้องไปโปรดอีกครั้งหนึ่ง ในวันรุ่งขึ้นก็ต้องไปโปรด เช่นที่กล่าวแล้ว การไปโปรดในวันแรก สวดเฉพาะมาติกา แล้วอ่านคัมภีร์พระมหาปิฎกานเป็นชุด ๆ ละ 4 รูป ล้วนสามเณรอ่านชุดละหลาย ๆ รูปก็ได้ ถ้าศพเป็นผู้อายุตั้งแต่ 70 - 80 ขึ้นไป เมื่อสวดมาติกาจบแล้ว ต้องสวดสวารค์ 6 ชั้นและพรหม 16 ชั้นอีกด้วย เรียกว่า "บอกขันน้ำ" แล้วจึงอ่านคัมภีร์พระมหาปิฎกาน ต่อจากนั้นมีการถวายทานอีกอย่างหนึ่ง เรียกว่า "ถวายอัฐระ" เพื่ออุทิศส่วนบุญกุศลส่งไปให้แก่ผู้ตาย เพราะถือว่าการถวายอัฐระได้บุญกุศลมาก เนื่องด้วยประชาชนในท้องถิ่นนี้มีความเชื่อถือสืบต่อกันมาว่า ถ้าเป็นผู้มีฐานะดี จะต้องทำบุญทอดกฐินให้ได้สักครั้งหนึ่ง ในการทอดกฐินจะถวายอัฐระไปด้วย คำว่า "อัฐระ" มาจากคำว่า อัฐบริวาร บริวาร 8 คือ 1. ผ้าสบง 2. ผ้าจีวร 3. ผ้าสังฆาฏิ 4. บาตร 5. มีด (สำหรับตัดเล็บ) 6. เข็ม 7. รัศประคด (สำหรับคาดเอว) 8. ชัมบกรก (ที่กรองน้ำ) เมื่อเจ้าภาพถวายอัฐระแล้ว พระสงฆ์อนุโมทนา เจ้าภาพกรวดน้ำเสร็จพิธี

สรุปการศึกษาเอกสาร

ชาวไทยพวน เป็นชนกลุ่มน้อยที่มีถิ่นฐานเดิมอยู่ทางฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขง ที่เมืองพวน แขวงจำปาสัก และเชียงขวาง ทางตอนเหนือของเวียงจันทน์ ในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ได้อพยพเข้ามาสู่ประเทศไทย เมื่อราว ๆ สองศตวรรษที่ผ่านมา โดยแยกย้ายไปอยู่ตามภาคต่าง ๆ ของประเทศไทย เป็นชนกลุ่มน้อยที่ยังคงเอกลักษณ์ของตนเองในด้านภาษาพูด ความเชื่อ โดยเฉพาะการนับถือศาสนา นอกจากนี้ยังคงปฏิบัติวัฒนธรรมประเพณีในร่มมิไ้ แม้ว่าปัจจุบันชาวไทยพวนจะถูกกลืนกลาย เข้าไปอยู่ในระบบสังคมวัฒนธรรมไทยมากขึ้น ชาวไทยพวน เหล่านี้ก็ยังคงรักษาเอกลักษณ์ของชาวไทยพวนไว้ เป็นชนกลุ่มน้อยที่มีความรู้สึกเป็นคนไทย และสามารถดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมไทยได้อย่างมีความสุข

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย